GHEORGHE BRANCOVICI

CRONICA ROMÂNEASCĂ

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

GHEORGHE BRANCOVICI

CRONICA ROMÂNEASCĂ

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE
A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

INSTITUTUL DE ISTORIE „N. IORGA"

CRONICILE MEDIEVALE ALE ROMÂNIEI
XI

GHEORGHE BRANCOVICI

CRONICA ROMÂNEASCĂ

Ediție critică
de
DAMASCHIN MIOC și MARIETA ADAM-CHIPER

Studiu introductiv
de
DAMASCHIN MIOC

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
București, 1987

The Romanian Chronicle

Румынская хроника

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R 79717 București, Calea Victoriei 125

STUDIU INTRODUCTIV

Cel mai însemnat cronicar transilvănean de limbă română este, fără nici o îndoială, Gheorghe Brancovici. Sîrb ca origine și aspirații, român prin multe din înfăptuirile sale, Gheorghe Brancovici a rămas oarecum izolat de ceilalți cronicari români contemporani, nu îndeajuns de cunoscut și foarte puțin folosit de istoriografia românească. Cu o viață chinuită — din cei 66 de ani pe care i-a trăit, 21 i-a petrecut în detenție — el nu s-a bucurat nici după moarte de recunoașterea unor incontestabile merite pe tărîm politic și cultural, a unei îndelungi activități în slujba neamului său și a românilor. În ceea ce ne privește, îl considerăm un mare patriot și un cronicar de seamă.

I. VIAȚA

a) Etapa transilvăneană. Copilăria și cariera diplomatică (1645–1680)

Gheorghe Brancovici se trage din sîrbii colonizați în regiunea Aradului, veniți aici în secolele XV–XVI, în urma cuceririi și a desființării statului sîrbesc de către turci. Înaintașii ai săi au făcut parte din grupul de ostași sîrbi care, conduși de Giurgi Raț, au luptat alături de Mihai Viteazul și, mai apoi, de Radu Șerban. Se presupune că erau și rude cu această căpetenie a luptătorilor antiotomani.

S-a născut la Ineu, județul Arad, în anul 1645. Cetatea Ineului a îndeplinit un rol important în apărarea comitatului Aradului împotriva turcilor, ea fiind încredințată, în general, sîrbilor. În contact permanent cu românii localnici și cu turcii din vecinătate, Gheorghe a învățat limbile română și turcă.

Tatăl său se numea Iovan, iar mama Maria. A mai avut trei frați și două surori. Cel mai mare, Simeon, mai vîrstnic decît Gheorghe cu 20 de ani, s-a călugărit în Țara Românească, la mănăstirea Comana, unde era egumen Longhin, un unchi al lor, luîndu-și numele de Sava. În 1656, după moartea mitropolitului Simion Ștefan, a fost hirotonisit la Tîrgoviște ca mitropolit al Ardealului. Mutîndu-se de la Ineu la Alba Iulia (Bălgrad), l-a luat cu sine și pe fratele mai mic, Gheorghe, de a cărui educație începe să se ocupe îndeaproape. Bine înzestrat intelectual, harnic și interesat, tînărul Brancovici a învățat și limbile maghiară, germană, latină și slavă bisericească. Istețimea naturală de care da dovadă fratele său și cunoașterea atîtor limbi îl determină pe mitropolitul Sava

să se gîndească să-l dedice pe tînărul Gheorghe carierei diplomatice, pentru care îl pregătește vreme de aproape șapte ani.

Principele Transilvaniei, Mihail Apafi, avînd mare nevoie de tălmaci de limba turcă pentru corespondența cu Poarta, cu hanul tătăresc și cu vizirul de Buda, îl cheamă pe Gheorghe Brancovici la curte la începutul anului 1663. În aprilie, același an, este trimis, împreună cu noua capuchehaie a Ardealului și cu o numeroasă solie, să ducă haraciul la Poartă; cu el mai era și cronicarul ardelean de limbă maghiară și prieten al său, David Rozsnyai, care descrie în jurnalul său această solie și întîmplările prin care a trecut, ca dealtminteri și Gheorghe Brancovici în *Cronica sîrbească*. Au trecut prin Sibiu, Sîntă Mărie-Orlea, Poarta de Fier a Transilvaniei, Caransebeș și Lugoj, ajungînd la Timișoara. Ali pașa a fost plăcut impresionat de cunoașterea limbii turcești de către tînărul Brancovici, dar, cu toate acestea, pentru că nu au adus haraciul complet — numai 50 000 în loc de 80 000 de taleri — era gata să-i arunce în închisoare. Îi salvează intervenția altui ardelean, Gabriel Haller, care se afla la curtea pașei ca reprezentant al principelui Transilvaniei. Sînt trimiși la Belgrad, de unde, sosind și restul banilor haraciului, pleacă la Osijek să se prezinte marelui vizir Ahmed Chiupruli, care se afla cu oastea acolo. Sînt bine primiți și dăruiți cu caftane. De la Osijek marea solie se desparte: unii se întorc în Transilvania (Rozsnyai rămîne pe lîngă marele vizir, ca tălmaci de limbă maghiară) iar ceilalți, între care și Brancovici, prin Belgrad, merg la Adrianopol. La puțin timp după predarea haraciului, în decembrie 1663, capuchehaia moare, iar locul său, pînă la sosirea altuia, nou, în octombrie 1664, îl ține Gheorghe Brancovici, tînăr în vîrstă de numai 18—19 ani. Stă la Adrianopol pînă în 1666, făcînd mai multe călătorii la Constantinopol, în căutare de bani cu împrumut de la negustorii greci și evrei, sume necesare pentru diferite peșcheșuri date unor demnitari ai Porții.

În februarie 1666 revine în Transilvania, aducîndu-i principelui informații de la oamenii săi aflați la Poartă. Anul următor, în iunie, se află din nou la Adrianopol, tălmăcind în fața sultanului Mehmed al IV-lea un memoriu trimis de Mihail Apafi. Imediat după aceea s-a întors în patrie, ca tălmaci al unui ceauș imperial, trimis de sultan la principele Transilvaniei. Cu acești patru ani de ședere la Poartă (1663—1667) se încheie prima parte a carierei diplomatice a lui Gheorghe Brancovici.

La începutul anului 1668, tînărul Brancovici îl însoțește pe mitropolitul Sava în Rusia, unde căutau sprijin și ajutoare materiale pentru biserica ortodoxă ardeleană, persecutată crîncen de calvini. În aprilie, Sava și însoțitorii săi erau bine primiți la Varșovia de regele Ioan Cazimir al Poloniei; în mai, au ajuns la Moscova. Au prezentat țarului Alexei Mihailovici doleanțele lor privitoare la biserică, dar și un proiect secret de răscoală a sîrbilor, bulgarilor și românilor împotriva turcilor, solicitîndu-i ajutorul. Țarul, în dorința lui de a avea o largă ieșire la Marea Neagră, se arată interesat de acest plan, dar n-a promis nimic. După propriile afirmații, lui Gheorghe i se propune să rămînă la curtea țarului, dar el refuză să se despartă de fratele și mentorul său. Dăruiți de țar cu blănuri și bani pentru ei personal, cu odăjdii și cărți pentru biserică, în toamna aceluiași an, 1668, s-au întors la Alba Iulia.

Alți opt ani de zile (1669—1677) îl găsim pe Gheorghe Brancovici din nou în slujba principelui Mihail Apafi, care, pare-se, nu se poate

dispensa de iscusința și experiența de diplomat a acestuia. În anii 1675—1677, el deține importanta funcție de capuchehaie la Poartă.

Transilvania în acel timp a cunoscut pe plan intern o sensibilă slăbire a puterii centrale; în țară iau naștere mai multe facțiuni, avînd în frunte pe Mihail Teleky, Dionisie Bánffy, Paul Beldi și alții, mereu în luptă pentru putere. Pe plan extern se duce o politică de echilibru între Imperiul habsburgic și cel otoman.

În toți acești ani, viața lui Gheorghe se desfășoară mai mult pe drumurile dintre Ardeal și Poartă; numai în 1670 și 1671 a făcut șase asemenea drumuri, cu misiuni fie din partea alor săi, fie din a turcilor. Pentru realele servicii aduse principelui, acesta îi dăruiește o mică moșie la Vințu de Jos. În 1672 stă mai mult în Transilvania, căutînd ca, prin influența de care se bucura, să atenueze persecuțiile la care era supus din partea calvinilor fratele său, mitropolitul Sava și, în general, românii ortodocși.

Împreună, cei doi frați regîndesc și refac planul de ridicare a popoarelor balcanice împotriva turcilor. Pentru moment renunță la ajutorul țarului, oprindu-se la alți aliați, pe care-i socotesc mai de nădejde decît suveranul rus. Pe plan intern, se opresc asupra lui Paul Beldi, comitele secuilor, iar în afară asupra domnului Țării Românești, Grigore Ghica și, dacă avea să fie posibil, a însuși împăratului Leopold.

Sărbătorile de iarnă din 1672—1673 îl găsesc pe Gheorghe Brancovici la curtea lui Grigore Ghica, pe care îl roagă să intervină pe lîngă Apafi în favoarea românilor ortodocși, căutînd în același timp să-l cîștige pentru opoziția condusă de Beldi. La 20 aprilie 1673 — după spusele cronicarului — el a primit de la Grigore Ghica un act prin care acesta se obligă să-l aibă pe el și întreaga sa familie în mare cinste, milă și credință, să-l ajute și să-l apere de dușmani, să aibă grijă de biserica ortodoxă din Ardeal, căreia îi va apăra interesele. Chiar dacă acest act-diplomă nu are toate elementele autenticității, ridicînd unele îndoieli, rămîn ca fapt cert tratativele dintre Brancovici și domnul Țării Românești, cîștigat cauzei românilor din Transilvania, poate mai mult de prestigiul mitropolitului Sava, decît de diplomația lui Gheorghe. Din păcate pentru ei, la sfîrșitul anului 1673 Grigore Ghica, mazilit, a fost înlocuit cu Gheorghe Duca, om cu vederi politice diferite față de predecesorul său.

În mai 1673, prin intermediul unui înalt prelat grec de la Adrianopol, Brancovici, urmînd în continuare planul inițiat de fratele său, a intrat în legătură cu rezidentul împăratului Leopold la Poartă, Kindsberg. După unele discuții și tratative, Brancovici îi dă acestuia un înscris prin care îl asigură că atît el, cît și fratele său sînt gata să treacă de partea imperialilor și că în cel mult doi ani vor reuși să ridice în Transilvania o oaste puternică cu care să apere granița împotriva turcilor pînă la sosirea trupelor imperiale. Căpeteniile transilvănene de îndată ce vor afla că el și mitropolitul Sava sînt de partea imperialilor, li se vor alătura fără să șovăie. După alungarea turcilor, urma să se creeze un stat sîrbesc pe ambele maluri ale Dunării, care să-l aibă în frunte pe Gheorghe, ca despot, recunoscut urmaș al vechii și glorioasei dinastii sîrbești a Brancoviceștilor. Spița de neam se pare că o crease ambiția și fantezia mitropolitului Sava încă în anul 1662, cînd se hotărăște să-și adauge numelui și pe cel de Brancovici, nume pe care pînă atunci familia nu-l purtase.

Aspirațiile sale și promisiunile pe care le face dovedesc o nejustificată încredere în sine și prea puțin simț politic și diplomatic, dat fiind

că sîrbii din dreapta Dunării nici măcar nu auziseră pînă atunci de el, iar Transilvania nu dorea apropierea de împărat. Rămîn totuşi de subliniat gîndurile şi dorinţa celor doi fraţi de eliberare de sub turci şi de sub teroarea calvinistă precum şi de creare a unui stat sîrbesc. În octombrie acelaşi an, Kindsberg trimite împăratului un memoriu al lui Brancovici, căruia însă la Viena nu i s-a acordat nici un interes. Anul 1674, cu excepţia unei călătorii în Ţara Românească, Gheorghe Brancovici l-a petrecut în Ardeal, alături de fratele său, căutînd noi căi pe care să meargă pentru împlinirea planurilor făurite.

În anii 1675—1677, bucurîndu-se de multă încredere din partea lui Apafi, în calitate de capuchehaie, Brancovici joacă un rol însemnat în politica Transilvaniei; obligaţiile asumate faţă de Kindsberg îl determină însă să ducă o politică de duplicitate, între Mihail Apafi şi imperiali.

În primăvara anului 1677, îl regăsim pe Gheorghe în Transilvania, fie revenit pentru a-l ajuta pe fratele său, supus unor noi persecuţii din partea calvinilor, fie rechemat de principe. Anii 1678—1680 şi-i petrece alături de mitropolitul Sava, în permanentele şicane şi persecuţii ale regimului procalvinist. După mai multe sinoade convocate de guvernămînt şi judecăţi părtinitoare, cu toată intervenţia lui Şerban Cantacuzino, domnul Ţării Româneşti, fraţii Brancovici au fost întemniţaţi în închisoarea de la Iernut (în iulie 1680). Sava a fost supus torturii pentru a-şi părăsi credinţa, Gheorghe însă reuşeşte să dobîndească eliberarea cu ajutorul a o mie de taleri. Înainte de despărţire, cel care l-a crescut şi îndrumat, fratele său mai mare, l-a sfătuit să părăsească Transilvania şi să treacă la cei care li s-au dovedit cei mai apropiaţi, românii din Ţara Românească.

b) Etapa din Ţara Românească (1680—1689)

Împreună cu o rudă apropiată, Iovan, şi cu fiul acestuia, Sava, Gheorghe Brancovici, în toamna anului 1680, se refugiază în Ţara Românească, la Craiova, unde a fost bine primit de banul Radul Năsturel. De aici i se dă o suită, care-l conduce pînă în capitala ţării, Bucureşti. De o primire caldă şi plină de deferenţă se bucură şi la curte. Domnul Şerban Cantacuzino şi marii dregători, între care Constantin Cantacuzino, fratele domnului, şi Constantin Brîncoveanu, nepotul său, îi acordă mare cinste şi consideraţia pe care socoteau că o merită, ca urmaş al unei dinastii glorioase, dar mai cu seamă ca frate al mitropolitului Transilvaniei.

Primele sale acţiuni din Ţara Românească sînt îndreptate spre eliberarea fratelui său din temniţa de la Iernut. La intervenţiile lui Şerban Cantacuzino, mitropolitului Sava i se dă drumul, dar după puţină vreme, îmbătrînit şi bolnav în urma schingiuirilor suferite, moare.

În refugiu, activitatea lui Gheorghe Brancovici se desfăşoară pe plan politic, dar şi cultural. În programul său politic imediat se înscriu două obiective, pe care le considera la fel de importante: a) cîştigarea lui Şerban Cantacuzino de partea imperialilor, împotriva turcilor şi b) continuarea acţiunilor de realizare a unui stat sîrbesc, în fruntea căruia el să fie recunoscut de imperiali ca despot, în virtutea faptului că se trăgea din vechii dinaşti sîrbi.

În 1681 duce tratative cu conducătorii emigraţiei maghiare proimperiale, Csaky şi Paszko, cu care a încheiat un fel de tratat de alianţă,

de genul aceluia încheiat cu Grigore Ghica, informîndu-i de planurile sale. Cei doi se obligă în scris (5 septembrie 1681) să-l ajute și să-i susțină interesele față de imperiali.

În primăvara anului 1683, groful Csaky ajunge la Viena pe căi ocolite, prin Moldova și Polonia, drumul prin Transilvania fiind socotit nesigur pentru el. Este primit în audiență de împăratul Leopold, căruia îi expune, pe lîngă acțiunile emigrației împotriva lui Apafi, și încercările pe care le fac de a-l cîștiga pe domnul Țării Românești de partea imperialilor, ca și mărețele planuri ale lui Brancovici, de ridicare antiotomană a popoarelor balcanice. Împăratul se arată mulțumit de activitatea lor și încîntat de proiectele lui Brancovici, motiv pentru care, la 7 iunie același an, îi acordă acestuia o diplomă de înnobilare prin care, recunoscîndu-i ascendența dinastică și declarînd că așteaptă din partea sa mari servicii pentru imperiu, îl ridică la rangul de baron al regatului maghiar.

Se presupune că la asediul Vienei de către turcii conduși de marele vizir Cara Mustafa (iulie—septembrie 1683), în tabăra lui Șerban Cantacuzino, aflat în permanent contact cu creștinii, s-ar fi aflat și Gheorghe Brancovici, dar acest fapt nu este sigur.

Deși nu era un mare diplomat și nu avea o intuiție politică deosebită, Gheorghe Brancovici și-a dat seama că era prea puțin cunoscut de sîrbii de la nordul Dunării și complet necunoscut de cei din sudul fluviului, adică tocmai de cei pe care și-i voia tovarăși și supuși, iar fără aceasta nu li s-ar fi putut impune drept căpetenie. De aceea el caută, pentru sîrbi în primul rînd, dar și pentru cei cărora le solicitase sprijin — românii, emigrația maghiară și imperialii — , prin lecturi asidue și variate în diferite cronici, să-și legitimeze descendența din vechea familie a lui Gheorghe Brancovici, ultimul despot al Serbiei (1427—1456). Culege numeroase informații referitoare la Brancoviceștii din secolele XIV—XV, ca și date de istorie sîrbească, românească sau privitoare la alte popoare vecine, pe care le va folosi în cele două cronici ale sale, selectate și rezumate în cea românească, mai multe și ample în cea sîrbească. Tot în acest timp de liniște pentru el, alcătuiește și cronica în limba română și foarte probabil cele trei cărți de caracter religios, tot în limba română, necesare românilor din Transilvania, cît și celorlalți din Țara Românească și Moldova.

Șerban Cantacuzino în urma victoriilor imperiale împotriva turcilor la Buda (1686) și la Mohacs (1687) aderă în sfîrșit la liga antiotomană, fără însă a trece pe față de partea ei. Curînd, domnul, abil diplomat, își dă seama că interesele Imperiului habsburgic și ale polonilor nu converg atît spre eliberarea Peninsulei Balcanice, cît mai ales spre cotropirea celor trei țări române. În această situație, caută o apropiere de Rusia, unde trimite pe ascuns o solie, de care, pare-se, nu era străin nici Gheorghe Brancovici. Emigrația maghiară, împuternicită de împărat, insistă pe lîngă Șerban Cantacuzino să treacă neîntîrziat și pe față de partea imperialilor, dar domnul nu se lasă convins că acțiunea aceasta ar fi spre binele țării sale. Bănuit de turci că face un joc dublu, este chemat la Poartă, dar Șerban refuză; i se ordonă să-și trimită familia, dar refuză și aceasta. Ba mai mult, își făurește în scurt timp și o oaste de 15 000 de oameni.

În septembrie 1687, împăratul Leopold adresează manifeste popoarelor balcanice, cerîndu-le să i se alăture și să se pună sub comanda lui Șerban Cantacuzino, ca astfel uniți să lupte împotriva turcilor, pentru

eliberarea Peninsulei Balcanice. Le făgăduiește deplină libertate a credinței și respectarea vechilor privilegii și drepturi avute înainte de cotropirea otomană. La sfîrșitul lunii octombrie același an, în toate orașele din Transilvania intră trupele imperiale; practic, aceasta devine o provincie a imperiului.

Ceva mai înainte, în toamna anului 1686, se răsculaseră împotriva turcilor sîrbii din Banat, pare-se îndemnați și susținuți de Șerban Cantacuzino, la îndemnul lui Gheorghe Brancovici. În fruntea lor se afla un om viteaz și întreprinzător, pe nume Novac Petrovici. În drumul său spre Viena, în solia din primăvara anului 1688, trecînd prin Banat, cronicarul a luat legătură cu sîrbii răsculați și cu căpetenia lor, pe care, în 1689, îl găsim în Țara Românească, în slujba lui Brancovici.

În politica externă a lui Șerban Cantacuzino nu există îndoială că Gheorghe Brancovici era unul dintre inițiați. În mai 1688 este chiar trimis de domnul român la Viena pentru stabilirea condițiilor și perfectarea trecerii Țării Românești de partea imperialilor. După audiența soliei românești la împărat, acesta se adresează din nou lui Șerban Cantacuzino (29 iulie 1688), solicitîndu-i intervenția armată imediată împotriva turcilor.

La Viena Gheorghe Brancovici a început să lucreze și pe cont propriu, nu numai în calitatea de sol al lui Șerban. Adresează împăratului Leopold un amplu memoriu, în care își expune planurile, nu mult diferite de cele din 1683. Semnează ca grof al regatului maghiar. În rezumat, ideile care se desprind din acest memoriu sînt următoarele: 1. sîrbilor să li se îngăduie să-și aleagă un despot sau crai, cu titlul de țar; 2. să rămînă în credința ortodoxă și să li se respecte vechile libertăți și privilegii în cadrul noului stat ce se va crea și care să aibă granițele vechiului Illiricum; 3. trupele imperiale, care vor lupta pentru eliberarea Peninsulei Balcanice, să fie întreținute de împărat, iar cele răsculate, de populația locală; 4. despotul Gheorghe Brancovici să fie ridicat la rangul de principe al Imperiului și să fie recunoscut conducător al trupelor imperiale de ajutor și al răsculaților sub numele de Gheorghe II Brancovici; 5. să i se recunoască imediat stăpînirea asupra teritoriilor deja eliberate din nordul Dunării, iar pînă la eliberarea celor din sud (Bosnia, Serbia, Bulgaria ș.a.) să i se plătească o îndemnizație anuală de 4 800 de florini; 6. să i se înapoieze domeniile de la Ineu și Vințu de Jos, confiscate de principele Transilvaniei.

Memoriul mai cuprinde și multe date istorice, luate după unii cronicari, îndeosebi după Bonfini, în care se arată meritele poporului sîrb în lupta antiotomană, ca și strînsa colaborare cu regatul maghiar. Fără îndoială, un memoriu atît de amplu nu a putut fi scris în răstimpul cît cronicarul a stat la Viena, ci fusese alcătuit la București, de unde venise cu el.

Analiza făcută de istorici acestui memoriu — îndeosebi de principalul biograf al cronicarului, Iovan Radonici — duce la concluzia că autorul ei era lipsit de realism politic. Ideea că Imperiul habsburgic să admită și chiar să ajute la formarea unui stat sîrbesc independent, în momentul în care acesta ocupase Transilvania și ținea să ocupe și celelalte două țări române, ținea de domeniul naivității și al fanteziei. Totuși, sfetnicii împăratului, în speranța unei armate de ajutor din partea sîrbilor răsculați la chemarea lui Gheorghe Brancovici, nu au respins memoriul, ci au admis unele puncte, care nu lezau cu nimic interesele imperiului. Astfel,

se recunoştea descendenţa lui Gheorghe Brancovici din vechea dinastie sîrbă, i se acordă titlul de conte al Imperiului habsburgic şi a fost acceptat căpetenie a popoarelor balcanice care se vor răscula împotriva turcilor.

Sfîrşitul anului 1688 şi întreg anul următor sînt pline de evenimente politice şi militare strîns legate de viaţa şi activitatea lui Gheorghe Brancovici. Şerban Cantacuzino s-a hotărît, în cele din urmă, să treacă definitiv şi pe faţă de partea ligii creştine şi trimite la Viena o nouă solie, condusă de fratele său, Iordache, şi de ginerele său, Constantin Bălăceanu, pentru a stabili ultimele condiţii de colaborare. Moartea neaşteptată a domnului român, de care se pare că nu erau străine nici cele mai apropiate rude şi sfetnici, ostili politicii antiotomane, pe care o socoteau prea hazardată, pune capăt alianţei proiectate. Noul domn, Constantin Brîncoveanu, deşi filoaustriac, ascultîndu-şi unchii, mai ales pe Constantin stolnicul, deşi îl asigură pe împărat că va împiedica o trecere a turcilor şi tătarilor prin ţara sa, recheamă solia.

Brancovici a fost trimis în acel timp de împărat la generalul Veterani, în Ardeal, cu care urma să coopereze. Acesta, la rîndul său, îl trimite în Ţara Românească pentru informaţii şi pentru a-l convinge pe Brîncoveanu, cu care era prieten, să continuie politica înaintaşului său. Iarna anului 1688 şi primăvara anului 1689 Gheorghe Brancovici şi le petrece la Bucureşti, unde primeşte ştiri atît din tabăra imperială, cît şi din cea turcească de la informatorii pe care-i avea acolo. Tocmai atunci însă se întîmplă un fapt, în aparenţă lipsit de însemnătate, dar care, prin urmările sale, răstoarnă tot cursul acţiunilor începute de Brancovici, anulînd şi încrederea de care se bucura la imperiali. Trimisul lui Şerban Cantacuzino la ruşi, arhimandritul Isaia, la întoarcere este arestat la Braşov, avînd la el gramote ruseşti compromiţătoare pentru mulţi din conducătorii ortodocşilor din Imperiul habsburgic, între care şi domnul Ţării Româneşti şi Brancovici. În închisoarea din Sibiu, Isaia a declarat anchetatorilor tot ceea ce ştia în legătură cu rosturile soliei sale la Moscova. Din acest moment, generalul Veterani începe să-l suspecteze pe Brancovici de reacredinţă, informîndu-i şi pe alţi generali imperiali — Heissler, Principele de Baden — de mărturisirile lui Isaia şi de îndoielile proprii cu privire la despotul sîrb. Tocmai acum, la sfîrşitul lunii aprilie şi începutul lui mai 1689, ajutat de Novac Petrovici, Gheorghe Brancovici porneşte la acţiunea de recrutare de voluntari în numele împăratului Leopold. Reuşesc să strîngă în jur de 800 de oameni, cu care se îndreaptă spre Orşova, de unde sperau să poată trece Dunărea în Serbia. La 12 iunie 1689 adresează o proclamaţie sîrbilor, chemîndu-i la răscoală împotriva turcilor. Proclamaţia era însoţită şi de o recunoaştere a sa de către patriarhul Arsenie al III-lea ca urmaş al vechilor despoţi. Cu proclamaţia sînt trimişi doi oameni ai săi de încredere, episcopul Sava de Ineu (Ienopole) şi un călugăr. Aceştia, în drumul spre Belgrad, cîştigă pentru răscoală o seamă de căpetenii ale sîrbilor, între care şi pe cel mai însemnat dintre ei, Pavel Nestorovici Deac, care avea sub comanda sa aproape 3 000 de oameni. Principele Ludovic de Baden însă, incitat de Veterani şi Heissler împotriva lui Brancovici, contracarează acţiunile acestuia, care începuseră atît de bine. Generalul imperial însărcinează pe episcopul Antonie Stefani să cheme el la răscoală populaţiile balcanice în numele împăratului în locul lui Brancovici, ceea ce acesta şi face. Căpeteniile sîrbilor preferă să se îndrepte spre Belgrad în loc de Orşova, fiind şi mai aproape şi acolo aflîndu-se

şi Principele de Baden cu oastea imperială şi cu hrană. Între cei care au mers la Belgrad se află şi Nestorovici cu oastea sa de voluntari. În acelaşi timp parvine la Orşova şi ştirea că Emeric Thokoly, omul turcilor, se apropie de Cladova cu oaste, ceea ce îl determină pe Brancovici să se retragă la mănăstirea Tismana. Deşi pe drum o parte din oamenii săi îl părăsesc, nu-şi pierde nădejdea în acţiunea sa, pe care încearcă să o continue. De la Tismana i-a scris generalului Heissler şi lui Nestorovici, dar nu a primit nici un răspuns. La 26 octombrie 1689, Brancovici este înştiinţat să se prezinte la Cladova, în tabăra Principelui de Baden. Sosit aci cu numai cîţiva oameni de încredere, pe ceilalţi lăsîndu-i la Tismana, este de îndată despărţit de ai săi şi arestat, fără a i se arăta motivul. Dus la Sibiu şi întemniţat, a fost anchetat de faimosul diplomat imperial, iezuitul Antide Dunod şi acuzat de relaţiile sale cu Brîncoveanu şi cu ruşii. Brancovici nu se recunoaşte vinovat de nici una din acuzaţiile ce i se aduc, dar aceasta nu-l ajută. Stă întemniţat la Sibiu pînă în iunie 1690. Trimis sub escortă la Buda, iar de aci la Viena, unde sosit în iulie, îi este dat să-şi petreacă într-un soi de domiciliu forţat următorii 13 ani de viaţă (1690—1703).

e) Etapa sîrbească (1690—1711)

Cele ce caracterizează viaţa şi activitatea cronicarului în această etapă sînt următoarele :

1. Un trai plin de lipsuri, privaţiuni şi şicane de tot felul, vreme de 21 de ani el avînd un statut de deţinut politic, nu prea bine precizat. Deşi avea o locuinţă într-o instituţie, la un han sau la particulari, cu un personal redus în slujba sa, era sub continuă pază militară, neputînd părăsi oraşul şi fiindu-i supravegheate contactele cu alte persoane.

2. Numeroase plîngeri adresate împăratului, altor capi de state sau potentaţi ai vremii, în care cel mai adesea cerea să fie eliberat sau măcar judecat, pentru a şti ce învinuiri i se aduc şi de ce este închis. De asemenea solicita plata regulată a îndemnizaţiei ce i se fixase şi care întîrzia cu anii, ca şi aducerea din Ţara Românească şi din Transilvania a manuscriselor şi cărţilor sale.

3. Un contact permanent cu reprezentanţii poporului sîrb din imperiul habsburgic, care apelează la el şi pe care-i ajută cu sfatul şi cu condeiul, atît cît condiţiile în care se găsea i-o îngăduiau, în toate revendicările lor politice, economice şi confesionale.

În cele două decenii ale acestei etape din viaţa cronicarului, în politica habsburgică de înaintare spre sud-est şi de izgonire a turcilor din Ungaria, din ţările române şi din Peninsula Balcanică, sînt de semnalat atît acţiunile armate, încununate de succes, care au dus la eliberarea Ungariei de turci şi la instăpînirea austriacă în Transilvania, cît şi cele de ordin politico-diplomatic, cu consecinţe însemnate pentru teritoriile „eliberate". Din acestea din urmă semnalăm *Privilegiul* acordat sîrbilor emigraţi din sudul Dunării în Imperiu (21 august 1690) şi *Diploma leopoldină*, dată Transilvaniei (4 decembrie 1691) şi care, direct sau indirect, au legătură cu viaţa şi acţiunile de mai înainte sau de acum ale cronicarului.

Cel dintîi a fost precedat de cîteva proclamaţii imperiale adresate sîrbilor, macedonenilor şi bulgarilor din Peninsula Balcanică, cu îndemnuri

la răscoală, promisiuni de ajutor și ocrotire (aprilie — mai 1690) și de discuții și tratative cu reprezentanții populației sîrbești emigrate în nordul Dunării sau aflate acolo din secolele XV—XVI. Cea de-a doua, care va servi de constituție Transilvaniei pentru un veac și jumătate, este urmarea tratativelor dintre nobilimea din Ardeal, reprezentanții dietei și Curtea de la Viena, cu însemnate consecințe și pentru români.

Revenind la viața și faptele lui Gheorghe Brancovici din vremea detenției sale, documentele contemporane și autobiografia sa din cronica în limba sîrbă, relatează următoarele:

1. Viața. Ajuns la Viena în plină vară a anului 1690, Brancovici a fost găzduit la spitalul pentru săraci al orașului (Hospitalis Domus), unde, însă, neplătindu-se pentru el nici un ban de către autorități, este rău primit și prost tratat. Aci stă aproape doi ani. Abia în mai 1692, împăratul Leopold, în urma plîngerilor personale ale cronicarului, precum și a intervențiilor unor delegați ai sîrbilor, dispune să fie mutat la un han („Ursul de Aur") și să i se plătească o îndemnizație trimestrială de 250 de florini. Scăpat de mizeria din azilul pentru săraci, duce de acum înainte o viață în limitele decenței, fiind însă permanent supravegheat de o strajă militară, atentă la orice mișcare a sa. În urma unor proteste ale sale ca și ale reprezentanților poporului sîrb, i se îngăduie tacit contactul cu aceștia.

Între jalbe personale și cele pentru poporul său i se scurg zece ani din viață. În anul 1700 intervin certuri între cronicar și stăpînul hanului, care, nemulțumit de dezordinele provocate de ostașii ce formau paza chiriașului său, cere Curții să-l mute. Cum nu primește răspuns, dărîmă aripa clădirii în care locuia cronicarul, dar acesta ocupă cu forța altă locuință în han, motivînd că aici i s-a fixat domiciliul de către împărat. Alte neînțelegeri cu hangiul au loc în 1702, urmate de noi plîngeri ale acestuia către Curte de a-l muta pe cronicar. Cum tot atunci o comisie a Consiliului de război informa Curtea că Brancovici rămîne în continuare un element primejdios pentru imperiu, se ia hotărîrea să fie îndepărtat din Viena și dus într-un loc izolat, de unde să nu mai poată avea legături directe cu sîrbii. Se optează pentru cetatea Cheb (Eger) din Boemia, dîndu-se și dispoziție de a i se găsi pe dată o locuință (18 octombrie 1702). Plecarea, însă, mai întîrzie; abia în toamna anului 1703, odată cu izbucnirea răscoalei lui Francisc Rákóczi, cu care cronicarul simpatiza, însoțit de o gardă de șase ostași, e dus, prin Praga, la Cheb. La Viena, pentru multele datorii contractate, i se rețin o serie de bunuri personale.

Ajuns la Cheb la jumătatea lunii decembrie 1703, este bine primit de notabilitățile cetății și adăpostit în casa unui consul, unde nu plătește nici un fel de chirie, magistrații localității plătind pentru el. La plecarea din Viena i s-a îngăduit să-și ia cu sine pe secretarul personal și un servitor, întreținuți și plătiți de cronicar. I se alătură și nepotul său Iovan Brancovici, cu care fugise din Transilvania în Țara Românească și care i-a servit adesea de legătură între el și sîrbi, mai îndeplinind și alte misiuni în slujba cronicarului.

În vara anului următor se mută în casa unui senator, George Minetti, de care este primit cu mare cinste. I se pun la dispoziție alți patru servitori și, în contul îndemnizației care nu mai sosea și a averii despre care spunea că o are în Transilvania, i se împrumută bani. Pe seama senatorului, Gheorghe Brancovici cheltuiește mulți bani pe haine

luxoase, pe podoabe și hrană, căci se pare că îi plăcea fastul. Ajunge la situația de a avea mari datorii; în iunie 1706 îi datora lui Minetti peste 600 de florini, iar croitorului, măcelarului, secretarului, servitorului și altora alte sute de florini. Cămara din Praga, de unde trebuia să i se trimită îndemnizația, întîrzia cu plata ei, autoritățile fiind în dezorganizare din cauza răscoalei racoțiene.

La sfîrșitul anului 1706 i se fac percheziții în locuință, din dispoziția Curții de la Viena, confiscîndu-i-se o serie de materiale, mai cu seamă scrisori.

Sîcîit de autorități și de creditori, cade bolnav; în iulie 1707, simțindu-se mai bine, se mută de la Minetti în altă locuință, unde rămîne vreme de doi ani, ducînd o viață plină de privațiuni; este declarat iresponsabil și nu i se mai acordă nici îndemnizația, nici credite, plătindu-i-se doar un florin pe zi pentru hrană și chirie. Se împacă apoi cu Minetti și se întoarce în casa acestuia.

Autoritățile austriece, care-i urmăreau fiecare pas, hotărîte să-l distrugă moral și fizic, îi dau o ultimă lovitură interzicînd nepotului său Iovan șederea la Cheb.

Bolnav din nou, din cauza mizeriei și a sîcîielilor de tot felul, Gheorghe Brancovici moare la 19 decembrie 1711.

*

La Cheb s-au păstrat cîteva portrete ale cronicarului din vremea șederii aci. Toate îl prezintă ca pe un bărbat îmbătrînit de necazuri, cu o barbă albă, mare, pînă mai jos de genunchi, cu îmbrăcăminte destul de luxoasă. O cronică locală scrie despre el că nu prea ieșea din casă, unde citea foarte mult și scria.

Este înmormîntat la Cheb, dar în 1734 poporul sîrb, care nu-l uitase, îi aduce osemintele la mănăstirea Cruședol, depunîndu-le în mormîntul fostului patriarh Arsenie III Cearnoievici.

2. Plîngerile și reclamațiile. O parte din activitatea sa, pentru care cronicarul a consumat multă energie, a fost consacrată plîngerilor personale, jalbelor, și memoriilor poporului sîrb adresate Curții din Viena; alta, lecturilor și scrierii voluminoasei cronici în limba slavo-sîrbă (peste 2600 de pagini). Dacă memoriile unui popor au găsit oarecare audiență la Curte, jălbile personale n-au avut aproape nici un fel de urmare. Acestea din urmă, scrise la Viena sau la Cheb, s-au păstrat fie în original în diferite arhive austriece sau sîrbești, fie în copie în cronica sîrbească.

Imediat după aducerea sa la Viena și internarea la azil, Gheorghe Brancovici cere o audiență la împărat cu scopul de a i se aduce la cunoștință cele de care s-a făcut vinovat și pentru care este ținut închis, dar nu este primit. În septembrie 1691 face o nouă plîngere către împărat, în care își expune situația, dar și ea rămîne fără răspuns. În 1692 se adresează unor personalități politice și militare din Imperiu, între care și principelui Ludovic de Baden, care-l arestase, dar nici acestea nu-l învrednicesc de vreo atenție.

Gheorghe Brancovici solicită, în 1693, îngăduința de a i se aduce unele lucruri personale din Transilvania și din Țara Românească. O rudă apropiată, Sava, fiul lui Iovan Brancovici, îi aduce veșminte, alte lucruri personale, cărți, scrieri, note, între ele, fără îndoială, și cronica în limba română.

În 1695, Brancovici face o cerere de eliberare către împărat și una către cardinalul Colonici, dar nici una nu-i aduce vreo schimbare în

situaţia sa. În 1697 şi 1698, cronicarul adresează Curţii noi cereri, dar nici la acestea nu primeşte vreun răspuns. Una din ele cuprinde un adevărat istoric a familiei Brancovici şi a poporului sîrb. În 1702 face o petiţie ţarului Rusiei, Petru I, rugîndu-l să intervină pe lîngă împăratul Leopold pentru eliberarea sa; nici ea n-a avut urmări. În 1705 se adresează şi regelui Poloniei, August II, aflat la băi la Karlovy Vary, în apropiere de Cheb, cerîndu-i ajutorul. Se pare că acesta ar fi intervenit în favoarea lui Brancovici, dar fără succes. În 1706 cere Consiliului de război ca, dacă nu e eliberat, măcar să fie mutat la Praga, unde să i se dea o locuinţă gratuită şi să i se mărească îndemnizaţia. În acelaşi timp adresează cereri noului împărat, Iosif I. Acesta dă dispoziţii să i se plătească regulat indemnizaţia, iar cererea de mutare să fie serios examinată de Consiliu; acesta însă hotărăşte respingerea ei şi rămînerea cronicarului în continuare la Cheb. O nouă jalbă este adresată în 1707 împăratului, cu un conţinut cu adevărat mişcător; în ea îşi exprimă speranţa că împăratul se va îndura şi de soarta lui, întrebînd dacă cei 18 ani de întemniţare nu sînt deajuns pentru o vină pe care încă nu o ştie. Nici un răspuns. La începutul anului 1710 se plînge Consiliului de război pentru plata îndemnizaţiei, iarăşi întîrziată. În 1711 pleacă de la Cheb două noi cereri, una adresată ţarului Petru, alta împărătesei văduve, Eleonora Magdalena. La ţar, prins de războiul cu turcii, nu găseşte sprijin; împărăteasa însă dă dispoziţie Cămării ca imediat să i se trimită lui Brancovici plata din urmă a îndemnizaţiei, iar de acum înainte să i se înmîneze regulat. Cămara din Viena se adresează cu această hotărîre a împărătesei Cămării din Praga, dar fără îndoială că Brancovici nu a mai ajuns să se bucure de această favoare imperială, în luna următoare dispoziţiei Curţii stingîndu-se din viaţă.

3. Raporturile cu sîrbii. O bogată activitate cu adevărat patriotică demnă de relevat, a desfăşurat Gheorghe Brancovici pentru poporul sîrb prin serviciile pe care i le-a adus, cu îndemnuri şi sfaturi date căpeteniilor sale politice şi bisericeşti.

Odată cu retragerea imperialilor din Peninsula Balcanică în faţa noii ofensive turceşti, o mare parte a populaţiei sîrbeşti, în frunte cu patriarhul Arsenie III Cearnoievici, ia drumul pribegiei; în primăvara anului 1690 trec Dunărea, aşezîndu-se în jurul Belgradului. În iunie acelaşi an are loc la Belgrad un sinod, la care iau parte episcopi, reprezentanţi ai clerului de jos şi căpetenii civile ale poporului sîrb din nordul şi din sudul Dunării. Hotărăsc, între altele, să ceară împăratului un loc de refugiu în imperiu, libertate confesională, iar pentru patriarh drept de judecată şi în treburile civile, nu numai religioase, aşa cum avusese mai înainte şi în Imperiul otoman. Cu aceste cereri ale sîrbilor este trimis la Viena episcopul de Ineu, Isaia Geacovici. Înarmat cu o împuternicire scrisă, semnată de capii sinodului, episcopul Isaia se prezintă la Curte, unde expune verbal împăratului doleanţele sîrbilor. Se întîlneşte şi cu Gheorghe Brancovici, căruia îi cere să-i compună în scris un memoriu către împărat ca din partea patriarhului Arsenie, memoriu în care să fie expuse situaţia sîrbilor expatriaţi şi cererile lor şi ale sîrbilor din Ungaria eliberată de sub turci. Cronicarul, bucuros de a relua contactul cu ai săi, ca şi de întîlnirea cu un om de pe meleagurile unde copilărise, nu numai că alcătuieşte memoriul cerut în limba slavonă, dar îl şi traduce în latineşte, aşa cum trebuia prezentat la Curte. Împăratul, care avea nevoie de o populaţie tampon între el şi turci în sudul Ungariei, este

de acord cu toate cererile sîrbilor, cărora le și dă privilegiul din 21 august 1690, de care a fost vorba și mai sus.

În septembrie 1690, patriarhul Arsenie pleacă din Belgrad, care era amenințat din nou de turci, și trece mai spre nord și nord vest, în sudul Ungariei, împreună cu populația care l-a urmat. Lua astfel naștere un teritoriu semiindependent, în frunte cu un cap al bisericii, căruia i se lărgește dreptul de jurisdicție asupra tuturor ortodocșilor din Imperiul austriac și din cel otoman.

Trimisul sîrb la Viena, Isaia Geacovici, află de la Brancovici de toate necazurile ce au dat peste el și-i promite ajutorul patriarhului și al conaționalilor săi. Reîntors la patriarh, îi povestește despre acest urmaș al vechilor despoți sîrbi, fost în slujba principelui Transilvaniei, a domnului Țării Românești și a împăratului, dar căzut în dizgrație.

În aprilie 1691, episcopul Isaia revine la Viena în fruntea altei delegații și ia din nou legătura cu Brancovici; la îndemnul său, cer împăratului eliberarea despotului, dar fără succes. În februarie anul următor, același Geacovici ridică în fața președintelui Curții de război problema eliberării lui Brancovici, odată cu un memoriu vast, alcătuit chiar de cronicar, în care sînt expuse îndeosebi meritele sale în relațiile cu imperialii. Rezultatul este mărunt: schimbarea locuinței de la azil la han și fixarea unei îndemnizații anuale de 1 000 de florini, plătită trimestrial. Deputăția insistă pentru eliberarea lui Brancovici pe cauțiune și cere o audiență pentru el la împărat. I se răspunde că de fapt Brancovici este liber, iar dolcanțele și le poate exprima în scris.

Fruntașii diplomației imperiale văd în continuare un pericol în persoana lui Gheorghe Brancovici și în legăturile sale cu poporul sîrb. Pentru a bloca aspirațiile personale și ale conaționalilor de a-l avea în frunte drept căpetenie civilă și militară, imperialii se grăbesc să-i recunoască patriarhului Arsenie dreptul de a fi el conducătorul politic și militar al sîrbilor din Imperiu (iulie 1693); totodată i se încredințează sarcina de a forma două noi regimente sîrbești, unul de infanterie și altul de cavalerie, precum și dreptul de a numi căpetenii ale armatei. Împăratul era mulțumit de comportamentul miliției sîrbești, care se distinsese în lupta de la Slankamen, dorind înrolarea de noi ostași sîrbi în regimentele cu a căror formare îl însărcinase pe patriarh.

Gheorghe Brancovici, socotindu-se singurul conducător politic îndreptățit al poporului sîrb, recunoscut ca atare și de mulți fruntași ai poporului său, acordă și el grade militare și face numiri în funcții judecătorești. Diplomele pe care le eliberează cu aceste ocazii nu se deosebesc cu nimic de cele ale altor conducători de state, ele respectînd întocmai formularul diplomatic, cu toate părțile sale componente. Iată cum se înfățișează intitulația dintr-o diplomă de numire a unui căpitan: „*Noi, Gheorghe Brancovici, din mila lui Dumnezeu, despot singur stăpînitor al Țării Slaveno-sîrbe și a tot Iliricul, mare voievod al Misiei de Sus și de Jos, al Rașcăi, ținut al Sfîntului Sava, și al Muntenegrului, cnez al Dediciului și domn moștenitor al Sremului, Ioanopolului, de Branicevo, Severin, Cucevo ș.a.*"

Mulți dintre sîrbii refugiați în Imperiu, nemulțumiți de condițiile în care trăiau, doresc să se întoarcă în Serbia. Aceștia fac în vara anului 1693 o cerere împăratului, compusă tot de Gheorghe Brancovici, prin care solicită, între altele, ca acesta să fie numit în fruntea miliției sîrbești; numai astfel poporul sîrb va colabora cu adevărat cu imperialii. Dar nici deputăția acestor emigranți nu obține eliberarea despotului. Cum popu-

laţiei sîrbeşti venite în nordul Dunării nu i se fixase încă un teritoriu al ei, au loc dispute între sîrbi şi unguri între anii 1691 şi 1694. Curtea vieneză vrea să-i separe pe sîrbi în grupuri mai mici şi să-i aşeze în teritorii diferite. Aceştia, la sfatul şi îndemnurile lui Brancovici, de a nu se lăsa nicicum despărţiţi şi de a cere un teritoriu propriu, refuză să se supună hotărîrii Curţii şi cer să li se dea „Vlahia Mică", adică parte dintre rîurile Sava şi Drava (Sremul şi Slavonia) pentru ei toţi, teritoriu care pînă la urmă îl obţin şi unde se şi stabilesc în toamna anului 1694.

Nu există nici o îndoială că în toate aceste tratative dintre sîrbi şi imperiali o participare activă a avut şi Gheorghe Brancovici. Impresionat de acţiunile sale patriotice, poate şi îndemnat de cei din jurul său, însuşi patriarhul Arsenie cere Curţii eliberarea lui, nici el însă nu o obţine. Atunci se adresează şi el ţarului ca să intervină în favoarea lui Brancovici, dar fără rezultat. În 1696, sîrbii din noile teritorii fac şi ei o cerere de eliberare a lui Brancovici, care şi ea rămîne fără răspuns. În iulie 1698, patriarhul Arsenie şi Gheorghe Brancovici se întîlnesc la Viena cu o solie rusă, căreia îi prezintă o cerere de protecţie a ţarului asupra ortodocşilor din Imperiul habsburgic, supuşi unor presiuni de catolicizare. Cererea a fost alcătuită tot de Brancovici. Tot el întocmeşte pentru această solie a ruşilor scrisori către turci în limba latină.

În ianuarie 1699 se încheie pacea de la Carloviţ (Sremski Karlovci) între ligă şi turci. În martie acelaşi an, împuternicitul rus, Vozniţin, pleacă de acolo la Viena, unde se adresează Curţii în cele două probleme ale sîrbilor : protecţia ţarului asupra ortodocşilor din Imperiu şi eliberarea lui Brancovici. Răspunsul îl primeşte imediat : sîrbii se vor bucura de deplină libertate religioasă, dar şi ţarul să-i îngăduie pe iezuiţi în Rusia ; cît priveşte pe Brancovici, împăratul se va informa şi va lua măsuri potrivit cu dorinţa ţarului. Dar nici această intervenţie nu rezolvă situaţia. În 1701 sîrbii fac un nou protest la împărat pentru unele drepturi ale lor, şi acesta sigur inspirat şi alcătuit de cronicar.

La dispoziţia împăratului, Consiliul de război însărcinează o comisie care să se ocupe de problema ţărilor române. Aceasta strînge şi un bogat material referitor la Gheorghe Brancovici, conchizînd că este primejdios pentru treburile Imperiului şi că dacă ar ajunge în fruntea poporului sîrb, ar putea deveni un pericol mai mare. În concluziile comisiei îşi are originea hotărîrea de a-l despărţi pe Brancovici de ai săi şi de a-l izola la Cheb, ceea ce în anul următor, 1703, se şi înfăptuieşte. Că era considerat în stare de a tulbura liniştea în Imperiu şi de a-i leza interesele în aceste regiuni din sud-estul Europei şi din Peninsula Balcanică o dovedeşte faptul că, cu toate intervenţiile ce se fac în favoarea lui de către căpetenii de vază ale sîrbilor, ca şi de unele capete încoronate, aliaţi ai împăratului, el rămîne mai departe prizonierul austriecilor.

Întreaga sa activitate de la Viena, pusă în slujba poporului său şi mai puţin a sa personal, poate fi considerată ca profund patriotică. La Cheb, solii sîrbilor nu mai ajung şi contactul dintre cronicar şi ai săi este sporadic şi numai prin corespondenţă. Pentru starea lui de spirit e de semnalat o scrisoare a sa adresată clerului şi poporului sîrb, datată 26 decembrie 1707, prin care îşi ia rămas bun de la ei. Se gîndeşte la o moarte apropiată şi cere un preot şi un diacon. Din scrisoare străbat multă resemnare şi apatie.

Despre raporturile cronicarului cu românii în această etapă a vieţii sale se ştiu foarte puţine. În 1698, la Viena fiind, a primit o scrisoare

din partea stolnicului Constantin Cantacuzino prin fiul acestuia, căruia i-a şi răspuns. Conţinutul corespondenţei ne este necunoscut.

Biografii lui Gheorghe Brancovici nu se îndoiesc de faptul că cele afirmate de el despre obîrşia sa dinastică sînt o plăsmuire a fratelui său Sava, care, începînd din 1662 îşi adaugă numelui de botez şi pe cel de Brancovici-Corenici de Podgoriţa. Încă de atunci se gîndea că ridicarea sîrbilor la răscoală împotriva turcilor trebuia stimulată şi prin referiri la o veche şi glorioasă dinastie, ai cărei urmaşi trăiesc încă în Transilvania şi tot de atunci socotea ca în fruntea viitorului stat liber să stea fratele său Gheorghe. Ancheta comisiei imperiale amintite mai sus a scos la iveală mărturiile mai multor contemporani despre despot, anume că nu ar fi de origine nobilă, ci „un oarecare sîrb sau român din Ardeal" sau că e „român de neam de jos". Cumpănind dovezile despre originea sa, cei care s-au ocupat de viaţa cronicarului nu se îndoiesc că a fost sîrb; dar tot ei afirmă că din toate limbile pe care le vorbea, cel mai bine cunoştea limba română. Dovadă, cronica românească şi cărţile de conţinut religios.

După moarte, toate lucrurile cronicarului, cu excepţia manuscriselor, au fost vîndute la licitaţie pentru achitarea datoriilor pe care le contractase, în valoare de peste 1 500 de florini. Autografele, între ele manuscrisul cărţilor româneşti religioase şi marea cronică în limba sîrbă, scrisori primite şi ciorne de scrisori trimise ş.a. i-au revenit, abia în 1717, nepotului său, Iovan Brancovici.

II. OPERA

Opera lui Gheorghe Brancovici a fost scrisă atît în limba română, cît şi în limba slavo-sîrbă a secolelor XVII—XVIII. Din punctul de vedere al conţinutului scrierile sale se împart în două : religioase şi istorice.

Lucrările religioase, în număr de trei, au fost scrise în limba română, foarte probabil la îndemnul fratelui său, mitropolitul Sava, pentru uzul românilor din Transilvania, dar şi din celelalte ţări române. Ele sînt cuprinse într-un manuscris de 392 de pagini şi conţin :

a) O carte de rugăciuni („Cartea aceasta a sfintelor rugăciuni").

b) un „Catehism".

c) Comentarii ale unor versete biblice („Către adevăraţii călători").

Socotim că cele trei lucrări au fost scrise în Ţara Românească, la curtea lui Şerban Cantacuzino sau în casa stolnicului Constantin Cantacuzino, între anii 1684 şi 1688, ani de răgaz şi de viaţă mai tihnită.

Însemnarea de la sfîrşitul cărţii de rugăciuni, în care se spune că a fost încheiată la Viena, în 30 octombrie 1690, arată, după cum însuşi autorul mărturiseşte, doar că aci a terminat-o („luvatu-ş-au săvîrşitul"), nu că aci ar fi scris-o în întregime, cum s-a afirmat. De altminteri, e greu de crezut că în numai patru luni (iulie — octmbrie), într-o perioadă în care era preocupat de soarta sa, de memorii de eliberare adresate împăratului, ar fi avut posibilitatea de a se consacra unor scrieri relativ întinse. În cuvîntul său înainte, Gheorghe Brancovici explică rosturile primei lucrări : de a da românilor, care nu cunosc limba slavă sau greacă, posibilitatea de a se ruga în limba lor. Cît despre cea de-a doua, ea constituie un răspuns la ediţiile catehismului calvinesc şi cel catolic.

Cea din urmă, rămasă neterminată, cuprinde sfaturi de bună purtare pentru om, „călător" în această lume.

Opera istorică se compune din două lucrări :

a) O cronică în limba română (circa 30 file de manuscris).

b) O cronică în limba sîrbă (peste 2 600 pagini de manuscris). Prima a fost scrisă în Țara Românească între anii 1684 și 1687, iar cea de-a doua, la Viena și Cheb, probabil între anii 1693 și 1705.

CRONICA ROMÂNEASCĂ

Este cunoscută sub acest nume — și acest titlu l-am adoptat în ediția de față — pentru că a fost scrisă în limba română; ea nu este, consacrată numai istoriei românilor, ci se referă și la istoria altor popoare îndeosebi a sîrbilor.

Titlul. Nu se cunoaște originalul cronicii; ea s-a păstrat în mai multe manuscrise, titlul fiind cam același în toate. În cel mai bine păstrat, cel pe care l-a publicat Nicolae Iorga și pe care l-am luat și noi ca manuscris de bază, titlul este : *Cronica slovénilor Illiricului, Mysii cei din Sus și cei din Jos Mysii.* În alt manuscris, din 1727, titlul este : *Cronicarul slovénilor Illiricului, Misii cei de Sus și a Misii cei de Jos.* Un altul, din 1770, dar căruia îi lipsește partea de început, la care copistul a renunțat, fiind mai mult istorie biblică, are un titlu mai complicat : *Istorii pentru mulți împărați, carii stăpînea multe țări și ostroave și pentru prințipii cei ungurești și pentru gneajii sîrbilor cei vitéji, slovenești și pentru fericiții domni ai Țării Rumânești, precum scrie i leatopisețiii, și pentru înpărații Romii cei vechi, precum să află în istorii.*

Data și împrejurările scrierii cronicii. În dorința de a-și dovedi legitimitatea dinastică brancovicească, Gheorghe începe să strîngă date din diferite lucrări, tipărite sau manuscrise, referitoare la trecutul poporului sîrb. Pentru informare avea la dispoziție, pe lîngă cărțile proprii, două bogate biblioteci, cea a stolnicului Constantin Cantacuzino și cea a lui Constantin Brîncoveanu. Că a avut cărți ale sale, care după plecarea sa din Țara Românească au rămas în biblioteca stolnicului, o dovedesc mărcile de proprietate, scrise pe unele din ele : Ot k⟨nigî⟩ G⟨eorgi⟩ B⟨rankovic⟩ (din cărțile lui Gheorghe Brancovici). Șase exemplare purtîndu-i marca au rămas în biblioteca de la Mărgineni a prietenului său, învățatul stolnic. Odată cu strîngerea știrilor necesare lui personal, a scos din lucrările consultate și știrile privitoare la români. Pe ele se bazează această cronică pentru partea ei de început, și pe cele trăite personal pentru partea de la urmă. Liniștea necesară informării și scrierii cronicii de față, ca și a lucrărilor de carater religios, a avut-o între anii 1684 și 1688, cînd s-a desprins o vreme de activitatea politico-diplomatică.

Structura. În cronică se pot distinge trei părți : a) istorie biblică, începînd cu potopul și terminînd cu turnul Babilonului și schimbarea limbilor; b) istorie a celor patru monarhii (Asiria, Persia, Grecia, Roma cu Bizanțul) și c) istorie a sud-estului european, mai cu seamă a sîrbilor

şi românilor, de la originile lor şi pînă la anul 1686. În economia lucrării, partea întîi ocupă 15%, partea a doua, 10%, iar partea a treia 75%.

În organizarea materiei, autorul cronicii a dat şi titluri de capitole unor părţi, pentru a scoate în evidenţă anumite evenimente mai importante. Ele sînt numai în partea a treia şi se referă îndeosebi la marile bătălii cu turcii: cea de pe Mariţa (1371), cea de pe Cîmpia Mierlei (1389), cea de la Nicopole (1396), cea de la Varna (1444), cea de la Cîmpul Pîinii (1479), precum şi la alte întîmplări socotite memorabile.

Analiza conţinutului cronicii relevă următoarea distribuţie a spaţiului consacrat istoriei diferitelor popoare: cîte 25% românilor şi sîrbilor, restul istoriei altor popoare slave (bulgari, poloni, ruşi), turcilor şi ungurilor, ca şi istoriei antice şi biblice. Nu este, prin urmare, o istorie a românilor, ci mai mult un compendiu de istorie universală, de istorie a poporului din care se trăgea şi a popoarelor în mijlocul cărora şi-a dus viaţa.

Concepţia şi metoda. Întreaga cronică este dominată de o concepţie teologică asupra lumii şi vieţii. Originea cronicarului — familie de înalţi prelaţi — şi educaţia primită, de permanentă veghe întru apărarea ortodoxiei românilor din Transilvania, pe atunci puternic ameninţaţi şi persecutaţi de calvinismul maghiar şi de catolicismul austriac, şi-au pus amprenta pe întreaga sa gîndire. Tot ceea ce se întîmplă pe lume, bun sau rău — credea Brancovici — se datoreşte divinităţii. Calamităţile naturale, războaiele nimicitoare nu sînt pentru el decît sancţiuni divine pentru pedepsirea păcatelor omeneşti; şi victoriile creştinilor asupra păgînilor se datorează tot lui Dumnezeu, scrie el. Sentimentele nobile (cinstea, modestia, mila, ajutorarea aproapelui) aduc binele şi fericirea, aşa cum păcatul aduce răul asupra făptaşilor. Astfel, pe Ştefan Deceanschi, rege al sîrbilor (1321—1331), orbit de tatăl său, *„Dumnezeu... l-au dăruit cu vederea ochilor"*. În 1330, Carol Robert, atacîndu-l pe Basarab, voievodul Ţării Româneşti, fără motiv, *„pentru că nici o treabă nu avea cu dînsul să-i calce ţara, Dumnezeu au fost întru ajutor lui Basarab voevod şi au bătut pre craiul Carol"*. În 1370 despoţii sîrbi Vucaşin şi Uglieşa au fost înfrînţi de turci, căci *„mîniei lui Dumnezeu, neputînd nimenea a-i sta împotrivă. . . ei au fost bătuţi şi acolo le-au picat oasele"*. Şi Iancu de Hunedoara, în 1448, a fost învins de turci, căci *„atotputernicul. . . atîta de mare trufie a Iancului văzînd, aşa l-au bătut, prin mijlocul turcilor"*. Iar Paul Chinezul, învingător, striga pe cîmpul de luptă că *„izbînda de la Dumnezeu iaste dată"*. Asemenea exemple de atestare a concepţiei teologice a cronicarului se pot da multe, divinitatea fiind adeseori invocată în cuprinsul cronicii.

Patriot în acţiunile sale politice şi diplomatice, cronicarul, după felul cum glorifică faptele de arme ale românilor şi sîrbilor, ale conducătorilor lor mai de seamă, îşi manifestă patriotismul şi în cronică. Uneori merge pînă acolo încît atribuie victorii alor săi chiar şi atunci cînd lucrurile nu stau astfel (cazul sîrbilor la Kossovopolje). Vorbeşte în termeni elogioşi despre cei mai mulţi din craii sîrbilor sau domnii ţărilor române. De marea sa admiraţie se bucură ierarhul Sava, fiul lui Ştefan Nemanea, Ştefan Deceanschi, Marele Mircea voievod, Vlad Ţepeş, Ştefan cel Mare, Paul Chinezul şi Mihai Viteazul. Fac excepţie doi mari conducători de oşti şi de state, recunoscuţi ca atare de contemporani şi de cronicarii care au scris despre ei mai tîrziu; aceştia nu numai că nu se bucură de cinstire şi atenţie din partea sa, ci sînt chiar reprobaţi. Unul este sîrb, şi anume cel mai glorios conducător al poporului său

în evul mediu, țarul Ștefan Dușan, înfățișat în culori negre, privit numai ca paricid, celelalte acțiuni ale sale fiind complet nesocotite; al doilea este un român, Iancu de Hunedoara — (e de observat că peste tot în cronică îi zice „Iancu", cum îl numeau românii din Ardeal, și nu „Ioan", cum îi spuneau ungurii, sau „Iovan", cum îi spuneau sîrbii; cei din urmă, sub influența românilor, îi mai zic și „Janko Sibinjanin") — care, fiind în conflict cu ipoteticul strămoș al cronicarului, despotul Gheorghe Brancovici, e considerat trufaș și nedrept, privit fiind cu ostilitate, iar înfăptuirile sale minimalizate.

„Cronica slovenilor Iliricului..." este scrisă într-o manieră pe care o putem socoti deja învechită la data alcătuirii ei, depășită de alți cronicari români contemporani lui Gheorghe Brancovici (Miron Costin, Constantin Cantacuzino, Radu Greceanu, Radu Popescu); el folosește metoda analitică, a înșiruirii cronologice a evenimentelor. Văleatul (anul de la așa zisa facere a lumii) premerge faptelor narate, fiecare din acestea constituind un fel de paragrafe, cel mai adesea fără vreo legătură între ele, fiind uneori și foarte distanțate în timp. Cronica se aseamănă cu analele sîrbești sau românești din secolele XIII—XV sau cu sinopsis-urile atît de răspîndite în literatura istorică apuseană a secolelor XVII și XVIII.

Izvoarele. În literatura cronicărească, la noi ca și aiurea, existau diferite moduri de folosire a surselor de informare. Se preluau aidoma sau se prelucrau prin amplificare sau rezumare, se citau sau se ignorau numele autorilor sau al lucrărilor folosite. Aceasta pentru că, se știe, în evul mediu nu exista un drept de proprietate asupra operei literare sau științifice. În cazul lui Gheorghe Brancovici, el amintește izvoarele pentru unele evenimente, dar pentru altele nu. Peste tot însă, informațiile nu sînt preluate exact, ci prelucrate de cronicar, în general rezumate, rareori dezvoltate.

Partea de istorie biblică se bazează în întregime pe Vechiul Testament, cronicarul făcînd trimiteri în text sau marginale, între paranteze, la partea din care și-a luat informația. Pentru istoria sîrbilor folosește vechile anale sîrbești, Viața lui Ștefan Deceanschi de Grigore Țamblac și Biografia lui Ștefan Lazarevici de Constantin Costenețchi. Pentru istoria românilor se sprijină pe aceleași anale sîrbești, pe letopisețe rusești, pe așa numitul „letopiseț brancovicesc", pe Cromer, pe Bonfini și pe o cronică internă din Țara Românească, căreia un manuscris îi zice „Cronica războaielor Țării Românești", și care, probabil, pentru istoria secolelor XIV—XVI, a stat și la baza Letopisețului cantacuzinesc și a Cronicii lui Radu Popescu. Pentru istoria polonilor îl folosește pe Cromer, iar pentru cea a rușilor unele letopisețe rusești. Pentru istoria Transilvaniei și Ungariei l-a utilizat în special pe Bonfini, pe care îl și citează de mai multe ori; poate și pe Isthvanffy. Pentru alte fapte de istorie universală sînt citați Sebastian Münster, Vilhelm Blau, Nauclerus și Eneas Silvius Piccolomini, adică exact scriitorii citați și de stolnicul Cantacuzino în cronica sa. Pentru unele evenimente de istorie românească, Brancovici este mai puțin informat decît stolnicul. Este cazul luptelor daco-romane despre care nici nu pomenește, ba mai mult, cade într-un anacronism supărător: romanii s-ar fi așezat între slavi; lucrurile, se știe, stau exact invers, cei din urmă venind în aceste locuri la cinci-șase secole după Traian. La fel scriind despre începuturile Moldovei, afirmă că la venirea maramureșenilor țara ar fi fost pustie; se știe, aserțiunea sa este falsă.

Valoarea istorică și literară. „Cronica slovenilor Iliricului. . ." a fost, fără îndoială, destinată românilor, așa cum au fost și cele trei lucrări religioase, amintite mai sus. După original s-au făcut copii relativ numeroase, care au circulat aproape pe întreg teritoriul locuit de români, în Muntenia, Oltenia, Moldova, Ardeal și Banat. Socotim că a fost hărăzită lecturii și nu scrisă — cum s-a afirmat — doar pentru a-i servi autorului ei drept schiță sau concept pentru o eventuală cronică mai mare și care a fost cea sîrbească. Stau dovadă pentru aceasta cele cîteva narațiuni neistorice și chiar anecdote, care nu ar fi avut ce să caute într-o lucrare de genul celei presupuse, ci își găseau locul doar într-una care viza lectura, stimulînd plăcerea cititorilor. Este adevărat că marea cronică sîrbească, în structura ei, urmează pe cea românească, care probabil că i-a fost adusă la Viena de nepotul cronicarului, Iovan, odată cu alte bunuri ale sale; are aceleași evenimente, în aceeași ordine, însă mult amplificate, lor adăugîndu-li-se și multe altele noi.

Meritul cronicarului constă în faptul că, pe de o parte, pune în circulație pentru prima oară în istoriografia românească date de istoria poporului român, culese din izvoare străine, iar, pe de alta, că aduce la cunoștința cititorilor români știri despre trecutul popoarelor vecine, cu care românii au fost în permanent contact. Acestora li se adaogă și prețioase informații de istorie contemporană.

Este ciudat cît de puțin cunoscut și folosit de istorici a fost acest „sinopsis" românesc. Există în cronică importante momente de istorie a poporului român, din vremea celor mai glorioși domni ai săi, care nu au fost niciodată puse în valoare în studii sau monografii și nici în lucrările de sinteză. Vom cita cîteva din ele, unele după un manuscris rămas necunoscut istoricilor. Iată de pildă cum este redată formarea statului independent Țara Românească, în urma victoriei din 1330 a lui Basarab asupra lui Carol Robert, într-un pasaj relativ întins, cum nu-l găsim în nici o altă cronică românească (de altfel, evenimentul este amintit doar într-o variantă a Letopisețului cantacuzinesc, în puține cuvinte, iar victoria este atribuită unui domn, Mihai): „*Anii 6838. Carol, craiul unguresc, s-au sculat cu oaste și cu cruci prin steaguri ai papii de la Roma și au mers în Țara Muntenească înprotiva domnului Basarab voevod și au fost* ⟨*luat*⟩ *Severinul fără de nici o pricină. Și pentru că nici o treabă n-au avut cu dînsul, să-i prade țara și să o calce, Dumnezeu au fost întru ajutoriu lui Basarab voevod și au bătut pre Carol, craiul ungurilor*" (Ms. 1358, f. 32 v. — Bibl. Acad.)

Dacă cele mai multe manuscrise ale cronicii cuprind o relatare scurtă despre lupta lui Mircea cu turcii la Rovine, fapt pe care îl întîlnim și în Letopisețul cantacuzinesc, în cronica lui Radu Popescu și în cronograful lui Moxa, unul din ele are cea mai amplă, mai completă și mai frumoasă descriere a ei în toată literatura cronicărească. Iată cum este ea prezentată: „*Leat 6903. Domnul Mircea, voevodul Țării Muntenești, înpreună cu rumânii, au bătut pre înpăratul turcesc la Rovine și, atîta i-au znopit de tare pre turci, cît n-au fost mai pomenit nici ei războiu groaznic ca acela; că să vărsasă sîngele ostașilor pre cîmpi pînă deasupra de chișățile cailor. Atuncea au perit Marco Cralovici. Iară un ostaș, anume Costantin, viteaz, au intrat prin oastea turcească și s-au dus pînă la cortul înpăratului, tot tăind prin turci ca prin brusturi. Și deaca au sosit la cortul înpăratului, sultanul i-au pușcat calul de supt dînsul; atuncea*

au căzut, dară ar fi ucis și pre înpăratul Boiazid. Și deacă au căzut, l-au călcat cu caii pînă ce l-au omorît, pentru că s-au fost prins cu picioarele pre supt cal și fiindu-i ochii înpănjăniți și zmoliți de sîngele turcilor, așa l-au înpresurat păgînii de au perit. Iară un Drăgan au scos pre înpăratul din cort și cu fuga au scăpat, că-l lua ca pre un rob. Și acel Drăgan au luat toate ale înpăratului și, întorcîndu-să de la război, au perit pre cale" (Ms. 1358, f. 39). Ca și alți cronicari, și Gheorghe Brancovici face dintr-un personaj istoric, Constantin Deianovici (Dragașevici), două: Constantin și Dragaș sau Drăgan. Lupta descrisă mai sus socotim că este cea din 17 mai 1395, dată la Rovinele de lîngă Craiova, nu cea din 10 octombrie 1394, de la Rovinele din Argeș.

Ca și pentru alte cazuri de istorie a Țării Românești, și pentru domnia lui Vlad Țepeș Gheorghe Brancovici aduce elemente noi față de toate celelalte cronici; nici acestea n-au fost utilizate de istorici nici chiar în cele mai recente monografii. Iată ce spune el: *„6970. Înpăratul turcilor au mers în Țara Muntenească să bată pre Vlad vodă și nimica n-au putut isprăvi, ci de-abea au scăpat și el cu viiață. Încă de nu s-ar fi tras pre brînci, să se ascunză în lunca Dunării, ar fi perit. Că să află scris în «Istoriile războaelor Țării Rumânești» precum au fost fugînd sultanul pedestru, cînd l-au fost încungiurat rumânii de toate părțile și i-au prădat toate corturile și l-au fost pușcat într-o mînă și, precum spun unii, că dintru acéia să fie murit"* (Ms. 1358, f. 45 v).

În trei rînduri, sub ani diferiți, cronicarul îl pomenește pe Ștefan cel Mare cu obiectivitate, însă în toate cazurile destul de rezumativ față de ceea ce se știa despre el la sfîrșitul secolului al XVII-lea. Redăm unul din pasaje: *„În zilile acestui cneazu, Vasilie Ivanoviciu, s-au petrecut din ceastă lume Ștefan, voevodul de la Volosca, carele întru războaele lui au stinsu 150 000 de turci, iară tătari mulțime fără număr au istovit și pe Mateiașu, craiul ungurescu, încă l-au scos dintru marginile țării rușilor"* (Ms. 156, f. 56).

Semnificativă pentru sentimentele românești ale lui Brancovici este și relatarea despre Mihai Viteazul: *„7110. Domnul Mihai, voevodul Țării Muntenești, dupre ce au bătut multe războae turcești și de alte limbi păgîne, au bătut și pre Batori Andraș, prințipul Ardealului, la Sibiiu, și i-au luat țara și stăpînirea. Atuncea au făcut și sfînta Mitropolie cea pravoslavnică, cu vrednicie ocîrmuind légea neamului creștinesc și cu fericire stăpînind măriia sa cîte tréle țărîle, adecă Ardealul, Moldova și Țara Muntenească. Iară după cîtiva ani, au căzut în războiu la Turda, și acolo au murit vitejaște"* (Ms. 1358, f. 53).

În problema valorii literare a cronicii românești a lui Gheorghe Brancovici, a limbii și stilului, fără a fi specialist, ne îngăduim afirmația că acestea n-au fost studiate mai îndeaproape, făcîndu-se aprecieri cel puțin pripite. Pasajele citate mai sus, descrierile, narațiunile și anecdotele din cuprinsul cronicii indică un bun mînuitor al condeiului, cu nimic mai prejos decît alți cronicari români, contemporani ai săi. Pentru ilustrarea limbii și stilului său, ne mai îngăduim să reproducem un pasaj, referitor la starea Serbiei și Macedoniei după înfrîngerea de pe Marița, din 1371. *„Și dupre acéia, s-au răsfirat ismailténii, ca și cum pasările să răsfiră prin văzduh. Și pre toți creștinii cu sabiia îi junghiia, pre unii îi ducea la robie, iar pre alții, cu moarte groaznică, în foc îi ardea. Iar carii au fost mai rămas de foamete au perit, pentru că întru acea vréme au fost foamete mare prin toată țara și prin toate laturile foamete ca acéia*

au fost, care doar di-nceputul lumii nu va fi fost, nici pre urmă nu va mai putea fi, numai singur Hristos să fie milostiv. Căci că şi care de foame nu perise, pre aceia dintru urgiia lui Dumnezeu, noaptea şi zioa îi mînca lupii. Oh, vai, cît de jalnică au fost acea privire! Pentru acéia, şi dintru rodire şi din dobitoc rămăsése toată ţara pustie, nu mai era voevod, nici povăţuitoriu, nici nastavnic întru oameni, nici mîntuitoriu, nici răscumpărătoriu. Şi era toţi plini de frica agarénilor şi inimile céle bărbate a vrédnicilor oameni să făcuse mai slabe decît a muerilor. Pentru că întru acea vréme şi neamurile despoţilor sîrbeşti mi să pare că pînă în 7 neamuri îşi vor fi luat săvîrşitul. Cu adevăr zic că atunci fericiia cei vii pre cei morţi, ce murise mai dennainte" (Ms. 1528 de la Arh. St.Buc., f. 62).

Descrierea manuscriselor. Cercetările întreprinse au scos la iveală pînă în prezent zece manuscrise ale „Cronicii slovenilor Iliricului...": şapte se află în Biblioteca Academiei, unul la Arhivele Statului din Bucureşti, unul la Biblioteca Universităţii din Cluj, iar unul în fosta bibliotecă „Astra" din Braşov, pe care însă nu l-am putut găsi. Nici unul nu menţionează numele autorului cronicii. În ordinea vechimii, descrierea lor este următoarea:

1. — Ms. 1 528 de la Arhivele Statului din Bucureşti, 29,5 × 21 cm, 80 de foi, din care 75 scrise şi 5 albe, numerotate cu creionul. Cunoscut şi ca manuscrisul Bobulescu, după numele unuia din posesorii lui. Datează din primele decenii ale veacului al XVIII-lea. A fost copiat în Ţara Românească, cu excepţia filelor 73—75 v, scrise în Moldova; nu se cunoaşte numele copistului. Miscelaneu, cuprinde: Cronica Chievului (f. 1—48), „Cronica slovenilor Iliricului..." (f. 49—74 v) şi zodiacul unor ţări, cu „tîlcuirea" peceţilor lor (f. 75). Conţine cele două naraţiuni (Uciderea marelui vizir Cara Mustafa şi „Pocaania" turcilor din 1686), despre care s-a presupus că n-au făcut parte din textul lui Brancovici, ci au fost introduse de un copist, deşi despre cea dintîi se poate afirma că se află organic integrată în corpul cronicii. Este singurul manuscris căruia îi lipseşte anecdota, puţin vulgară, despre Mateiaş Corvinul şi un ţăran venit la tîrg, eliminată, fără îndoială, de un copist mai rigid şi mai puţin înclinat spre naraţiuni amuzante. Din punct de vedere al conţinutului şi limbii, al datelor şi scrierii numelor proprii poate fi considerat cel mai bun manuscris şi cel mai apropiat de arhetip, fapt pentru care a şi fost ales ca manuscris de bază.

Titlurile, iniţialele, majoritatea cifrelor şi notele, marginale sau în text, sînt scrise cu chinovar.

Legătura este din secolul al XVIII-lea, în piele. Coperţile au ornamentaţii marginale, scoase în relief prin apăsare. Prima are la mijloc o rozetă, ultima, o floare.

Cuprinde şi cîteva însemnări. Pe f. 1 citim: „Cumpărată de la d-l Sîngereanu, ginerele păr. Balan, care a murit în luna lui august 1915. Pr. Cons. Bobulescu". Pe f. 48 v: „Aicea să să ştie că multe sînt lipsă, încă şi pentru Cehirin, pentru că această sinopsie iaste tipărită mai dennainte vréme, iar altele sînt mai noao şi mai deplin". Pe verso-ul ultimei file: „Cu multă plecăciune mă închin, 1800 martie 23, ceasuri 6, zio vineri, a cincea săpt⟨ămînă⟩ din post".

A circulat în Ţara Românească şi Moldova. Este cunoscut istoricilor. Nu figurează în „Repertoriul manuscriselor de cronici interne".

I s-a atribuit sigla *CB*, după iniţialele numelui ultimului proprietar.

2. — Ms. 156 de la Biblioteca Academiei, 20,5 × 15,5 cu 68 foi, numerotare mecanică, din care f. 3 v — 64 cuprind cronica, iar 64 v — 68 sînt albe. Datează din anul 1727, fiind ca vechime primul sau al doilea din manuscrisele care se cunosc. A fost scris la curtea domnească din București de către Radu Lupescu, logofețel de divan.

Face parte din aceeași familie cu manuscrisul Bobulescu, avînd și el cele două narațiuni de care s-a vorbit mai sus, însă așezate la început, înaintea cronicii propriu zise, după cuvîntul înainte al copistului, mai întîi „pocaania", iar apoi uciderea vizirului. Are unele omisiuni de date sau cifre reproduse greșit în comparație cu alte manuscrise; îi lipsește chiar un întreg pasaj, cel care începe cu văleatul 6832 și se referă la venirea și creștinarea bulgarilor.

Manuscrisul începe cu o introducere a copistului: „*Leatopisetul slovénilor Iliricului, Misiei cei de Sus și a Misiei cei de Jos, care coprinde în sine începutul și stăpînirea crailoru și a despoțiloru sîrbești și și săvîrșitul lor, coprinzînd pre scurt și alte lucruri ce s-au întîmplat, care s-au scos după izvod acum, în zilile prealuminatului, preaînălțatului, buncredinciosului și multmilostivului nostru domnu Io Nicolae Alexandru voevod, cu mila lui Dumnezeu, domnu și oblăduitor a toată Țara Rumânească. Și s-au scris întru al . . . ⟨loc alb⟩ an dintru a doao domnie a mării sale, în anul de la zidirea lumii 7235, iară de la nașterea domnului și mîntuitoriu nostru Is. Hs. 1727, de Radul Lupescul, logofețelul de divan, sin Mihail ieromonah*".

Titlurile, unele inițiale, cifrele și notele sînt scrise cu chinovar. Pe f. 4 are desenat un frontispiciu în tuș negru și verde, cu stemele celor două țări române dunărene, capul de bour și vulturul cu crucea în cioc, așezate în ovale și înconjurate de motive florale.

Legătura e din secolul al XIX-lea, în piele, coperțile avînd motive geometrice, iar în colțuri și la mijloc, florale.

Cuprinde mai multe însemnări. Astfel pe verso-ul copertei din față citim: „Această filată ce scrie istorie vulgarilor i altor niamuri s-au cumpărat aici, în Țarigrad, di la dascalul lui Ramadan, împreună cu altile, în mazălie lui Costandin Racoviță voevod, la leat 1761 avgust 20. Ioann Cogălniceanu biv vatah za ⟨a⟩prozi". Pe f. 1 „1784 săpt⟨emvrie⟩ 23, s-au tîmplat ploai și pe urmă au și ninsu ca de doao degite, ș-au tinutu . . . ⟨loc alb⟩ zîle, cari nimi n-au apucat încă a culegi viile, pe multe locuri și popușoi, un lucru care nu țînu minte să fie mai fostu altă dată la aciastă vremi. Ianache Cogăl⟨niceanu⟩ biv vel med⟨elnicer⟩". Tot acolo: „1784 nov⟨embrie⟩ 16, în zioa sfîntului evanghelistu Mathei, m-au cinstit domnul nostru Io Alexandru Costandin Mavrocordat cu boerie, stolnic cel [cel] mare și ispravnicu la ținutul Cîrligăturii, în al triile anu a domnii. Enache Cogăln⟨iceanu⟩ vel stolnic". Pe f. 3: „Această fiIadă este a mea, a lui Filip Beldiman". Pe f. 68 v. are însemnarea „1774 iulie, s-au făcut pace între Poarta turcească și între muscali, fiincă țîne pi turci închiși în Șumla, di le tăcsă și mîncare din toate zîlile". Tot acolo: „1784 ghenar 11, al doilea iind după aceasta s-au făcut paci între Poarta turcească și între muscali".

A circulat în Țara Românească, la Constantinopol și în Moldova. A fost cunoscut istoricilor și figurează în numitul „Repertoriu" (p. 325).

I s-a atribuit sigla *L*, după numele de familie al copistului.

3. — Ms. 4608 din Biblioteca Universității din Cluj, mărimea 22,5 × 18,5 cm, de 269 file. Este un miscelaneu, scris la Mehadia în

întregime de Antonie Alesiovici, dascălul cronicarului Nicolae Stoica de Hațeg, în anul 1766. „Cronica slovenilor Iliricului . . ." se află la f. 210 v—243 v. Manuscrisul mai cuprinde : un Pateric (f. 2—110), Pilde pre scurt, din Miniat (f. 110 v—166), Suma apocalipsului lui Ioan (f. 166 v—210), De omul ce se supune stăpînirii păcatului (f. 244—249 v) și Viața marelui Costandin împărat (f. 250 —265).

Manuscrisul face parte din altă familie decît cele două descrise mai sus ; îi lipsesc cele două narațiuni pomenite. Copistul are tendința de a explica unele cuvinte, de a amplifica unele propoziții, de a intercala în text prepoziții și adverbe pe care alte manuscrise nu le au. Folosește pe ŭ final ; de asemenea, unele provincialisme bănățene (de pildă „deloc" pentru „îndată").

Titlurile, unele inițiale și cifre sînt scrise cu chinovar. Legătură modernă.

Are următoarele însemnări pe f. 1 „Ioanu Alexiovici, întîiul amteramber la crăiasca ungurească cămară de arminție. Zimon, în 1 fevruarie 814". La f. 166 „Acéste pilde le-am scos din Miniat, scrise pre scurt, cînd am fost dascal la Mehadiia, la anul 1766 martie 20. Antonie Alesiovici". Tot acolo „Ioan Alexievici, fiind eu scriitori, eu la arminție, la anul 792 noemvrie 1 dni. Însemnat la sfîntul arhanghel, amin".

A circulat în Banat și în Ardeal. Nu a fost cunoscut de istoricii care s-au ocupat de Gheorghe Brancovici și nu figurează în „Repertoriu".

I-am dat sigla *M*, după locul copierii, Mehadia.

4. — Ms. 1358 din Biblioteca Academiei mărimea 21.5 × 18 cm, în 67 foi. Miscelaneu, scris în Brașov de Eustatie Popovici în anul 1770. Cronica se află la f. 19—57 v. Mai cuprinde : Tîlcuiala sfintei liturghii (f. 2—17), Iicoanele făcătoare de minuni de la Sfetagora (f. 17 v—18 v), Viața sfîntului Alexie (f. 58—67 v). În afară de Eustatie Popovici a mai scris și altcineva, cu o mînă mai puțin exersată.

Copistul lasă la o parte istoria biblică și a celor patru monarhii și începe cu Constantin cel Mare și văleatul 5851. Manuscrisul face parte din altă familie decît *CB* și *L*. Îi lipsesc cele două narațiuni. Copistul, fie că a avut la îndemînă un manuscris aparte, fie că el însuși a folosit izvoare pe care alte manuscrise nu le-au avut la bază, a amplificat mult conținutul cronicii cu evenimente care nu se află în alte manuscrise ; a adăugat elemente noi, îndeosebi de natură politică și militară din istoria românilor (Vezi luptele lui Mircea și ale lui Țepeș cu turcii). Unele nume proprii sînt redate stîlcit (De exemplu Butufenie în loc de Bonfinie ș.a.).

Copistul a dat cronicii următorul titlu : „*Istorii pentru mulți înpărați*. . ." Vezi mai sus p. 19).

Titlurile, inițialele și cifrele sînt scrise cu chinovar. Legătură din secolul al XVIII-lea, în piele, cu catarame de încheiat, însă stricate. Pe f. 2 este desenat un frontispiciu în tuș rădăciniu, cu motive florale, la mijloc o floarea soarelui, iar lateral, lalele. La f. 19 și f. 58 se află alte două desene mici, tot cu flori.

Manuscrisul are și unele însemnări, care-i arată originea și circulația. Astfel, la sfîrșitul cronicii, la f. 57 v. se află însemnarea : „Sfîrșit, și lui Dumnezeu laudă, a leatopisețului înpăraților și crailor. Și s-au scris în anul 1770 august 27 de zile. Istafius Popovics". Apoi : „τελος και του θεου Δοξα, του αγίου πατηρ μᾶς" (Sfîrșit și slavă lui Dumnezeu, tatăl nostru sfînt). Pe dosul coperții prime : „1773 . . . ⟨ros de carii⟩ zile . . . Dl. Sofronie la Beci cu Dimitrie Evstatievici siciriteriu". Pe f. 1 se află două

peceţi în fum, una cu iniţiale în caractere latine: P.B.G., alta cu chirilice: П, Н. Џ. Tot acolo, cu latine: „Basilius Popovits"; apoi: „1770 aprilie 15 zile. Pentru un pămîntu giupînului Dorca Frenţi, în vecinătate cu . . . ⟨text ilizibil⟩ giupînu Covaci Frenţii, înpreună cu giupînu Frenţi Işfan". Pe f. 1 v.: „La anii de la Hristos leat 78, în luna lui octomvrie". Mai jos: „Întru această carte şi eu m-am învrednicit a cetii, Gheorghe Paulu, paroh g.r. în Vultoru, die ... octomvrie 1862". Pe f. 68 v.: „Basilius Popovits, parochus disunitus Zalathnensis, august 30 die 795". Apoi: „Basilius Crişan; Eu popa Nicolae; Popa Todor Şubuţ; Pitanu Gaga; Popa Tor... ⟨rupt⟩; Popa Şimon Razni. Finis est gloria. Basilius şi Petrus". Pe coperta ultimă: „ Scris-am eu, popa Nicolae, cu mîna lui popa Iosif. Zălacna". Apoi: „Drăgan Nicolae a lui Mihai de la Cozociia, i-am dat 2 hozăşi". De altă mînă, cu caractere latine: „Finis est gloria. Simon... Petros, 1824".

A circulat în Transilvania. Nu a fost cunoscut de istoricii care s-au ocupat de Brancovici. Figurează în „Repertoriu" (p. 326).

I s-a dat în aparatul critic sigla *B*, după localitatea în care s-a făcut copia, Braşov.

5. — Ms. 1267 din Biblioteca Academiei, mărimea 33 × 23 cm, în 409 file, numerotate mecanic. Miscelaneu, scris în anii 1774—1778 de Anatolie ierodiacon la Episcopia Rîmnicului. Cronica se află la f. 368—387. Mai cuprinde: D. Cantemir, Divanul (f. 2—98); Cosmografie (102—348 v); intercalare a cronicii stolnicului Constantin Cantacuzino (f. 207—248); un fragment de „Gheografie" (f. 366—367); urmează „numele sfinţilor" şi unele sfaturi (f. 390 şi urm.). Are şi multe foi albe (69, 99—101, 119—121, 203 v—206 v, 248 v—254 v, 282—284, 349—366, 387 v—389 v).

Din punct de vedere al conţinutului, copistul a respectat modelul după care a copiat, dar ca formă a căutat să-l îmbunătăţească. A simplificat propoziţii şi fraze, fără a altera sensul, eliminînd cuvintele socotite inutile. A renunţat în special la prepoziţii şi adverbe. A tradus în româneşte unele cuvinte slave (de ex. „blagocestivul" cu „binecinstitorul"); pentru agareni foloseşte cuvîntul turci, pentru Ţara Muntenească, Ţara Românească ş.a.

Titlurile, iniţialele şi cifrele sînt scrise cu chinovar. Pe f. 1 v se află desenată o miniatură a doi sfinţi, lucrată în tuş negru, roşu şi verde. Sub picioarele unuia din ei, a celui din dreapta, într-un cerc, se află raiul, cu Adam şi Eva. Tot aci şi pecetea în fum a copistului, pe care scrie în chirilice, Anatolie 1777. Pe f. 122 se află un frontispiciu, lucrat în tuş rădăciniu, iar la f. 203, alt frontispiciu, în tuş negru şi roşu, avînd la mijloc stema Ţării Româneşti, vulturul cu crucea în cioc, dedesupt pecetea lui Anatolie, apoi, cu chinovar scris: „Ţara Românească". Legătură modernă.

Pe f. 102 are însemnarea: „1774 august 1. Scrisu-s-au dar de Anatolie ierodiacon în oraşul Rîmnicului, MDCCLXXIV. Anatolie ierodiacon". Pe f. 248 se află semnătura în greceşte a lui Anatolie şi anul MDCCLXXVIII. Pe coperta 1 interioară: „Au născut fiiulu nostru Şpiridon la leat 99 nov. 9, miercuri sara; au fost la 4 ceasuri ... Ion cupţu". Apoi nişte socoteli de vinăriciuri.

A circulat în Ţara Românească; o vreme a fost în biblioteca episcopului Dionisie de Buzău (1865—1873). A fost cunoscut de istorici şi figurează în „Repertoriu" (p. 326).

I s-a dat sigla *R*, după orașul Rîmnicul Vîlcea, în care a fost copiat.

6. — Ms. 5646 din Biblioteca Academiei, mărimea 30 × 19, are 13 file. A fost copiat înainte de anul 1781, probabil la Brașov. Cuprinde numai „Cronica slovenilor Iliricului...".

Îi lipsește începutul; începe cu istorisirea terminării turnului Babilonului. Este o copie în general corectă, avînd însă pe alocuri omisiuni de cuvinte. Nu are cele două narațiuni.

Titlurile, inițialele și cifrele sînt redate cu chinovar. Legătura este modernă.

Are și unele însemnări; astfel la f. 10: „La 1490 au murit Mateiaș crai la Beci și la îngropăciunea lui s-au cheltuit galbeni 750 de mii". Pe f. 13 v: „Acest hronograf iaste al mieu, dăruit de dum⟨nealui⟩ jup⟨în⟩ Ion Boghici, fiindcă dum⟨nealui⟩ i-au rămas de la răp⟨osatul⟩ frate-său mai multe cărți, iar aceasta au rămas la sora dumnelui. Cu voia jup⟨înului⟩ Ion me-au dăruit mie, ierod⟨iacon⟩ Gheorghie Duma ot Brașov, mai pă urmă și ierei Gheorghie, 1781 octomvrie 20". Apoi: „Această cronică este a mia, mai jos iscălitul, rămasă de la tatăl meu, Neculai Țircă. Ion Nicolai Țircă. 850 ghenarie 15".

A circulat în Transilvania. A fost cunoscut de istorici și figurează în „Repertoriu" (p. 327).

I s-a atribuit sigla *D*, după numele unuia din posesori, Duma.

7. — Ms 3450 din Biblioteca Academiei, mărimea 35 × 22 cm, cu 729 file. A fost copiat la sfîrșitul secolului al XVIII-lea la Brașov, probabil de dascălul Nicolae Gridovici. Cronica se află la f. 2—23 v. Mai cuprinde un hronograf (f. 24—727 v).

Cronica este o copie fidelă după ms. 5646 (D). Copistul își îngăduie doar mici modificări de formă.

Titlurile, inițialele, notele și cifrele sînt scrise în chinovar. Legătură modernă.

Pe f. 727 v. are însemnarea: „Sfîrșit și lui Dumnezeu laudă. 1798, 20 dechenvrie"; este scrisă tot cu chinovar. Pe 728 v: „1797 martie 12, la ceasul 10 1/2 den noapte s-au născut Gheorghie, joi spre vineri sara". Apoi: „796 ghenarie 26, cînd eram în Brașov...". Alta, tot acolo: „1799 fevr. 18, vineri sara spre sîmbătă, la 3 ceasuri din noapte s-au născut feciorul nostru, Ionu (căica în cap)". Apoi: „1800 oct. 14, la sfînta prepodobni Paraschiva s-au născut feciorul nostru Luca. Au răposat întru domno, 1801 ghen. 24". Alta: „1800 oct. 1 m-am mutat la această casă care ne-au dat-o domnul Hristos". Apoi: „1802 oct. 14, la ceasuri 6 turcești, iar nemțăști la ceasuri 12, s-au cutremorat pămîntu foarte tare, în zio prepodobnii Paraschivei, care eu eram la bîlciul Tîrgu Jiiului". Apoi: „Brașov, 1804, 22 dechenvrie. Das⟨căl⟩ Nicolae Gridovici". Mai urmează o semnătură: „Nicolae Marinescu, 1899 noembrie 26".

A circulat în Transilvania. A fost cunoscut de istorici și figurează în „Repertoriu" (p. 326).

I s-a dat sigla *G*, după numele copistului, Gridovici.

8. — Ms. 4468 din Biblioteca Academiei, mărimea 21 × 15 cm, în 84 de file. Scris de mai multe mîini, între care și Grigore logofătul de la Mitropolia Țării Românești, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Cronica se află la f. 54—79 v. Manuscrisul mai cuprinde: Viața și minunile sf. Grigore (f. 1—41), Istoria lui Iordache Stavarache (f. 43—48 v), Fericirile evanghelicești (f. 51—53 v).

Cronicii îi lipsește sfîrșitul; merge pînă la văleatul 6973 (1465) inclusiv, oprindu-se la titlul capitolului următor Cnejiia Ioanopolului. Face parte din aceeași familie cu ms. 1 267.

Nu folosește chinovarul. Legătură modernă.

Are peste 30 de însemnări scrise între anii 1792 și 1809, cele mai multe de Grigore logofătul, unele însă de Teodorache logofătul, de Ioan logofătul și de Dionisie eclesiarhul. Redăm doar cîteva, pe care le-am socotit mai importante. Astfel la f. 2 citim însemnarea: „La leat 1795 dechemvrie 25 am scris eu pă această cărticică a mea, cînd mă aflam eu la Cucueți, horopsit de preasființia sa părintele mitropolit al Ungrovlahiei kirio kir Dositheu, pentru pîra ce am avut pentru părintele arhidiacon i pentru niște țigani ai sfintii episcopii Buzăul...". La f. 82 v: „La leat 1796 ghenarie 1, mă aflam la Cucuieți, la părintele dichiiu Romano al sfintei Mitropolii și eram foarte mîhnit pentru oareșicare pricină dă bănuială ce avea preasfinția sa părintele mitropolit pă mine. Fără adeverire bună, eu m-am rugat să mă scoată la judecată cu pîrîșii miei și nu au vrut să mă scoată... Și pentru pomenire am scris în zioa dă sfetii Vasilie, 1796 ghenarie 1". La f. 49 v: „Adică la leat 1797 am scris eu aici, pă această coală de hîrtie, adică pă această cărticică, fiindcă am scris-o eu dintru început, toate istoriile, cum și paraclisul sf. Grigorie Decapolitul, cînd mă aflam la părintele Dositheu, iconom al sf. Mitropolii, în zilele preasfinției sale părintelui mitropolit țării, kirio kir Dositheu, întru al doilea an al păstoriei preasfinției sale. Și acest părinte Dositheu pînă la 3 ani s-au făcut egumen la m-rea Aninoasa, în sud. Mușcel. Și fiindcă eu mă aflam slujînd sfinții sale de mic copil, m-au luat și la m-rea Aninoasa. Și eu am scris ca cine va citi să aibă a mă pomeni. 1797 avgust 28". La f. 53 v: „Însemnat-am eu aici, pentru ca să să pomenească, fiindcă eu mă aflam la sf. m-re Aninoasa, în sud. Mușcel cînd să afla egumen la această sf. m-re sfinția sa părintele Dositheu, Buzăianul, ce au fost iconom la sf. Mitropolie ani șapte, la trei vlădici. la preasfinția sa părintele răposat Cozma, ce au fost ani șapte mitropolit și la preasfinția sa părintele răposat Filaret, proin mitropolit, ce au fost un an și apoi l-au scos din pizmă și la preasfinția sa părintele mitropolit Dositheu un an și apoi l-au făcut egumen aici la m-re ce mai sus să zice. Și eu am scrisu ca cine va ceti să aibă a mă pomeni. În zioa de sf. Grigorie Decapolitul, 1797 nov. 20, robul lui Dumnezeu Grigorie". La f. 79 v: „La leat 1797 nov. 23, duminică spre luni, s-au întîmplat o minune și un semnu în lună, că au mîncat-o vîrcolacii. Și eu mă aflam tot la m-re Aninoasa iconom, cu sfinția sa părintele Dositheu egumen la această sf. m-re, întru al doilea an de cînd se afla sfinția sa egumen. Și domnul Țării Românești Io Alexandru Ioan Ipsilant vv., întru a doao domnie a măriei sale în scaunul Bucureștilor și păstorind norodul și turma lui Hristos prea sfinția sa păr. mitropolit Dositheu, întru al cincilea an al păstoriei preasfinției sale. Și acest mitropolit au fost și episcop la Ep. Buzăului ani șapte și era grec ianiotul. Și am scris eu spre pomenire, ca cine va citi să aibă a mă pomeni. 1797 nov. 23". La f. 49: „La leat 1798 martie 15, duminecă la 2 ceasuri din-zi s-au cutremurat pămîntul în zilele prealuminanului domnului Ioan Gheorghe Caragea" (În acest timp domnea Constantin Hangerli !). La f. 73: „La leat 1799 sept. 3, viind și eu aicia la sfînta mănăstire Aninoasa (a dooă oară) cu presf. părintele episcop Argeșului, cuvios Iosif, și știind că această carte este una din cărțile dumnealui logofăt Grigorie al sfintii mănăstiri Aninoasei

şi al mieu prea dorit şi bun prietin şi pentru ca apururea să nu răceacă dragostea şi prieteşugul nostru pentr-aceia am îndrăznit şi am scris aicea, într-această carte, ca să nu fiu uitat. Ecleziarh Dionisie, ierodiacon Argeşului" .La f. 12 v: „La leat 1802 oct. 14, într-o marţi, în zioa de vinerea mare, pă la 4 ceasuri din zi s-au cutremurat pămîntul înfricoşat, cît n-au mai pomenit acest rînd de oameni. Atuncea aflîndu-mă şi eu la deal cu sfinţia sa părintele aninoşan kir Dositheu, am scris, în zilele prea luminatului nostru domnu Io Alixandru Ipsilant voevod".

A circulat în Ţara Românească şi în Transilvania. Nu a fost cunoscut de istoricii care s-au ocupat de Gheorghe Brancovici. Figurează în „Repertoriu" (p. 326—327).

I s-a atribuit sigla *GL*, după numele copistului şi ocupaţia lui.

9. — Ms. 959 din Biblioteca Academiei, mărimea 19,5 × 14 cm, în 53 file. Copiat la sfîrşitul veacului al XVIII-lea sau începutul celui următor; nu se cunoaşte locul copierii şi numele copistului. Cronica integrală se află cuprinsă în f. 1—51.

Face parte din aceeaşi familie cu ms. 5 646 şi 3 450.

Nu foloseşte chinovarul. Legătură din secolul al XIX-lea, ruptă.

Are unele însemnări, pe care le reproducem. La f. 51 v: „La let 1846 am fostu bolnav de trohnă, zăcîndu 12 săptămîni. Şi am însămnat ca să să ştie de amara boală, ci au fostu pentru mine de mare supărare". La f. 53 v: „La anul 1831 maiu 20 am înplinit un mînzu di doi ani, la păr suru, pentru datorie di 70 lei, cari bani am făcut bine la let 1823. Şi s-au credinţat cu dare banilor pîră acum nepuindu-să la cale numitul dascalo Ioniţă Arapul. Lei 70, parale —. Bani daţi înnainte 54 lei, face dobînda în 8 ani". Pe coperta ultimă: „Într-această carte este scris pe limba rumânească şi de cine este scrisă nu adeverează, nu să ştie. Pe f. 1 v: „Cartea aceasta este a mea, C. Bută, spre ştiinţă se însamnă. Ianuarie 26, 868".

A circulat în Ţara Românească şi în Moldova. A fost cunoscut de istorici şi figurează în „Repertoriu" (p. 325—326).

I s-a dat sigla CB_2, după numele unuia din proprietarii manuscrisului, Costache Bută.

10. — Ms. fost în Biblioteca „Astra" din Braşov. Nu l-am putut consulta, căci nu i-am dat de urmă. Descrierea o facem după cei care l-au cunoscut. Mărimea 17 × 11 cm, în 99 file. A fost scris la sfîrşitul secolului al XVIII-lea la Braşov. Cronica se află la f. 31 v—99. Manuscrisul mai cuprinde: O istorie a Ţării Româneşti în versuri (f. 1—7), un pasaj din Varlaam şi Ioasaf, tot în versuri (f. 8—9), Întrebări bisericeşti (f. 10—18), Despre sfinţi (f. 18—31).

Face parte din aceeaşi familie cu ms. 1 267 şi 4 468. Titlurile, iniţialele şi cifrele sînt scrise cu chinovar.

Are la f. 99 următoarea însemnare: „Aciastă carte este a lui Petru, sin Ion Cojocariu din Braşov. 10 martie 797".

A fost cunoscut de istorici. Nu figurează în „Repertoriu". A circulat în Transilvania.

I s-a dat sigla *P*, după numele posesorului ei, Petru.

Gheorghe Brancovici în izvoare şi istoriografie. Figură interesantă prin rosturile diplomatice pe care le-a avut în istoria Transilvaniei şi a Ţării Româneşti, prin rolul politic de fruntaş al sîrbilor din Imperiul habsburgic şi chiar din cel otoman, ca şi prin operele culturale realizate,

Gheorghe Brancovici și-a găsit un loc atît în unele izvoare contemporane sau ulterioare, cît și în istoriografia românească și sîrbească. În cele ce urmează vom aminti doar cîțiva cronicari sau istorici mai însemnați care s-au ocupat de el.

Un cronicar transilvănean, Ioan Bethlen (1613—1673) în istoria sa privitoare la Transilvania (1662—1673) dă date importante despre domnia lui Mihail Apafi I și se referă și la sarcinile diplomatice pe care le avea de împlinit în acea vreme Gheorghe Brancovici la Poartă, în slujba țării sale [1].

Constantin stolnicul Cantacuzino, referindu-se în cronica sa la originea ungurilor și înrudirea lor cu niște „schiti" din Tugra, îl pomenește ca autoritate în materie pe Gheorghe Brancovici. „Auzit-am și eu cu urechile mele — scrie el — de dumnealui Gheorghie Brancovici din Ardeal, om de cinste și cu cunoștință și iubitoriu de a ști multe", care, mergînd „la împăratul moschicescu", împreună cu fratele său Sava, mitropolitul Ardealului, "om și acela învățat, înțelept", au dat peste o populație cu care s-au putut oarecum înțelege în limba maghiară, de unde concluzia că de acolo ar fi venit și ei [2].

Cele mai multe date despre viața și activitatea cronicarului se află, fără îndoială, în cronica sa în limba slavo-sîrbă. De aci și-au luat biografii săi cele mai multe din știrile referitoare la el. Ne gîndim în primul rînd la istoricul Iovan Rajić, care în sinteza sa de istoria slavilor, bazată în mare parte tocmai pe această cronică, dă și multe știri despre viața și faptele cronicarului [3].

După Rajić, pe care-l folosește drept izvor, cronicarul bănățean Nicolae Stoica de Hațeg se referă în cîteva rînduri la Gheorghe Brancovici, și anume la originea sa, educația primită, istețimea de care dă dovadă în fața marelui vizir, căruia, cu prilejul aducerii haraciului, îi răspunde la cîteva întrebări „încuietoare", la care alții n-au putut răspunde. Mai vorbește despre solia la Moscova, despre persecuțiile calvinilor („În Bălgrad calvinii nu-i răbda"), despre fuga în Țara Românească („cu doi nepoți tineri, Ioan și Savva, au șezut în Hațeg, de-aci preste muntele Vulcanu în Țară, la Craiova, la banu Radu Nestorel, apoi în București, la Șerban vodă Cantacuzino"). Mai pomenește și despre strîngerea corpului de voluntari („și adunînd un corp de volonteări din Ardeal, Moldova, Volahia, sîrbi, bugari", s-a stabilit la Tismana), despre arestarea și trimiterea sa la Viena și în cele din urmă despre moartea sa („Despotu Gheorghie Brancovici în Eger muri, bătrîn 66 de ani, carele 22 de ani în arest au fost, a căruia barba lungă până supt genunchi i-au crescut") [4].

În istoriografia românească și sîrbească o seamă de istorici de renume s-au preocupat mai îndeaproape de viața, activitatea și opera culturală a lui Gheorghe Brancovici.

Aron Densușianu publică cronica românească încă în anul 1893. Principalul merit al istoricului român este că, argumentînd temeinic,

---

[1] *Historia rerum Transilvanicarum ab a. MDCLXII ad a. MDCLXXIII producta et concinnata auctore Ioanne Bethlenio* ... Viena, 1781—1782, vol. II, p. 460 și urm.

[2] Stolnicul Constantin Cantacuzino, *Istoria Țării Rumânești* ... ed. N. Cartojan și D. Simionescu, Craiova, 1944, p. 99—100.

[3] Iovan Rajić, *Istorija raznih slavianskih narodov* ..., Viena, 1794—1795, 4 vol.

[4] Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, ed. a II-a, de Damaschin Mioc, Timișoara, 1981, p. 147—149, 151, 154, 160, 161.

a reuşit să identifice în autorul cronicii pe Gheorghe Brancovici. Cronica se bucură şi de o analiză a conţinutului şi formei. Din păcate, manuscrisul publicat este şi mai nou şi îi lipseşte începutul[5].

Cea mai importantă lucrare despre Gheorghe Brancovici, încă nedepăşită, este cea a istoricului iugoslav Jovan Radonić, publicată în 1911. Este o valoroasă şi voluminoasă monografie (776 p.), în care cronicarul este prezentat în mediul sud-est european în care a trăit. Întreaga sa activitate politico-diplomatică a fost încadrată organic în evenimentele internaţionale la care cronicarul a participat. Se insistă pe relaţiile sale cu românii şi influenţa pe care a avut-o asupra sa mediul cultural elevat de la curtea lui Şerban Cantacuzino şi, personal, stolnicul Constantin Cantacuzino. Este relevat rolul patriotic al cronicarului, ajutorul dat de el poporului sîrb din Imperiul austriac. Sînt apreciate la valoarea lor cele două cronici. (Biografia pe care o prezentăm în fruntea acestei introduceri se bazează în cea mai mare parte pe această lucrare monografică)[6].

În 1917 Nicolae Iorga publică cronica după un manuscris mai vechi, complet, care dealtminteri este şi cel mai bun. După ce în 1901 nu era sigur de identificarea lui Aron Densusianu, acum el este cel care aduce argumente noi în favoarea paternităţii lui Brancovici asupra cronicii româneşti[7].

Un studiu profund analitic, cu probe noi despre paternitatea asupra cronicii în limba română, care se adaugă la cele deja formulate de A. Densuşianu şi N. Iorga este cel al lui Nikola Radojčić despre cele două cronici, publicat în 1926[8].

Meritul descoperirii lucrărilor religioase ale cronicarului şi al identificării autorului lor în persoana lui Brancovici revine istoricului literar Emil Turdeanu[9]. Acesta, descoperind la Belgrad cele trei lucrări de care a fost vorba mai sus, le supune unei serioase analize de conţinut şi formă, relevînd importanţa pe care ar fi putut s-o aibă pentru românii ortodocşi din Transilvania dacă s-ar fi tipărit. De asemenea împărţirea activităţii lui Gh. Brancovici în trei etape, după interesele în slujba cărora s-a pus şi pentru care a militat, îi aparţine.

Un studiu sintetic asupra cronicii româneşti a scris P. P. Panaitescu în 1940. Bazat pe tot ceea ce s-a consemnat înaintea sa despre cronicar şi opera acestuia, discută unele afirmaţii ale antecesorilor săi, cu observaţii asupra articolului lui N. Iorga, din care unele neîntemeiate, şi prezintă cele şapte manuscrise pe care le cunoaşte direct sau prin alţii, cu aprecieri asupra valorii lor. Arată că aşa zisul Sinopsis de la Kiev nu este opera lui Brancovici[10].

---

[5] Aron Denusuşianu, *O nouă cronică românească,* în „Revista critică literară", I (1893), p. 97—103 şi 366—396.

[6] Jovan Radonić, *Grof Djordje Branković i njegovo vreme,* (Groful George Brancovici şi vremea sa), Beograd, 1911.

[7] Nicolae Iorga, *Despre cronica lui Gheroghe Brancovici,* în „Revista istorică", III (1917), p. 9—15 şi 26—118.

[8] Nikola Radojčić, *O hronikama grofa Djordja Brankovića* (Despre cronicile grofului George Brancovici), în „Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor", VI (1926), p. 1—45.

[9] Emil Turdeanu. *L'oeuvre inconnue de George Branković,* în „Revue des études slaves", t. XIX (1939), f. 1,—2p. 5—16. Recent Radu Flora, profesor la Universitatea din Belgrad, într-o cuminicare, le-a atribuit mitropolitului Sava Brancovici.

[10] P. P. Panaitescu, *Istoria slavilor în româneşte în secolul al XVIII-lea. Cronica lui Gh. Brancovici şi sinopsisul de la Kiev,* în „Revista Istorică Română", X (1940) p. 80—129.

Şi unele sinteze de istoria literaturii române se ocupă de asemenea de cronicar şi opera sa în limba română, dar nu dezvăluie aspecte inedite.

Ediţii anterioare. Cronica în limba română a lui Gheorghe Brancovici, după cum s-a spus şi mai sus, a fost editată de două ori : în 1893, de Aron Densuşianu şi în 1917, de Nicolae Iorga.

Prima ediţie respectă aproape întocmai textul manuscrisului, căruia însă, din păcate îi lipseşte o parte de la început. Nu am constatat decît mici greşeli de lectură.

Cea de-a doua ediţie a beneficiat de cel mai bun manuscris. Dar şi acesta are omisiuni, iar editorul a mai omis şi el unele pasaje sau cuvinte. Ba chiar, pe alocuri, îşi ia libertatea de a-l corecta pe autor. Şi aci am găsit unele erori de lectură.

Date fiind cele de mai sus, se impunea o ediţie critică, bazată pe toate manuscrisele care se cunosc astăzi.

Sigle. Celor zece manuscrise le-am atribuit sigle fie după iniţialele localităţii în care s-au copiat, fie după cele ale copiştilor sau ale unor proprietari ai lor. Astfel :

Ms. 1528 de la Arh. St. Buc., fost al lui C. Bobulescu = *CB*.

Ms. 156 de la Bibl. Academiei, copiat de R. Lupescu = *L*.

Ms. 4608 de la Bibl. Univ. din Cluj, copiat la Mehadia = *M*.

Ms. 1358 de la Bibl. Academiei, copiat la Braşov = *B*.

Ms. 1267 de la Bibl. Academiei, copiat la Rîmnicu Vîlcea = *R*.

Ms. 5646 de la Bibl. Academiei, în posesia lui Gh. Duma = *D*.

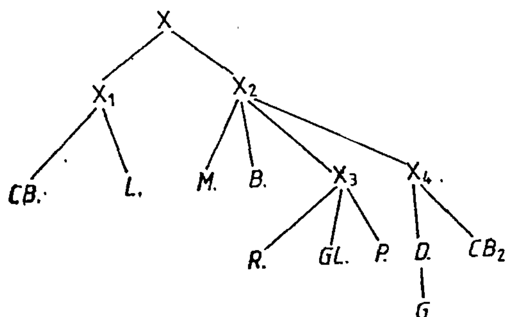
Ms. 3450 de la Bibl. Academiei, în posesia lui N. Gridovici = *G*.

Ms. 4468 de la Bibl. Academiei, copiat de Grigore logofăt = *GL*.

Ms. 959 de la Bibl. Academiei, în posesia lui C. Buţă = CB_2.

Ms. fost în Biblioteca „Astra" din Braşov, în posesia lui Petru Cojocariu=*P*.

Filiaţia manuscriselor. Din comparaţia celor zece manuscrise în care s-a păstrat cronica românească a lui Gheorghe Brancovici am stabilit următoarea filiaţie :

Manuscrisele notate X_1—X_4 reprezintă manuscrise intermediare pierdute.

Notă asupra ediției. S-a folosit sistemul transcrierii interpretative; astfel:

ѣ a fost redat prin *e*, *é* sau *ea*, după pronunția actuală.

ъ s-a transcris ca *ă* sau *î*, după valoarea pe care o au azi în cuvinte.

ѫ, folosit rar, s-a transcris *î*.

ѧ îi corespund în transcriere *ie* sau *ia*.

ꙗ s-a transcris ca *ia*.

оу, ȣ = *u*.

ѵ = *y*.

ю = *iu*.

ъ, ь = ŭ final s-au omis.

S-au întregit tacit cuvintele care în textele medievale sînt scrise de obicei prescurtat (termeni bisericești, dregătorii, lunile anului).

Parantezele ascuțite ⟨ ⟩ arată completările editorilor.

Prescurtările folosite în aparatul critic sînt cele obișnuite:

om. = omite

ad. = adaugă

Cifrele de la începutul fiecărui eveniment mai important reprezintă anii de la Facerea lumii (văleatul).

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Autobiografia di L. F. Marsigli, ed. F. Lovarini, Bologna, 1930

Bergl Stjepan, *Spisi grofa Marsilia* (Scrierile contelui Marsigli), în „Glasnik Muzeja u Bosni i Hercegovini", 1901, p. 537—559.

Bethlen Ioan, *Historia rerum Transilvanicarum ab a. MDCLXII ad a. MDCLXXII*, Viena, 1781—1782, 2 vol.

Bogrea Vasile, *Legende istorice în cronica lui Gheorghe Brancovici*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională", Cluj, III (1926), p. 505—507.

Bunea Augustin, *Mitropolitul Sava Brancovici*, Blaj, 1906.

Crăciun I. — A. Ilieș, *Repertoriul manuscriselor de cronici interne*, București, 1963.

Densușianu Aron, *O nouă cronică românească*, în „Revista critică litarară", I (1839), p. 97—103 și 366—396.

Dragomir Silviu, *Fragmente din cronica sîrbească a lui Gheorghe Brancovici*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională", Cluj, II (1925), p. 1—70.

Hurmuzaki, *Documente*, IX_1 București, 1897.

Iorga Nicolae, *Despre cronica lui Gheorghe Brancovici*, în „Revista Istorică", III (1917), p. 9—15 și 26—118.

Idem, *Genealogia Cantacuzinilor*, București, 1902.

Idem, *Legăturile principatelor române cu Ardealul de la 1601 la 1699*, București, 1902.

Kociubinskij A., *Mi i oni. Južnie slaviane, rumini i Petri Velichii, vă ihă zaimnihă snošeniahă*, Odesa, 1878.

Lascaris Mihail, *Deux publications serbes concernant l'histoire roumaine*, în „Revue Historique du Sud-Est Européene", 1927, extras.

Lupaș Marina, *Mitropolitul Sava Brancovici*, Cluj, 1939.

Marcu Al., *Date ce ne privesc în autobiografia contelui Marsili*, în *Închinare lui N. Iorga*, Cluj, 1931, extras.

Meteș Ștefan, *Șerban Vodă Cantacuzino și biserica română din Ardeal*, Vălenii de Munte 1915.

Mirković Lazar, *Stare srpske biografije XV i XVI veka* (Biografii vechi sîrbești din sec XV și XVI), Beograd, 1936.

Novaković Stojan, *Iz hronike despota Djordja Brankovića*, (Din cronica despotului Gheorghe Brancovici), în „Glasnik Srpskog Učenog Društva", XXXIII (1872, p. 135—162.

Panaitescu P. P., *Istoria slavilor în românește în sec. al XVII-lea. Cronica lui Gheorghe Brancovici și sinopsisul de la Kiev*, în „Revista Istorică Română", X (1940), p. 80—129.

Radojčić Nikola, *O hronikama grofa Djordja Brancovića* (Despre cronicele contelui Gheorghe Brancovici), în „Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor", Beograd, VI (1926) p. 1—45.

Radonić Jovan, *Grof Djordije Branković i njegovo vreme* (Contele Gheorghe Brancovici și vremea sa), Beograd, 1911.
Idem, *Situația internațională a principatului Țării Românești în vremea lui Șerban Cantacuzino*, în „Analele Academiei Române'', Memoriile Secției istorice, s. II, t. XXXVI (1914), p. 949—972.
Ruvarac Ilarion, *O pećkim patriarsima od Makarija do Arsenija III (1557—1690)* (Despre patriarhii de la Peć, de la Macarie la Arsenie III), Zadar, 1888
Tomić N., *Desct godina iz istorije srpskog naroda i crkve pod Turcima (1683—1693)* (Zece ani din istoria poporului sîrb și a bisericii sub turci (1683—1693), Beograd, 1902.
Idem, *Patriarh Arsenije III Crnojević prema Mlecima i ćesaru 1685—1695* (Patriarhul Arsenie III Țîrnoievici față de venețieni și împărat, 1685—1695), Beograd, 1906.
Turdeanu Emil, *L'oeuvre inconnue de Georges Branković*, în „Revue des Etudes Slaves'', Paris, XIX (1939), 1—2, p. 5—16.

CRONICA SLOVÉNILOR ILLIRICULUI, MYSII CEI DIN SUS ȘI CEI DIN JOS MYSII

f. 49

Carii s-au început din facerea lumii întru 2772 de ani, dupre ce șăzuse Noe într-un anu, la vrémea potopului în corabie și au eșit dintr-însa, atuncea au dat Dumnezeu voe lui Noe ca să mănînce carne, pentru că mai nainte era contenită mîncarea cărnii ⟨marginal, cu chinovar: Facerea, cap. 9, stih 3⟩, iar de mîncarea sîngelui l-au oprit.

Aceiași slovéni era o limbă dintru céle 72 dă limbi, carii lucra la stolpotvoreniia, adecă la facerea stîlpului dintru al treilea fiiu al lui Noe, anume Iafeth.

Lățitu-se-au dar, după blagosloveniia tătîne-său, zicîndu-i așa: „să lățească domnul Dumnezeu pre Iafeth și pre casa fiilor lui". Soarta părții acestuia i s-au venit Evropa.

Numele fămeii lui au fost Funda și au avut 8 fii, dintru carii s-au pogorît 8 neamuri. Acéle neamuri aveau 15 născute noroade.

Fiii lui Iafeth aceștea au fost ⟨marginal, cu chinovar: Facerea, cap. 10, stih 2⟩//: 1. Gomer; 2. Magog; 3. Madai; 4. Iavan; 5. Elisa; f. 49v. 6. Thovel; 7. Mosoh; 8. Thiras.

Aceștia așezîndu-se lîngă lacul mării întru carele cură apa Donului, care letinéște să zice Meotis, iar slovenéște să numéște Ilmer, carii au umplut toate cîmpurile Evropii și multe cîmpuri ale Asii și înpreună și toată înpărățiia Iliricului slovenesc.

Thiras pre ai săi i-au numit thiriani, den carii iaste țara Thrachiei i proci.

Fiii sau nepoții lui Iafeth, avînd acéste neamuri, carii de la muntele anume Taur din Țilițiia, adecă din Assia cea Mică, spre Acvilon, preste Ochianul de miazănoapte, jumătate parte de Assia cea Mică și toată

---

1 Cronica] Cronicariul L, Hronica R; **2** din]de LM; **3** și a Misii cei de Jos L, Myisiei ceii din Jos R din]de M Mysii *om.* M **4** din]de la LM întru 2772 de ani]văleatul 2772 L întru]în M șăzu M **5** în corabie după vremea potopului M **6** apoi atuncea M domnul Dumnezeu R **7** denainte LM contenită]oprită LR, contenit de a mînca carne M **7—8** *nota marginală din paranteze om.* LMR **9** Ci aceiași M ei era M acéle LR 72]șaptezeci și doaoă M **10** stolprotvoreniia L, la stolpotvoreniia, adecă *om.* MR adecă la facerea stîlpului *om.* L stîlpului]turnului R **11** Afet LM **12** Lățitu-se-au dar]Deci s-au lățit M -i *om.* M **13** pre *om.* R Afet LM lui]săi R **14** acestuia]aceștea L, lui M **15** Și numele M au]i-au M 8]7 L, șapte MR fii]feciori M **16** 8]7 L, șapte MR Și acéle M 15]cincisprezece M noroade născute MR **17** Afet LM **18** 1]cel dintîi M 2]al doilea M Magot L 3]al treilea M Madan MR 4]al 4-lea M 5]al 5-lea M Elisa *om.* LMR **19** 6]al 6-lea M Thovel]Tubal MR 7]al 7-lea M Mosoc LR, Mocan M 8 *om.* LM Tira L, Tyra MR **20** cură]curge R **21** latinéște LMR să numéște *om.* R Ilmer]Imerea M **22** și$_1$ *om.* LM **24** Tira LR, Tyra M den]de LR **25** i proci *om.* R **26** Fiii]Fiind L Afet LM carii sînt M **27** Taur] Tarlu L din]dintru L Avilon L **28** de]despre M de Asiia cea Mică, adecă parte M

Evropa, pînă la Ochianul Vritaniei, adecă a părților Anglii, mulțimea noianului stăpînirilor fără de ostroave au cuprins, 200 de stăpîniri cu limbile și cu neamurile sau cu céle 15 născute noroade. Numele locurilor și a neamurilor aici lăsăm a le numi toate, pentru că a multora numele lor iaste mutat au de craii locurilor au de acéleași locuri au de obicéiurile lăcuitorilor.

Și așa, lăsîndu-se slovénii spre apus și spre *miazănoapte*, *întru* amîndoao părțile, în cursul Dunării, Vislii, Niprului, Dvinii, Varavei, f. 50 Varaghiei, Rusului, dupre care apă să numiră slovénii și rușii, // și pre alte ape multe în partea cea de-a dreapta a lumii s-au întins; așa și pre Volga, caré mergea la răsărit, în soarta părții care s-au venit lui Sim.

Dupre acéia, în zilele înpăratului Traian, au venit de la Italiia și rumânii, carii dupre orașul Roma s-au numit rumâni, pentru că cei ce întîiu s-au așăzat în Roma le era numele rumâni. Și s-au așăzat rumânii între slovénii cei dupre lîngă Dunăre, luînd pre sine și botezul pravoslavnicesc; așa și vulturul, dupre sfîntul botez, cu sfînta cruce în gură luară, ca să le fie semnul țării lor, închipuind vulturul cel mare al Romii, pentru ca să să știe că de la Roma au venit rumânii cu semnul înpărăției.

Iar slovénii, care pre unde cum s-au așăzat, așa s-au și numit, unii dupre obraze mari, alții dupre ape, alții dupre grosimea pădurilor și a munților, alții dupre cîmpuri, precum și în zioa de astăzi unora le zic poleani, altora zic léși, adică pădurénii, cîmpénii, altora într-alt chip. Precum și sîrbilor le zic sîrbi dupre craiul Serbie Tulie, carele au fost al șaselea craiul romanilor. Întru acelaș chip și panoniianilor le zic dupre Banon, întîiu stăpînitoriul slovénilor dupre lîngă Dunăre, din Panoniia, pre carii grecii i-au fost numit peoniiani, iar după ce dintru volniciia traiului lor i-au cuprins Avgust chesar supt ascultarea înpărăției Romii, pre vremea cînd de la nașterea domnului nostru Hristos au fost 9 ani, dupre acéia letinéște i-au numit Pannoniienii. Așijderea și léșilor, céșilor le zic după doi frați, anume Léh și Céh, carii au cuprins întîiu Țara f. 50v. Leșască // și Ceșască și să trag din Iavan, fiul lui Iafeth. Alții într-alt chip, du pren toată Sloveniia s-au numit, precum li s-au părut, dupre așăzămînturile lor și pînă acuma așa au rămas.

Iafeth să înțelége: lățit și cu dăstoiniciie slăvit; și dupre slava lui Iafeth, slovénii cei dintîiu lățindu-se în lume, dupre înțelesul limbii lor dintîiu s-au fost numit slaveanii, carii și pînă în zioa de astăzi pre unele locuri cu acel nume să răspund. Iar dupre ce s-au așăzat întru Iliricul

---

1 Britanici R părții M **1—2** cuprins-au mulțimea noianului a stăpînirilor M **2** fără]afară M de$_1$ *om.* LR 200]doaoă de sute M **3** sau]adecă L acéle L noroade născute M locurilor] lăcuitorilor L **5** lor *om.* MR iaste numele mutat L au de]adecă LM aceleași]acéle R **7** lăsîndu-se]lățindu-să LMR **9** ape L numiră]numără LM **10** direapta (dreapta R) parte LR întins]inpins L **11** mérge LR răsărit]anatolii R s- *om.* L **12** lui Traian înpărat R **13** romanii R **14** români R romani LR romanii L, românii R **15** dupre]ce era pre M. cel pravoslavnicesc L **16** il luară cu sfînta cruce în gură M **18** românii R semnul]acest semnu al L **20** pădurilor]podurilor L **21** le *om.* R **22** poleani, adecă cîmpéni R zic$_2$]le zic M, *om.* R pădurenilor, cîmpenilor M **23** le *om.* LR craiu al L **24** panoniianilor]șpanianilor M le *om.* L **25** Banon]Panon LR, Banion M **26** peoniiani]panoneiani L ce]aceéa M dintru]din L **27** Romii]lui, adecă a M **28** Iisus Hristos R au fost]era M 9]noao LM **29** dupre]pentru M acéia și latinéște L i-au numit]să numéște M, i-au numit latinéște R **30** le *om.* R *după* după *ad.* doao nume a M **31** *după* și *ad.* acéste neamuri M fiiul]feciorul M Afet LM **34** Afet LM lățit]lățime L dăstoiniciie]vredniciie MR slava]mărirea M **35** Afet L, Afat M sloveanii M **36** adecă pre M unele]une LMR **37** acel]acest R răspundea M

slovenesc, crestinîndu-se și cu sfîntul botez spălîndu-se dintru idololatriile lor céle mai denainte vréme, au mutat și slova ωн ⟨on⟩ în locul lui аз ⟨az⟩ și așa s-au numit din slaveani, sloveani, închipuind întruparea cuvîntului, pentru ca prin mijlocul sfîntului botez să să învrednicească a fi fiii lui Dumnezeu, cu a doao naștere de la Sfinția sa, căci că „cuvîntul" slovenéște să zice слово ⟨slovo⟩ și întru numele acelui cuvînt întrupat s-au botezat sloveanii, dupre care „cuvînt" sau слово ⟨slovo⟩ ș-au luat și nume sloveanii, ca să le zică sloveani (Ioan, cap. 1, stih 1, 2, 3, 4 și 12, 13, zacealo 1).

Deci, dupre ce ș-au schimbat sloveanii slava lumii pre cuvîntul întrupării, adecă a slavei cei dă véci și dascalii sfintei besérici a răsăritului văzînd că întru această limbă slovenească multe neamuri și țări să cuprind și știind dintru tîlcuirea sfîntului Ioan Zlataust și acea prorocie a lui Noe (Bitiia, cap. 9, stih 26), cu care au blagoslovit pre fiiu său Iafeth, zicînd : „să lățească Dumnezeu pre Iafeth și să-i fie lăcuința întru corturile lui Sim", pentru că // f. 51 cunoscuse Noe că din féliul lui Sim va să să nască Dumnezeu Hristos și pentru acéia au zis : „binecuvîntat iaste domnul Dumnezeul lui Sim" (Facerea, cap. 9, stih 25). Iar lui Iafeth i-au zis să să lățească, pentru că cunoscuse Noe că partea cea mai bună a neamurilor vor să iasă din Iafeth, iar lăcuința corturilor întru carele au zis să să așaze Iafeth, înțelesul lui Noe iaste légea credinții, care așa au și fost, că neamul lui Iafeth, adecă sloveanii, au întrat în lége și mai tare s-au întărit într-însa decît fiii lui Sim. Că întîiu de la Dumnezeu fiii lui Sim au fost luat lége, după zisa dumnezeescului David : „n au fost credincioase sufletele lor către Dumnezeu și în legea lui n-au vrut să umble" (Psalom 77, stih 8, 10). Deci așa și sfinții părinți, cu răsuflarea duhului sfînt întru alalte trebi ale sfintelor săboară rîvnind și cu nevoință silindu-se, dumnezeiaște au socotit și aceasta, ca pravoslavniceștile cărți, și mai vîrtos céle ce sînt în dogmata sfintei besérici, să să tălmăcească dupre limba elinească pre limba slovenească; adecă dintru rînduiala lui Dumnezeu, pre graiul vorbelor a multor neamuri tocmită carte. Care și acea orînduială tocmită de n-ar fi fost cu răsuflarea preasfîntului duh, de atîtea veacuri pînă acum n-ar fi putut sta așa pre dăparte lățită în lume, precum și în zioa de astăzi vedem, că cu largă fericire să slăvéște în limba slovenească numele marelui Dumnezeu.

3324 de ani pînă la Avraam, dupre ce Noe au avut pre al patrulea fiiu, anume Ionic, carele s-au născut la al treilea anu dupre potop, de carele Moysi prorocul tace, iar alți istorici // f. 51v. toți mărturisesc cum că au

---

1 slovenesc]slovenilor M spălîndu-se cu sfîntul botez MR dintru]de R **2** céle]acea M ωн (on)]o LR az]a LR adecă au pus lui az, on M **3** sloveni M **5** că *om.* LR **7** sau]adecă M **8** și *om.* R și la stih M **10** slava]mărirea M **11** dă véci]vécinice LMR și apoi M a[ai M, *om.* L **11-12** răsăritului]anatolii R **13** Zlatoust LM, Gură de Aur R acea]cea L, *om.* R **14** Bitiia] Facere MR, *om.* L 26]26 — 27 LMR **15** Afet LM, Dumnezeu]domnul M, Hristos Dumnezu R au]i-au LM binecuvîntat]blagoslovit LM iaste *om.* R **18** *pasajul din paranteze om.* LMR Afet LM **19** i-*om.* LMR **20** vor]va M Afet LM care LMR **21** Afet LM înțelesul lui]așa au înțeles M, înțélegerea R iaste]că va să fie M **22** Afet LM întrat *om.* L **23—24** au fost legea luat fiii lui Sym M, fiii lui Sim au luat lége de la Dumnezeu R după]pre M dumnezeescului] prorocului R n-au fost]nu fură LMR **25** în]întru LM **26** *după umble ad.* precum zice la M Psalm R 8, 10]18 LR Deci așa]Așa des L, Așadar R, așa și sfinții părinți des au făcut M răsuflarea]insuflarea R **27** sfîntului duh MR și cu alte trebi rîvnind M **28** ca întocma M **29** și]iară LMR în dogmata sfintei biserici sînt L dogmata]dogmele M, dogme R $să_2$]le L **31** multe R **31—32** carte ... tocmită]de sfinții părinți, că M **32** rînduială R sfîntului M **33** atîtea veacuri]atîta vréme M **34** lume și L **36** de ani *om.* LMR au avut Noe M pre]pînă L **37** fiiu]fecior R Ionic]Ioanis M s- *om.* LMR **38** care LM că *om.* R.

fost bărbat foarte ascuțit întru înaltă înțelepciunea lui și foarte mare astronom, carele mai nainte decît toți cursul sémnelor ceriului și tocmeala stélelor precum sînt au priceput, cu care meșteșug timpuriu au văzut și au cunoscut începutul dintîiu. Așijderea și istovul ale patru înpărățiilor și cum că fiii lui Ham întîiu ar înpărăți la Asiriia și, dupre acéia, fiii lui Sim la Persiia și la Țara Grecească, iar, pre urmă, fiii lui Iafeth la Evropa. Căruia, de vréme ce tată-său, (precum scrie Methodie), nu părți între frați, ci daruri i-au fost dat, el, dar, numaidecît, în grabă s-au dus în pămîntul anume Ethan și acolo, înpărățind, nu puțin norod au așăzat și locul acela apoi s-au numit Iliopolis, adecă orașul soarelui, la carele unii dintre fiii lui Iafeth, bărbați aleși și slăviți au mers și i-au făcut orașul Ionica și dupre numele lui l-au numit Ionic.

Acesta, între alții, au avut ucenic pre Nevrod (Paralipomenon, cartea întîiu, cap. I, stih 10) Ghigantul, strănepotul lui, pre carele l-au și învățat cum ar putea înpărăți asupra fiilor și neamului lui Ham și pentru acéia între țările lui Nevrod, adecă a asiriianilor și a lui Ionic pururea mare pace era. Iar Sim, fiul lui Noe, cel dintîiu născut, prin spița lui Hristos acestui neam iaste cap, pogorînd de la Adam al 11. Acesta, după potop, la al doilea anu, au avut pre al treilea fiiu, anume Arfaxad (Paralipomenon, cap. I, stih 17). Și de la ovréi așa să adeverează, cum că Sim au fost Melhisedec, carele întîiu dupre potop au făcut orașul Salim; acela iaste Ierusalimul. Și de la Sim au pogoiît neamuri 27. Trăit-au Sim, fiul lui Noe 602 ani și au murit. Dintre care să învinge cum f. 52 că n-au fost Sim Melhisedec, // numai vom să urmăm pre ovréi întru numărul anilor aceștii vremi.

Avgustin zice întru a cincisprezecea carte despre orașul lui Dumnezeu: „după blagosloveniia fiilor lui Noe pînă la Avraam nici o pomenire nu iaste de vreunii drepți, nici crez să fie lipsit a nu fi drepții, ci de s-ar pomeni toți, prea lungă vorbă ar fi și mai vîrtos ar fi sîrguirea istoricească decît grijirea prorocească”.

Arfaxad, fiiul lui Sim, au avut pre fiiu-său Sali, carele să zice a fi și Cainan (Luca, 3, stih 37), întru carele pogorînd dupre spița lui Hristos să numără sau să află a fi al 13 neam, Zic să fie zidit acesta orașul Salim, numindu-l dupre numele său, care oraș, dupre acéia, în urmă, s-au numit Ierusalim. Și dupre acéia, au trăit 130 de ani și au

---

1 ascuțit]iscusit M **2** decît]de *după* tocmeala *ad.* ceriului adecă a M **3** au priceput precum sînt R merșteșug M **4** ale]a cîte R înpărățiilor]înpărății ale lor M, înpărății R **5** Asiriia]Asiia M **6** Afet LM **7** părți]înpărți L **7—8** înpărți darurile între frați ce i-au fost dat M, ce darul i l-au fost datu lui L **8** în grabă,numaidecît LR în grabă]deloc s-au sculat și M **9** anume *om.* R nu]cu M **10** apoi *om.* R numit și M Iliupoleos R orașul]cetatea R care LR, carii M **11** dintru LM Afet LM au mers bărbați M **12** orașul]oraș anume M și]adecă M , numele acestui oraș i-au pus și lui numele Ionic M l-au]s-au R **13** Și acesta, dintre alți oameni M pre *om.* R alții]alalți L pre un ucenic anume M (Paralipomenon ... 10) *om.* LMR lui Ionic M **15** ar]s-ar L înpărăți]să înpărățească M preste fiii și neamul lui Ham R fiilor]feciorilor M și neamului *om.* L lui Ham și neamului lui M **16—17** fost-au între țările acelea pururea mare pace M a_1 *om.* L siriianilor R **17** era mare pace R Iar Sim]Dară cum L ce era născut dintîiu M **18** acesta era cap neamului acestuia, că la unsprezécelea pogorîse de la Adam M 11]al unsprăzécilea LR **19** Și acesta M **20** Arthaxand L, Artaxad M *textul din paranteze om. LMR* ovréi]o vréme M **22** acela]adecă acum M, carele R **23** fiul] feciorul M ani 602 M de ani R și apoi M învinge]înfiinge R **24** vom]vor R să îmblăm după urmarea cum urmează evreii M **26** pentru că zice Avgustin M a cincisprezecea]15 LR, cincisprezécelea M despre]după R **27** nici] pentru că nici M **28** de la M direpți L **31** Arthaxad LM **32** *textul din paranteze om.* R 3]cap. 7 M dupre]depre M, despre R **33** numără]numiră L aflară L 13]treisprezécelea MR numindu-să L **34** dupre acéia, în]mai pe M

avut pre fiiu-său Ever. Și dupre acest Ever s-au numit ovréii, întru a căruia neam s-au înpărțit limba ovreiască, cu caré mai dintîiu tot neamul omenesc grăia, pentru că în toată lumea numai acea slăvită limbă au fost. Acest Ever (Paralipomenon 1, cap. I, stih 19), dupre ce au trăit 134 de ani, au avut pre fiiu-său Falec, întru spița lui Hristos, carele să înțelége înpărțit, pentru că în vrémea lui s-au făcut înpărțirea limbilor.

Așa apoi, cu meșterșugul ce învățase de la Ionic, s-au făcut întîiu pre pămînt monarhul Vavilonului fiiul lui Hus, nepotul lui Ham, Nevrod Ghigantul cel putérnic și foarte tare vînătoriu (Bitia, cap. 10, stih 8). Și s-au numit vînătoriu pentru că era înșălătoriu de suflete și mare tiran și asupritoriu neamului omenesc și așa vîna pre oameni și-i silea să să roage focului, (precum scrie istoricul Naucler). După acéia, temîndu-se că Dumnezeu va sta înpotriva lui cu potop, au zis norodu//lui : „veniți f. 52v să facem din cărămizi aise în foc oraș și stîlp mare, căruia vîrful să ajungă pînă la ceriu"; pre care stîlpu l-au făcut pînă în 40 de ani și l-au înnălțat mai pînă la crugul lunii și încă desăvîrșit nu l-au fost făcut.

Acest Nevrod dupre acel stîlp au început întîiu astrologhiască cetirea în stéle, pentru care lucrare a trufiei laudelor lor, dintru mîniia lui Dumnezeu, de pripecul soarelui și viforul vînturilor au fost arși și răsipiți dupre stîlp. Limba le-au fost tuturor una și cu o înțelégere grăia (Bitia 11, stih 1). Și au avut 72 de ispravnici dintru atîteași neamuri, carii din toată lumea la acea lucrare să adunase. Văzînd Dumnezeu nebună osteneala lor, celor ce mai rămăsése cu viiață, le-au schimbat limbile pre acéle 72 de neamuri, numai limba cea dintîiu, a lui Ever, o au lăsat neschimbată, carele vorbiia în limba lui Adam, pentru că Ever cu ceata lui n-au vrut să să însoțească întru nebună părérea poruncii lui Nevrod, și pentru acéia au rămas în casa lui Ever latria, adecă lauda și slava slujbei lui Dumnezeu.

Monarhia lui Nevrod au stătut pînă întru 1234 de ani, supt care monarhie să înțelége și stăpînirea fiiului lui Nevrod, anume Assur, dupre care s-au numit Asiriia, iar dupre Eseruh, carele au fost făcut întîiu idoli, s-au început a doao monarhie, a înpăraților Midii și Persii, întru care să înțelége a fi și Haldeia.

4456 pînă la David, dupre ce Avraam au născut pre Isaac, iar Isaac pre Iacov; Iacov, pre cînd era de 87 de ani, au născut pre Levi și pre frații lui, carii au fost 12 patriarși. Și așa s-au tras din neam în neam pînă la Avram, care au născut pre Moysi // proroc. Și cînd au fost Moysi f. 53 de 85 de ani, au scos pre neamul ovreilor din Eghipet dintru robiia lui Faraon. Iar dupre moartea lui Moysi (Cisla, cap. 26, stih 29), cu

---

1 evréii LMR 2 evreiască MR 4 *textul din paranteze om.* LMR 134]130 de ani încă și 4 M 5 Thalec L 6 înpărțită M 7 Așa[Și M meșterșugurile L, meșteșugul R 8 pre pămînt *om.* L monarh R 9 tare foarte L Bitia]Facerca M cap. *om.* L *textul din paranteze om.* R 11 asupritoriu]asupra tot L $să_1$]ca L 12 scrie *om.* L istornicul M 13 înpotriva L 14 oraș de cărămizi M mare stîlp L 15 pînă]la M în]la LR pre *om.* LM 17 Deci acest M dupre ce R acel]acest L acel stîlp]facerea stîlpului M astrologhiască]astrologhiia, adecă M 18 în]de L lor]lui R dintru]din R 19 pripecul]prepitul L $și_1$]de R, și de L 20 Bitia]Facerea MR 21 atîtea MR 22 să adunase din toată lumea la lucrul acela M Și apoi văzînd M 24 pre]de M pre acéle *om.* L 26 lăsat-o LM 28 slujbelor L 29 Dară monarhia M de ani *om.* LR 30 Aisur L 31 Eseruh]Eisur L, Esereh R idol L 32 întru]în M carele M 33 haldei M 34 4456]4427 L, 4856 M 35 $Iacov_2$] Iară Iacov M pre *om.* M era *om.* L 87]77 L 36 12]doisprezéce M patriarhi R 37 *după* proroc *ad.* La Numere, cap. 26, stih 29 M 38 85]75 L, optzeci și cinci M neamul] ruda LM evreilor R dintru]și din R 39 *după* Faraon *ad.* La Înpărăţii, cap. 2, stih 13, 14, 16 M *textul din paranteze om.* LMR

Israil au întrat Isus Naviin în pămîntul carele au fost făgăduit Dumnezeu lui Avraam.

Dupre acéia, s-au făcut a treia monarhie, a grecilor, supt stăpînirea lui Alixandru Machidon, întru care să înțelége și Eghipetul.

5500 pînă la spăsitoriul nostru Hristos. Dupre ce Rovoam (3, ţrt 12, stih 13, 14, 16), fiiul lui Solomon, au asuprit norodul omenescu cu multe și gréle păsuri, norodul s-au rugat cu toții ca să le ușuréze greotatea lor, iar Rovoam n-au vrut să asculte sfatul bătrînilor, ci după adunarea tinerilor nebuni mai tare i-au îngreuiat cu păsuri gréle. Deci și norodul i-au răspuns „nici tu, dar, de acum înainte nu vei mai stăpîni pre noi”. Și în locul lui au ales pre o slugă a lui Solomon, anume Ierovoam, ca să le fie înpărat.

Iar dupre Navohonosor, Chir, Alixandru Machedon, Ptolomeiu Filadelf, Ptolomeiu Filopator, unii dupre alalţi numărîndu-se înpăraţi, și Priam de la Troada, dintru carele s-au început a patra monarhie, a Romei, și pînă la înpăratul Serbiie Tuliie, Roma au stăpînit înpărații. Iar pentru că înpărații să făcuse mari tirani, romanii au făcut sfat să nu mai fie înpăraţi, ci să stăpînească Roma ipaţii, adecă capete alése.

Și ipaţii cei dintîi au fost Vrut și Colatin, carii unii dupre alalţi orînduindu-se, au stăpînit înpărăţiia Romei pînă la 465 de ani, trimețînd dintru dînșii ispravnici pre cine au vrut la trebile războaelor. Dintre carii,
f. 53v. Pombie, ispravnicul ipat, au făcut multe războae pre mare și pre // uscat și multe ţări au cuprins. Iar odată, întru o oștire a lui, au luat cu bătae 1000 de cetăți, dintre carele 540 de orașe mari, alése au fost; încă și opt sute de corăbii mari au fost luat. Acest Pombie au tăiat la Vizantiia boazul, de au întrat Marea Neagră în Marea Albă și zic să fie rămas în uscat ţara Moldovei, Ţara Muntenească și ţara Ardealului.

Dupre acéia, Iulie Chesar, fiind mare ipat al romanilor și cuprinzînd stăpînirea lumii și fiind a doaora întîiu înpăratul romanilor, s-au numit chesar, pentru că mumă-sa fiind moartă, i-au spintecat pîntecele și pre dînsul așa viu l-au scos. Și dupre acest vestit și norocit Iulie să numesc înpărații Romei chesari letinéște, iar rumânéște să înțelége spintecat.

În urma lui Iulie Chesar au fost înpărat Avgust Chesar, în zilele căruia s-au născut domnul nostru Hristos Isus.

---

1 Naviin]al lui Navi R **3** Dupre]Ci după M **4** Eghiptul LR **5** *după* 5500 *ad.* de ani M, a 3 înpărăţie, cap. 12, stih 13 R spăsitoriul]mîntuitoriul MR **5—6** *textul din paranteze om.* LMR asuprit Rovoam M **7** gréle și multe R norodul$_2$]apoi norodul M **8** lor *om.* L ca să L **8—9** adunarea]îndemnarea LR ci să da cu firia după îndemnarea tinerilor celor nebuni și apoi M **9** grele]mari R **10** nu ne L răspuns așa: „deaca iaste lucru întru acest chip, încă tu de acu înnainte mai mult nu ne vei mai stăpîni”. **11** Și îndată M anume *om.* L **13** Iar]Apoi M Navodonosor M, Navohodonosor LR Ptolomeiu$_1$]Potolomeiu MR *după* Potolomeiu *ad.* și unii după MR **14** Filandelfu L Filopatru R alalţi]alţii LMR și încă M care L **16** stăpînit-o L pre Roma au stăpînit-o R apoi Roma stăpînindu-o înpărații pînă aci, și ei fiindcă să făcusă M **17** au făcut sfat romanii L s-au sfătuit romanii ca M **18** capetile céle alése L **19** Vrut și Colatin]și cu latinii au fost vrut ei M carii *om.* M alalți] alții LM, după alții R **20** 465]865 M **22** Pomplie, M Pompie R și Ispat ispravnicul M **23** cu bătaie au luat R **24** 540[cincisute și patruzeci M alése]mai alése L, au fost alése M **25** Pomplie și M Vizandia R **27** Ţara Românească, Ţara Moldovei și Ardealul R **28** Chesariul M romanilor]al Romei M **29** a doaora întîiu]a doao fiind întîi L, adecă întîi M **30** că fiind mumă-sa R și încă M **31** (așa M) l-au scos viu MR acest]acel L (adecă M) **32** latinéște LMR **33** Apoi în M **34** s-au]au LM Iisus Hristos MR

5851. Marele Constantin, întîiu înpărat creștin, dupre ce au istovit 4 tirani, pre Dioclitiian, Maximiian, Maxentie și pre Maxim, au cuprins înpărățiia apusului, cu care stăpîniia Italiia, Ispaniia, Africa, Galliia, Țara Nemțească, Britaniia. Dupre acéia, însoțindu-se întru o unire, au făcut legătură de pace cu Lichiniie, înpăratul Illiricului slovenesc, carele stăpîniia Misiile amîndoao, Trachiia și răsăritul; căruia au fost dat și pre soru-său, anume Costantiia, ca să-i fie fămée de căsătorie. Dupre acéia, stricînd pacea Costandin și cu Lichinie, pentru tirăniia lui ce făcea asupra creștinilor, l-au ucis în Țara Grecească. Și așa, au făcut alți înpărați, pre fiiu-său Costandin și pre nepotu // - său Lichinie cel mai tînăr, pre f. 54 fiiul surorii lui, căruia sîrbii sau mysiianii i-au fost zicînd numindu-l Belo Uroș, dintru carele să trag slovénii și sîrbii Illiricului, că au pretensiia avtoritasului și volniciia înpărătească. Pentru care lucru, în vrémea stăpînirii lor, să numiia mari despoți și înpărați, cărora letinéște și într-alte limbi le zic crai, iar elinéște și slovenéște nefiind acel cuvînt și nume, înpărații pravoslavnici, stăpînitorilor Iliricului slovenesc, dalmaților, bosnénilor, horvaților, sîrbilor și bulgarilor i proci, în loc de-a le să zice crai, i-au numit elinéște ca să li să zică despoți, iar slovenéște le-au fost zicînd țarii samoderjavnii, adecă înpărați însuși biruitori. De unde și moscalii, luînd acea pildă și acel obicéiu, cu vrérea înpăraților pravoslavnici și în zioa de astăzi să numesc stăpînitorii moscalilor samoderjavnii înpărați.

Întru acéle vremi, marele Constantin ș-au mutat scaunul înpărăției de la Roma la Vizantiia și făcînd mare oraș l-au numit dupre numele lui Constantinopolis grecéște, iar rumânéște, dupre slovenie, să înțelége Țarigrad, adecă cetate înpărătească. Și întîiu au început a face ca să fie semnul înpărăției vulturul cu 2 capete, închipuind besérica și stăpînirea răsăritului cu apusului dinpreună, într-un loc, supt un schiptru, precum 2 capete să văd într-un trup de vultur. Apoi, pentru doao pricini,

---

1 Constantin L, întîiul înpărat Costantin cel creștin M, Marele înpărat creștinesc și pravoslavnic Costantin B, Costandin R *după* ce *ad.* au bătut și B **2** tirani]patru înpărați tirani, anume M, tirani mari și cumpliți și pre B pre *om.* R **3—4** înpărăția Romei și tot apusul B carele L cu care stăpîniia]de unde înpărățiia și oblăduia și B **4** și Britaniia LMR, Vritania B Dupre] Iară după B **5—6** înpăratul slovenesc al Iliricului, cu care prozvolenie stăpînea amîndoi Misia și B care M și Trachia M **6** căruia]că B au]i-au LM și *om.* B **7** Costandiia BR Dupre] Apoi după M **8** Costantin L, Constantin B și *om.* LBR lui *om.* B **8—9** creștinilor Lichinie și apoi M asupra *om.* B **10** (anume pre M) Costantin LMB mai *om.* R **11** sau *om.* R **11—12** numindu-l Belo Uroș]adecă îl numiia Bela Uruș M, adecă Belorușii B, Belo Uroș R **12** care MR că au]ca o B pretunsiia L, protensie B **13** după înpărătească *ad.* i-au zis B **14** stăpînirii lor]stăpînitorilor B mari *om.* L cărora]care L latinéște LMBR și₂] și încă și M **14—15** alte limbi]alt chip B **15** le]îi M. zic]numesc M crai]chirai B acel] acest MBR nume le zic B **16** înpărații]adecă înpăraților M stăpinitori B **17** i proci]și altora M, *om.* R **18** ca *om.* R li să zice L, să le zică elinéște M le-au fost zicînd]le zic B, *om.* R **19** țarii]țariții B însuși]singuri R biruirori]stăpînitori MBR **20** acea]această L vrérea]vréme L **21—22** samoderjavnii]însuși stăpînitori M înpărați]țarevicii i i înpăratriții, adecă înpărați și înpărătese însuși biruitori și stăpinitori, precum le-au eșit véstea în tot pămîntul și de toți să să știe B, țari R **23** acéia vréme B Costantin L, Constandin R **23—24** Costantin înpăratul, scaunul înpărăţii de la Roma la Vizantiia mutîndu-l B de la]din L **24** mare oraș]cetate și oraș mare B lui] său B **25** Constantinopolis LB adecă grecéște M grecéște Constantinopoleos R rumânéște]latinéște L, românéște R să înțelége] adecă R **26** adecă]să zice R rumânéște ... înpărătească]slovenéște i-au zis Țarigrad, iar rumânéște să chiiamă cetate înpărătească B Și întîiu au]Și întîi cînd M, Și mai întîi marele Costantin au B ca]au pus M **27** 2]doao R **28** dinpreună]înpreunîndu-le B într-un loc dinpreună MR că precum să văd capete doao M, să văd 2 capete B vultur]gripsor B Apoi adecă M adecă] întîi M, *om.* R și pentru B

adecă pentru aşăzarea sărbătorilor Paştelui şi pentru tîmpirea ieresurilor f. 54v. Arici, au făcut şi soborul cel dintîiu // la Nicheia, pre cînd au fost de la Înălţarea lui Hristos, preavécinicul Dumnezeul nostru, 318 ani. Şi pentru pricina anilor de la Înălţarea spăsitoriului nostru Hristos, la treaba acelui sfînt sobor au fost adunaţi la un loc, în Nicheia, 318 de părinţi sfinţi, mari dascali a preasfinţitei sfintei theologhiei.

6076. Marele Iustinian, înpărat pravoslavnic, pe vrémea cînd au fost făcut al cincilea sfîntul sobor, asupra ieretícului Orighen, şi aşăzînd multe tocméle bune ale pravoslaviei noastre, au făcut şi Sfînta Sofiia, besérica cea mare în Ţarigrad.

Întru acea vréme s-au sculat şi slovénii dupre lîngă lacul Ilmer şi s-au dus despre răsărit spre apus şi s-au aşăzat întru ţările Iliricului şi prin alte locuri.

6197. În zilele înpăratului Costandin, fiiul lui Iraclie, au fost un om foarte bogat în Ţarigrad şi bolnăvindu-se au înpărţit la săraci 30 de litre de aur şi pentru acéia i-au dat Dumnezeu sănătate. După acéia, dintru zavistiia diavolului au fost rănit şi i-au părut rău pentru aurul carele îl înpărţise pre la săraci. Iar un priiaten al lui, bogat, mult, pentru aceasta l-au dojenit, iar el s-au mîniiat pre dînsul. Acel priiaten al lui au zis: „nu te întrista, priiatene, pentru aceasta; eu îţi voiu întoarce aurul tău, numai să mérgem în besérică şi să zici înaintea icoanii lui Hristos aşa: «eu al mieu iau, iar mila caré o am fost înpărţit să fie a acestuia, iar nu a mea»". El aceasta auzind s-au bucurat şi s-au dus amîndoi în besérică şi au luat aurul de la priiatenul lui înnaintea icoanii lui Hristos şi au zis precum îl lăsase priiatenul lui să zică. Iar pre cînd f. 55 vrea să // iasă cu aurul din besérică, au căzut şi au murit şi toţi s-au

---

1 sărbătorii R Paştilor LMBR *după* Paştilor *ad.* a doao M **2** Arici]lui Aric LMBR *după* Aric *ad.* că pentru acéste pricini M întru acéia vréme B cel dintîiu la]den L, întîi la B fost]era leatul B, *după* fost *ad.* vrémea M **3** lui]domnului L Isus Hristos B preavécinicul Dumnezeul nostru *om.* B de ani L ani 318 M şi mare]apoi încă şi M **4** Înălţarea spăsitoriului nostru *om.* B spăsitoriului nostru]lui M, mîntuitoriului R **5** sobor sfînt LR au fost adunaţi la un loc la treaba acelui sfînt sobor M în Nicheia *om.* M de *om.* R sfinţi părinţi MBR **6** mari ... theologhiei]dascali mari şi theologhi mari din toată lumea B ai preasfintei theologhii LM **7** 6076]Fost-au anii 6076 M, La anii de la Facerea lumii 6076 B, 5076 R **8** fost *om.* LBR sfîntul *om.* BR *după* sobor *ad.* de mulţi părinţi sfinţi B **11** Deci întru M Întru acea vréme]Atuncea B lacul]iazerul B **12** întru]în LMBR printr-alte LMBR **13** *după* locuri *ad.* şi ostroave B **14** 6197]6177 M, Anii de la Adam 6197 B înpăratului]lui B Costantin LM şi *om* LR **15** şi bolnăvindu-se au]Deci au venit vrémea de s-au bolnăvit. Apoi el, văzînd acéea, au M la]pre la B săraci şi mişei B 30]treizeci L **16** *după* acéia *ad.* deloc M După acéia]Iară după acéia B, Dară mai pre urmă fost-au venit M **17** dintru]din BR **18** carele]care L, ce-l R rănit la inimă B îl *om.* L au fost ... la săraci]şi i-au adus gînduri cu părére de rău, căci au înpărţit aurul la săraci M pre *om.* R Iar] Dară avînd el M bogat *om.* B *după* bogat *ad.* şi văzîndu-i gîndul lui că are părére de rău pentru binele acela ce l-au făcut M **18—19** pentru aceasta mult l-au dojenitu L pentru aceasta *om.* M **19** *după* dojenit *ad.* pentru aceasta, să nu supere pre Dumnezeu de vréme ce i-au dăruit sănătate B el]acela M dojenit pentru aceasta R pre dînsul *om.* R Iar acel L Acel... au zis] Dar priiatenul iară au zis M, Apoi acel om bun, văzîndu-l întru atîta supărare şi mîhnire, au zis cătră dînsul B **20** au zis]i-au zis lui R pentru aceasta, o, prietene, nu te întrista că B că eu M **21** să zici]zi LR **22** iau al mieu LR iar *om.* R o *om.* MR fost *om.* R să fie]iaste LMR iată iau mila care am fost înpărţit pre la săraci, ci acum iaste acestuia B **23** a mea]al mieu M El ... s-au]iară el auzind aceasta BR, Deci auzind el acéste cuvinte foarte s-au M **24** lui]său L denaintea L **25** îi lăsase]îl învăţase LMB, vorbise cu R să zică *om.* BR pre *om.* M **26** vrea]era M, au vrut R din beséreca cu aurul M aurul afară L au căzut]de năprazmă au căzut cu aurul jos B

înfricoşat foarte tare. Şi ruga ceialalţi pre stăpînul aurului ca să şi-l ia înapoi, iar el au zis: „al lui Dumnezeu iaste, iar nu al mieu, şi iaste scris în ceriu". Iar unul dintre cei ce era acolea au zis: „socotiţi, fraţilor, céia ce cu frică şi fără de căinţă s-au făgăduit lui Dumnezeu să dăm, ca şi noi acéiaşi pedeapsă să nu pătimim". Şi aşa cliricii au poruncit ca să înpărţească aurul la săraci.

6201. Mehmet, mincinosul proroc, au început a prelesti lumea, de care turcii, fiind un neam mai slab şi mai prost decît alte neamuri, înşălîndu-se, au crezut cuvintele lui şi i-au povăţuit în munca iadului.

6311. Marele Carol, înpăratul romanilor, după moartea lui Atila, multe războae bătînd, au trimis oaste mare şi în Pannonia slovénilor, pentru ca dupre ce o ar cuprinde, să o şi întărească, să nu o mai calce ungurii, pre carii i-au şi înfundat în Munţii Ciucului (care şi în zioa de astăzi să véde. Că unii de frică nici în Munţii Ciucului n-au cutezat să rămîie, ci au trecut preste munţi şi în Moldova şi s-au aşăzat în Trotuş, în Roman, în Bacău şi prin alte locuri, au umplut Moldova). Şi pentru că de bătae nu sta, ci fugea, i-au numit némţii ca să le zică săcui, care cuvînt unguréşte să zice Sekelek, iar rumânéşte să înţelége fugaşii.

Pre acea vreme încă mai era rămăşiţa slovénilor în Pannoniia. Neamurile acelui loc acestea au fost: slovénii, iassii, rumânii, ghetţii, ostrogotţii, grecii, sîrbii, bulgarii, carii supuindu-se supt ascultarea marelui Carol înpărat, şi pînă în zioa de astăzi au rămas lăcuitori în Ţa // ra f. 55v.
Ungurească şi întru stăpînirea Ardealului. Atuncea au trimis marele Carol şi coloniia nemţească de la Saxoniia în Ardeal. Aceia au făcut 7 oraşă, dupre care oraşă să numéşte Ardealul şi Ţara a Şaptéoraşălor, iar slovenéşte îi zic Sedmogradska Zemlia. Oraşăle sînt acéstea: Clujul, Bistriţa, Şăghişoara, Mediiaşul, Sibiiul, Braşovul şi Sas Şebeşul. Alţi némţi au trimis în Ţara Ungurească, carii au făcut oraşăle:

---

1 înfricoşat toţi M *după* înfricoşaţi *ad.* toţi cei ce era acolo de priviia B tare *om.* B ceialalţi *om.* B ca *om.* R **2** iar *om.* R au zis]au răspuns B (grăind: acest aur al M) iaste al lui Dumnezeu R **3** dintre]dintru L, din R cei]acei L era]sta L să socotiţi L zisă B **4** céia ce]céle L **4—5** céia ce ... pătimim]fraţi, că acesta fără de credinţă au făgăduit lui Dumnezeu şi fără de inimă, numai noi să ne păzim, ca céia ce făgăduim lui Dumnezeu să dăm cu credinţă bună şi cu inimă curată, dară de vom făgădui cu fără de credinţă, această pedeapsă şi groapă vom pătimi M, că de vréme ce s-au hărăzit lui Dumnezeu, iară lui Dumnezeu să-i dăm, ca să nu pătimim şi noi aşa B, céia ce făgăduim lui Dumnezeu fără căire şi cu frică să dăm, ca să nu pătimim şi noi asemenea R **5** aşa]apoi M, iară B **6** ca să înpărţească]să să înparţă LMBR pre la LMB **7** Leat ot *Adam* 6201 B, 6095 R Mahmet B mincinosul proroc *om.* B **8** carele LMR, la carele B prost]mojic B alte neamuri] celélalte B **9** au crezut cuvintele lui şi *om.* MR au crezut ... iadului]i-au povăţuit Mehmet în munca (cea cumplită a B) iadului LB povăţuit Mehmet M **10** 6311]Leat 6311 B Atila]Antipa B **12** o ar]ce vor L, o va B *după* cuprinde *ad.* să o ia B şi *om.* B **13** şi *om.* B Cicului BR care]precum B **14** *după* véde *ad.* şi toţi ştiu B de frică *om.* B Ciucului BR n-au]mai R **15** rămîe de frică R preste. ... Moldova]prin munţii Moldovii B **16** în Bacău *om.* B printr-alte MBR au]şi au M, de au B **16—17** pentru că] fiindcă M nu putea M Şi ... sta]că la războiu nu îndrăznea să stea B fugea]tot fugiia, drept acéia B, nu sta la bătaie R i-au numit săcuii să le zică L ca *om.* BR **18** care cuvînt]iară B Sekiel M, Sekel B fugaşii]fugacii M, fugarii B **19—20** mai era ... au fost]în Panonnia rămăşiţa neamului acelui loc şi anume au fost acéstea B **21** pentru că neamurile M aceştea LMR adecă slovenii M iasii]sasii L, Ieşii B ghetţii *om.* B **23** Atuncea] Deci apoi M **24** Carol înpărat B **25** 7]şapte M dupre care oraşă să numéşte Ardealul M **26** iar]care M îi *om.* R iar slovenéşte îi zic Sedmogradsca Zemlea *om.* B Oraşăle]anume B **27—28** Iară pre alţi B Alţi ... Ungurească]Apoi în Ţara Ungurească au trimis alţi némţi M

Baia Mare, Kaşşa, Eperiiaşul, Bartva, Sebiiul şi Levcea.

Acéstea toate le-au făcut pentru ca dintr-însele să poată stăpîni Ardealul şi Ţara Ungurească, adecă Pannoniia slovénilor.

Întru acea vreme marele Carol înpărat au trimis şi în Ţara Illiricului bătrînului cneaz Vîlcului Brancovici de la Podgoriţa priveleghie, adecă carte cu tăriia înpărătească înpodobită, ca să să numească şi cneazul Imperii Prinţeps.

6348. Lesco, stăpînitoriul slovénilor din Ţara Leşască, bătîndu-se cu marele Carol, înpăratul romanilor, Lesco au fost bătut şi ucis de Carol. În urma lui Lesco au rămas stăpînitoriu fiiu-său Popela, carele au fost născut din fămeia lui cea dintîiu, iar din posadnicele lui au fost avut 20 dă fii.

Numărul celor 20 dă fii ai lui Lesco:

1. Boleslav; 2. Cazimir; 3. Vladislav; 4. Rotislav; 5. Adon; f. 56v. 6. Borvin; 7. Prebislav; 8. Premislav; // 9. Iaxa; 10. Siman; 11. Semovit; 12. Semislav; 13. Bogdan; 14. Spichigut; 15. Zvignet; 16. Sabeslav; 17. Visiner; 18. Spiţimer; 19. Creţomir; 20. Vislav.

Acestor 20 de fii, Lesco, tatăl lor, le-au dat fieştecăruia partea lor, înpărţindu-le multe cetăţi cu ţări dupre lîngă mare, adecă Rughiia, Cassubiia, Pomeraniia, Dituvuniia, care acum de o parte iaste Holzaţiia, Star Zeliţiia, acum să zice Brandeburgu, Mieziboje, care acum iaste Meidenburg, Lima, acuma îi zic Limburg, Bucovieţ, căruia îi zic némţii Lubek, Lucov, acuma îi zic Mechelburg i proci.

---

1 orașăle]acéste orașe, anume M, într-însa acéste oraşe şi au pus într-însăle boiari şi au făcut B Baia Mare *om.* B Baia cea Mare R Kaşşa]Kaşca L, *om.* B Caperiiaşul B Sebiiul *om.* B 2 Acestea orașe B pentru *om.* R dintru dînsele B slovenească M 5 bătrînului ... priveleghie]pre cneaz Vîlcul Brancovici de la Podgoriţa cu priveleghium B 6 înpodobită cu tăriia înpărătească M şi el, cneazul M, şi pre cneazul B, cneaz R 7 Imperii Prinţeps]Inperiei Prinţip L, Imperii adecă Prinţepsu M, din Panonia slovénilor Prinţip B, Imperiei Prinţepsu R 8 6348]Leat ot Adam 6350 B Lesc M, Laţco B Apoi Lesc M, Laţco B 9 Carol]Marele Carol (înpărat M) MB 10 Şi în M, Iară în B Laţco B stăpînitoriu *om.* B 11 fost *om.* L din *om.* M posadnicele] posluşnicele M, ţiitorile B fost *om* LM 12 20]doaozeci L 13 Numărul celor]Numele acelor L Numărul ... Lesco]anume sînt aceştia B 20]doaozeci M 14 1]cel dintîi M Boleslav] Briaslav M, Boebar B 2]al doilea M Cazimir]Caemir B 3]al treilea M Vădislav B 4]al patrulea M Rotislav]Romir B, Rostislav R 5]al cincilea M Andon B 15 6]al şa-selea M Borvin]Borvici L, Borvicu M, Boris B 7]al şaptelea M 8]al optălea M 9]al noaolea M Iaxa]Isaac L 10] al zecelea M Siman] Simas M, Sima B 15—16 11]al unsprezécelea M Semovit]Simoviz L, Sato B 16 12]al doisprezécelea M Simeslav L, Samislav B 13]al treisprezécelea M 14]al patrusprezécelea M Spichigut]Spichiguz L, Spichileiru M, Sichimir B, Spinigut R 15]al cincisprezécelea M Zbivgnet B 16—17 16]al şaisprezécelea M 17 17]al şaptesprezécelea M Vizmer L, Vister R 18]al optusprezécelea M Spiţimir R 19]al nooasprezécelea M Creţomir B 20]al doaoăzécilea M 18 *după* 20 *ad.* de nume, adecă de fii a lui M fii]feciori B Laţco B lor]lui R multe locuri şi B 19 ţări]oraşe Rughiia] Rusiia B, Righiia R 20 Cassubiia]Caisubia L, Casoviia B, Cabusia R Dintuvuniia L, Lituvoniia M, Detuviniia B, Ditivunia R acum]anume M de o parte *om.* B, este de o parte R iaste] îi zic B Holtaţiia L 21 Star]Zgor L, Sgoru M, Sügor B, Scor R Zeliţiia Leţiia L zice]numescu M Bradiburcu, apoi M, Brandebur B Miszaboje B care acum iaste]ce-i zic acum B 22 Meideburcu şi M, Mendibur B acuma]care acum R, *om.* B Limburg]Lichnburgu L, Limburc M căruia]acum L Bocovieţ M, Bocoviţa B 23 căruia ... némţii]ce să chiamă B némţii Lubek, Lucov, acuma *om.* LB Mechenburgu L, Mechelburcu M, Michiclburg B i proci] şi altele MR, *om.* B

Iar fiiu-său, lui Popela, au dat toată stăpînirea Țării Leșăști. Acest Popela dintru vorbele lui deprinzîndu-se și adéseori cu acest jurămînt trăia, care au fost obicinuit a zice: „măcar de m-ar mînca șoarecii!”. Iar în urma lui au fost stăpînit fiiu-său, carele au fost numit iarăși pre numele tătîne-său, Popela cel mai tînăr. Acesta, dintru îndemnarea fămeii lui, au otrăvit pre acei 20 de unchi ai lui și aruncîndu-le trupurile lor într-un lac mare, dintru acéle trupuri s-au făcut atîțea de mulți șoareci, cît nicăirea n-au putut scăpa Popela pînă nu l-au mîncat șoarecii, înpreună cu făméia și cu doi fii ai lui, precum cobiia tată-său, Popela cel mai bătrîn, s-au plinit în fiiu-său, Popela cel mai tînăr.

6370. În vrémea înpăraților Mihail și Vasilie, machedonénii, și în vrémea patri // iarhului Fotii, Riuric au început întîi a stăpîni înpărățiia f. 56
Moscului și toată Rusiia slovénilor, carii atuncea să numiia Cumanii. Iar în urma lui, ispravnicul oștilor, anume Oleg, s-au rădicat cu fiiul lui Riuric, anume Igor, și s-au dus de au luat cetatea Smolensca de la léși, lăsînd într-însa voevod cu oști. După acéia, s-au dus Oleg cu cneazul Igor pre Nipru în jos, pînă la Chiev și acolo au ucis pre Oscold și pre Dir, carii era din féliul lui Chiie, cela ce făcuse cetatea Chievul. Și acest Chie dupre numele lui au numit Chievul. Și întru acea cetate, Oleg au așăzat pre marele cneaz Igor, iar Oleg, marele sărdariu, s-au dus asupra neamurilor despre miazănoapte și, cuprinzîndu-i, i-au făcut birnici, ca să-și dea dajdea birului. Și așa au isprăvit Oleg slujba la caré îl lăsase Riuric dupre moartea lui, să poarte grija fiiu-său, lui Igor. Așa fiind, dupre acéia, au început înpărățiia Moscului a să lărgi.

---

1 Iar fiiu]Dară fiiului M lui *om* BR au]i-au MBR *după* dat *ad.* tată-său Lațcu B stăpînirea toată a L toată *om.* B **2** dintru]intru LMBR și *om.* L **2—3** acest ... care]acest cuvînt înjurîndu-să B **3** trăia]trăind LMR care au fost]s-au R care *om.* L **4—5** lui Popela B au fost stăpînit]au rămas stăpînitoriu fiiulu-său B carele au fost numit *om.* B iară B iar ... Popela]și tot așa zicea pînă au fost el viu, apoi, după moartea lui, s-au pus în locul lui să stăpînească fiiul său, care tot întru acelaşi nume era, adecă numele îi era Popela M fost *om.* LR iar R **5** dintru]din R fămeii]muierii M **5—6** fămeii ... otrăvit]diiavolului și a firii lui cei réle, au ucis B **6** acei *om.* L 20]doaozeci M aruncîndu-le]aruncîndu-i L, le-au aruncat B trupurile lor *om* L lor *om.* L **7** lac mare]iazăr de apă B dintru]deci B și s-au făcut din trupurile acélea șoareci mulți, fără seamă M atîțea de mulți]atîta mulțime de LBR **8** *după* cît *ad.* și s-au pornit asupra lui Popela și B Popela *om* B pînă nu]ci șoarecii de viu B **9** cu_1]și pre B cu_2]pre B fii]feciori MR lui]săi B **10** plinit]inplinit L, și s-au inplinit toată cobirea M mai *om* R plinit ... tînăr]plinit jurămîntul în feciorii lui B mai *om* R **11** Anii ot Adam 6370 B vréme]zilele B **12** Fotie B, Fotei R Raric L întîi *om.* LM început înpărăția Moscului întîi a o stăpîni B Moscoviei R **13** să numiia atuncea Comaniia B numiia]chema R **14** lui]lor s-au rînduit ispravnic și povățuitoriu oștilor, anume Oleg, fiiul lui Riuric B **14—15** s-au rădicat ispravnicul oștilor lui dinpreună cu Igor, fiiul lui Riuric M Raric L **15** anume Igor *om.* B Smolensca]Molesca B **16** *după* léși *ad.* șe deaca au luat-o M au lăsat MB *după* oști *ad.* acolea în scaun M cu *om.* B **17** acolo făcînd război M au]l-au L Oscond L, Oscald B **18** carii ... féliul]carele au fost din făméia B **18—19** Și acest Chiie *om* R acel M **19** dupre numele lui *om* B numit și L au numit Chievul *om.* R Chievul] Și cetatea Chievului M, Chiovul B **19—20** au așăzat Oleg B **20** cneaz]boiariu B Oleg]Igor B sărdariu]prințip, s-au rînduit cu oști B **21** neamurilor]limbilor B **21—22** i-au făcut .. birului]i-au făcut ca să dea haraci pe an B **22** birului] adecă birul M Oleg au isprăvit slujba lui precum îi B la *om* R la caré]carele M îl] o R **23** Riuric]Ruric fiiului M fiiu-său *om.* L, fiiului BR **23—24** așa .. acéia]apoi, după acéia, fiind așa M, Și așa au făcut iară după B **24** dupre acéia *om* R *după* lărgi *ad.* și a să întinde pre multe locuri B

Pre apa Niprului

Pragurile carii cazacii prog sau poroh le zic, cîte sînt și carii cum să chiamă să semnează, scoasă din Atlas a lui Gulielmu Blau gheograful; pre lîngă acéstea dar șăd cazacii, cărora le zic Zaporoschi Cazachi: 1. Codan prag au prog; 2. Bulilo prag; 3. Voleznii prag; 4. Zvonier prag; 5. Mienasitiți prag; 6. Suschii prag; 7. Valconava Zavoia prag; 8. Volvii prag; 9. Gavuzasni prag //.

f. 57 6375. Chiril filosoful și cu frate-său Methodie, dupre ce au făcut slovénilor 38 de slove, au scos și sfintele cărți dupre limba elinească pre limba slovenească. Și așa propovăduind credința lui Hristos în Moraviia și în toată Sloveniia dupre lîngă Dunăre, întru care s-au și întemeiat slovénii. Pre atuncea trăia cu limba slovénilor Iliricului și léșii, vandalii, bulgarii, sîrbii, dalmații, horvații, bosnénii, céșii, rușii, litfénii, moscalii și alte neamuri, carii era lăcuitori înprejurul lor. Așa scrie și cozmograful Munster întru Istoriile Țărîi Leșăști.

6381. Bulgarii, dupre ce cu toții dinpreună au priimit sfîntul și pravoslavnicul botez, pre popii romanilor au scos dintre dînșii și s-au așăzat în légea grecească, cărora mai mare patriarh și în zioa de astăzi le iaste în Țarigrad.

6507. Otto al treilea, înpăratul romanilor, au mers în Țara Leșască, la orașul Gnezna, pentru cercetarea moaștelor sfîntului episcop al Prusii, anume Adalbert. Atuncea Boleslav, stăpînitoriul Țărîi Leșăști, au ieșit întru întîmpinarea înpăratului cu multe și scumpe daruri. Iar înpăratul, văzînd atîta cinste și mare omenie a lui Boleslav, cu toți sfétnicii înpărătești

---

1—4 Pre apa ... Cazachi]Pragurile carele sînt făcute pre rîul Niprului, anume cazacii prog au poroh, acéstea sînt scoase de un Atlas a lui Gulielm Blaul ghiongraful; pre lîngă acestea lăcuiesc cazacii zaporojénii, că așa le zic B **2—3** carii ... scoasă]carii sînt cazacii, adecă prog le zic sau poruh, că așa le zic că sîntu ei și carii cum să chiamă că să însănnează M sau]au R poroh]porea L **3** însemnează R din]de L din Atlasu lui Guliel Blau gheograful scoasă R Bla L **4** că pre M dar șăd]și M Zaporoschi]Zaporojnii M, Zaporojanii R Cazachi]Cozac LMR **21** 1]întîi M Codan]Conda L, Codaci M, Codacii B 2]al doilea M Bulilor]Bulimo L, Bulilo MR, Buniloe B 3]al treilea M Voleznii]Volnii L, Volnénii M, Voletnia B 4]al patrulea M **6** prag$_1$ *om.* M 5]al cincilea M Mienasitiți prag]Moemnasii B, Mienasietixat R 6]al șaselea M 6. Suschii prag *om.* B 7]al șaptelea M Valconava (Zavoia R) prag *om.* BR, Valconoe Vatravoe L **7** 8]al optulea M Volnii MB 9]al noolea M Guvazasni M, Gubozaenii B <*Notă: lipsesc cifrele dinaintea numelor pragurilor în L; peste tot* porog *în loc de* prag *în R*> **8** Leat ot Adam 6370 B 38]treizeci și opt M făcut]scos B **9** scos]izvodit B dupre]din LR **10** în$_{1,2}$ *om.* L **11** Dunăre și M întru care *om.* L **12** Că pre M Pre atuncea]Căci pre acéle vremi B *după* trăia *ad.* și să slujiia multe neamuri B cu *om.* L slovénilor]slovenească a B și *om.* B vandalii]valdarii L, vuldalii M, valdanii R **13** bulgarii, sîrbii, dalmații *om.* M și horvații și bosnénii și céșii și rușii și litfénii și moscalii M sîrbii, dalmații, horvații, bosnénii, céșii, rușii *om.* R lutvianii B **14** neamuri]limbi multe B era *om.* M lăcuitori înprejurul]venetici prinprejurul B *după* lor *ad.* tot aceiași limbă vorbiia M Așa]Precum M cozmograful]Cozma graful B **15** Munster *om.* B **16** Anii de la Adam 6301 B dinpreună cu toții L dinpreună *om.* R au priimit cu toții M **17** au]i-au MB scos]osăbit B **18** așăzat]întemeiat B patriarh mai marele iaste și în zioa M, al cărora patriarh mai mare B **18—19** patriiarhul den Țarigrad le iaste și astăzi L le iaste *om.* B Țarigrad]Constantinopol B **20** Otto]Oton L, *om.* B înpărat al B **21** Gnezna]Grizna L, Glezna R cercetarea]cercarea L moaștelor]sfintelor moaște ale B sfîntului episcop al]episcopului R Brusii B **22** Andalbert B Boloslav B **23** multe daruri scumpe B **24** și mare omenie *om.* B Boloslav B

sfătuindu-se și dupre sfatul ce au făcut, înpăratul s-au dus cu Boleslav în besérică și au poruncit arhiereilor ca să-l ungă la crăirea Țării Leșăști. Și înălțîndu-l în scaunul crăirii, ertîndu-i toate birurile și slujbele ce dupe obicéi era să plinească și să dea, l-au coronat și i-au dă // ruit sulița cu f. 57v. caré au fost înpuns ovréii coastele spăsitoriului nostru Hristos, înpreună și un piron dupre crucea sfinții sale și i-au dat și pre o nepoată de soră ca să-i fie fămée. Și de la acest Boleslav s-au început a fi întîiu coronați craii în Țara Leșască.

6625. Nemanea, fiiul lui Homilat, nepotul înpăratului Illiricului slovenesc, anume Belo Uroș, carele s-au tras din félul lui Lichinie, fiiul Costantii, surorii marelui Constantin, au fost pe vrémea înpăratului grecesc, anume Alexie Schimnic, pre cînd au fost de la nașterea lui Hristos 1117. Acest Nemanea au fost mare stăpînitoriu tuturor slovénilor Illiricului și sîrbilor Mysiilor, pentru că s-au fost trăgînd din ruda lui Avgust Chesar, în vrémea căruia s-au întrupat domnul nostru Iisus Hristos. Și s-au botezat în besérica Sfinților Apostoli Petru și Pavel, întru moștenirea lui, anume Rașca, pre cînd au fost de 30 de ani. După acéia s-au dus la Sfetagora și au înnălțat sfînta lavră Filindariul, mănăstirea în hramul preacuratei Născătoarei de Dumnezeu, și alte multe mănăstiri și besérici sfinte au făcut.

6651. Nemanea Homilat, marele samoderjeț, însurîndu-se, au luat fămée, anume Anna, fata craiului franțozesc, care iarăși s-au tras din féliul marelui Constantin înpărat, și au avut fii 3, pre Volcan, carele au fost samoderjeț Illiricului și altor țări dupe înprejur, și pre Rașco, carele dupre numele călugăresc s-au chemat Sava, și pre Ștefan, întîiu coronat craiul sîrbilor.

6667. Rașco, adecă sfîntul Sava, fiind iubitoriu a vedea sfintele f. 58 locuri, s-au dus la Sfetagora și acolo plăcîndu-i pod // vigul și traiul călugăresc, s-au călugărit și i-au dat nume călugăresc Sava. Pre acesta auzindu-l

---

1 sfătuindu-se]au făcut sfat M, s-au sfătuit B sfatul lor B ce au făcut]ce au sfătuit B, acela M s-au dus înpăratul MB Boloslav B **2** ungă pre Boleslav M crăiia LR crăirii]crăiei LR **3** ertîndu-i]i-au ertat M **4** $să_{1,2}$]să le L ce era după obiceiu să le plinească și să le dea, ci M, să dea și să plinească după obicéiu R să dea, l-au coronat]să le dăruiască înpăratului, l-au încununat B încorunat M **5** înpuns]pătruns B ovréii]jidovii MR spăsitoriului] mîntuitoriului MR Iisus Hristos M **6** piron]ca un țăruș B dupre]de la R **6** de soră]din soru-sa L **7** de la]după L acest]acel LR, *om.* B Boloslav B întîi a fi M încorunați MR craiu încoronat mai întîi B **9** La anii 6625 B Neman B Hochilat, nepot B **10** Urușu M, Ruș B **10—11** Lichinie, fiul Costantii]Chinii, neamul Costandinei B Costandiei L, Costandii R Costantin LM, Costandin R, lui Costantin cel Mare B **12** au fost]deci cînd au fost M Schimnicul L pre ... fost]fost-au anii M, la anii B nașterea lui *om.* M **13** Neman B mare stăpînitoriu]stăpîn L **14** Illiricului *om.* B sîrbilor și B și din M ruda] neamul R **15** *după* Chesar *ad.* și întru înpărăția acestui Augustu M în vrémea ... întrupat]întru ale căruia s-au născut B *după* Hristos *ad.* înpăratul cel preavécinic au fost lăudat și vestit întru toate laturile stăpînirii lui, în vrémile acestui stăpînitoriu s-au așezat B p. 49, r. 16—29 și p. 50 r. 1—6 *om.* B **17** pre *om.* M 30]treizeci M s-au dus acest Nemanea în M la]în L **18** Sfetagora] Sfîntul Munte MR Hilindariul R mănăstirea *om.* L Lavră, adecă mănăstirea Filindarul și au pus hramul Născătoarei M **21** 6651] 6657R samoderjeț]singur stăpînitoriu R s-au însurat R luînd R **22** carele M **23** Costantin M, Costandin R înpărat *om.* R înpăratul L fii 3]trei fii LMR Vîlcan R **24** samoderjeț]însuși stăpînitoriu R a altor de prin prejur și pre M $și_2$ *om.* LR **25** care L dupre]pre R nume R **26** încorunat M **28** Sfeta Gora]Sfîntul Munte MR **28—29** s-au ... i-au dat]au luat și el cinul călugăresc și i-au pus M i-au dat]puindu-se R **29** numele R călugăresc *om.* R Pre]Deci pre M, De R

sfinția sa părintele Manuil, patriarhul Țarigradului, că întru sine multe bunătăți are, făcutu-l-au să fie prot al Sfetagorii și arhiereu mare slovénilor Illiricului și Mysiilor, dîndu-i și volniciia patrierșască ca să așaze scaune besericești și într-însele stăpînitori, păstori sufletești. Dupre acéia, sfîntul arhiereu Sava au făcut mitropoliți, arhierei și episcopi prin tot Illiricul slovenesc și prin Mysiile sîrbilor și bulgarilor.

12 scaune arhierești, carele le-au așăzat sfîntul Sava pentru lărgirea pravoslavniceștii credințe

1. În Etoliia și Zahlemiia dălmățcască.
2. Întru moștenirea lui Dioclitiian.
3. În Debra.
4. În Buda.
5. În Răsava.
6. În Studenița.
7. În Prizrin.
8. În Graceanița.
9. În Toplița.
10. În Braniceva.
11. În Moravița.
12. În Belgradul sîrbesc.

Și așa sfîntul Sava orînduialele besericești tocmind, au poruncit ca să să ție și să să păzească sfînta credință pravoslavnicească tare și neclătit. Pre tată-său, Nemanea, încă l-au îndemnat, prin mijlocul scrisorii sfinții sale, ca să se lase de înpărățiia pămîntească și grăbind la înpărățiia cerească, să meargă la sfinția sa în Sfîntagora. Deci și Nemanea, lăsîn-
f. 58v. du-și samoderjiia stăpînirii lui, s-au // călugărit în mănăstirea lui, anume Studenița, și i-au dat nume călugăresc Simeon, iar pre doamna lui, anume

---

1 sfinția sa părintele *om.* R Țarigradului *om.* L **1—2** are multă bunătăți, l-au făcut protos R prot al Sfeta Gorii] mai mare al Sfîntul Munte M mare arhiereu R **3** și dîndu-i M **4** scaunele L *după* scaune *ad.* patrierșești, adecă M stăpînitori într-însele R și păstori M Dupre[Apoi după M **5—6** prin]pre M și prin Mysiile]pre moșiile B **6** și a L, și al B **7** 12]adecă au făcut doaosprezece M care MBR așăzat]întemeiat B Sava *om.* B **8** lărgimea LBR pravoslavnicii B **9** 1]întîiu M Etoliia]Italia L **10** 2]a dooa M Deoclitiaru B **11** 3]a treia M **12** 4]a patra M **13** 5]a cincea M Roșava B **14** 6]a șasea M **15** 7]a șaptea M Preizrin B **16** 8]a opta M **17** 9]a nooa M **18** 10]a zecea, în Moravița M **19** 11]a unsprezécelea, în Braniceva M **20** 12]a doaoasprezécelea M Beligradul LM **21** Și așa] Întru acesta chip B tocmind orînduiale (toate rînduialele B) besericești (și M) MB tocmind *om.* R au poruncit *om.* B **22—23** ție]știe (fieștecare M) MR sfînta pravoslavnica credință M și să să ... neclătit]neclătit temeiul sfintei besérici și credinței B Pre ... Nemanea] Iară pre Neman B Apoi, prin mijlocul scrisorilor sfinții sale încă au îndemnat pre tată-său Nemanea M **24—25** la]să cîștige M *după* înpărățiia$_1$ *ad.* părățească și B și grăbind ... Sfîntagora]și sîrguind să meargă la înpărățiia cea cerească, viețuind înpreună cu sființia sa în Sfîntul Munte al Athonului B să meargă ... Sfîntagora]și i-au scris ca să vie la sfinția sa în Sfîntul Munte M Sfetagora LR și *om.* MB **26** samoderjiia]samoderjirea L, singura R lăsîndu-și ... lui]văzînd scrisoarea sfîntului Savvei, scrisă întru acela chip, deloc au lăsat samoderjiia lui, adecă stăpînirea, și s-au sculat și s-au dus la sfîntul Savva, la fiiul său în Sfîntul Munte și M în sfînta lui mănăstire B **27** Studența M și i-au ... Simeon]și i-au zis din călugărie Simion Studit B anume *om.* LR

Anna, o au călugărit în mănăstirea anume Dévici. Și așa s-au dus sfîntul Simeon cu multă avuție la Sfetagora, la sfîntul Sava, fiiu-său, pentru cîștigarea traiului îngeresc.

6689. Nemanea, adecă sfîntul Simeon, după ce au fost samoderjeț pînă în 42 de ani, dintru această lume s-au petrecut în călugărie și sfințindu-se, sfîntul mir încă i-au curs.

6690. Stefan, fiiul lui Nemanea, întîiu coronat craiul sîrbilor, cuprinzînd stăpînirea în urma tătîne-său, Nemanea, și însurîndu-se, au luat fata înpăratului grecesc, anume Alexie Duca.

Sfîntul Sava, întru acea vréme pohtind pre înpăratul grecilor, au dat mănăstirea Filindariul din Sfetagora, cu tot prilejul și cu toate satele ei să fie în véci a despoților sîrbești. Și atuncea a dat și nume stăpînitorilor Țării Sîrbești, ca să să chieme despoți, pentru că să trăgea din feliul înpăraților. Și pentru mai mare întărire, lui Stefan încă i-au trimis și coroană, care ducîndu-o sfîntul Sava, cu tot norodul sîrbilor și slovénilor Illiricului au înnălțat pre frate-său Stefan și l-au coronat, ca să fie craiu. Și dintru acest Stefan să trage crăirea Țării Sîrbești.

Așijderea și craiul Stefan, vrînd ca să facă cinste fraților lui, cu coroana lui au încoronat pre doi frați ai lui, pre Vîlcan și pre Rașco, adecă pre sfîntul Sava, ca să fie și ei despoți.

Dupre acéia, au dat înpărații grecești și hrisoave despoților pentru treaba mănăstirii Filindariului, ca fără de dînșii alții să n-aibă treabă cu acea mănăstire și cu toată cuprinderea ei. Și așa // despoții acea f. 59
mănăstire tocmindu-o cu toate podoabele ei, cu multă avuție și cu multe dobitoace o au înbogățit și cu mare cinste o au slăvit.

---

1 iar pre doamna lui, anume Anna, o au călugărit în mănăstirea anume Dévici *om.* MB **1—3** Și așa s-au dus sfîntul Simion *om.* M Devneci R Și asa ... îngeresc]Si luind cu sine multă avuție, s-au dus în Sfetagora, la fiiul său Sava, pentru ciștigarea traiului creștinesc și îngeresc B, Și așa sfîntul Simeon, cu multă avuție, s-au dus la Sfîntul Munte, la fiiul său sfîntul Sava R la]în L la fiiul său, sfîntul Sava L la Sfetagora ... fiiu-său] în Sfîntul Munte, la fiiul său, la sfîntul părintele nostru Savva, ca să aibă M **4** 6689]La anii 6680 B Neman B samoderjeț]insuși stăpînitoriu R **5** 42]patruzeci și doi M, 45 R, *om.* L apoi s-au petrecut den lumea aceasta în viață călugărească și încă M **6** și sfințindu-se ... curs]i-au curs din sfîntul trup sfîntul mir M, i-au curs și sfint mir R, Și după pristăvită adormirea și mutarea lui din lume, mir sfînt încă au curs din sfintele lui moaște B **7** Leat ot Adam 6690 B Neman B încorunat M, (întîiul R) încoronat (craiu B) MBR **8** Neman B **9** pre fata B anume a lui L **10** Deci sfîntul M poftind LM pre *om.* LM intru ... grecilor]prin pofta și voința înpăratului grecesc, întru acéia vréme B grecilor] grecescu L au]i-au R **11** dat sfînta M anume Filindariul BR din]de la R Sfetagora] Sfîntul Munte MR prilejul]cuprinsul R **12—14** satele și moșiile B ei]ca M, *om* R a]pre sama B Și apoi M a dat]au pus M Țării *om.* R și nume ... trăgea din]și nume despoților sîrbești sau slovenești ca să să numească crai, stăpînitori preste toate țările lor, pentru că să trăgea de B ca *om.* R **14** feliul și de ruda B a lui L **14—15** apoi încă și lui Stefan i-au trimis coroană M coroană ... ducîndu-o]coroana cea înpărătească, ca rădicind B **16** *după* Illiricului *ad.* să-l dobîndească cu această cunună. Deci întru acest chip B *după* înnălțat *ad.* sfîntul Sava B frate] fiiul B coronit L, încorunat M, încoronat BR ca *om.* R crăiia L Sîrbești despoți L **18** ca *om.* BR lui]său MB doi]2 B **19** pre$_1$]anume pre B Rașcov B pre$_3$ *om.* R **22** Filindariul B, Helindariul R alții să n-aibă treabă]mai aibă L, să nu aibă treabă alții M, nimenea altul să nu aibă treabă B **23** toată cuprinderea]toate ale B, tot cuprinsul R **23—24** tocmind acea mănăstire MR, deci întru acesta chip tocmind și despoții acea mănăstire B și cu M avuție]bogăție R multe *om.* MB **25** *după* dobitoace *ad.* înzestrîndu-o M cinste o au slăvit]cuviință o au înălțat și o au înfrumusețat B

6772. Mihail Paleologul, înpărat pravoslavnic, au scos Ţarigradul de la frînci, pentru că-l luase frîncii de la greci şi ţinuse pînă în 62 de ani. Şi de frica frîncilor pomeniia grecii pre papa de la Roma la sfîntul jertvenic. Atuncea au dat grecii în loc de dajde veneţiianilor moaştele sfintei Vineri, Paraschevii, şi alte odoară scumpe.

6779. Milutin, craiul sîrbilor, dupre ce au innoit mănăstirea Filindariul, în Sfetagora, au făcut şi bolniţă; şi alte mănăstiri multe făcînd, le-au închinat sfintei lavre Filindariului. Acest Milutin s-au fost numit al doilea Stefan Uroş. Şi dupre sfînta-i răpoosare, moaştele sfinţii sale le-au dus mitropolitul Siloam şi le-au aşăzat în besérica mitropoliei de la Sofiia, unde şi pînă în zioa de astăzi să odihnesc.

6800. Roma cu alalte părţi ale apusului s-au osebit de blagocestiia pravoslavnicească.

6808. Stefan Măelat, voevodul Ţărîi Munteneşti, întru acea vréme au făcut cetatea Făgăraşului.

6825. Stefan, fiiul lui Milutin, craiul sîrbilor, carele s-au numit de la Deceani şi al treilea Uroş, al cincilea craiu dupre sfîntul Simeon. Pre acest Stefan al treilea Uroş zic să-l fie orbit tată-său, Milutin, pentru clevetirea maşterii lui, carele l-au fost năpăstuind cu zavistiia, ca să-i stingă viiaţa; pre carele Dumnezeu cu mare slavă l-au dăruit cu vedérea
f. 59v. ochilor, prin mijlocul marelui, făcătoriului de minuni sfîntul Nicolae. // Şi aşa, dupre moartea tătîne-său, s-au învrednicit la stăpînirea crăirii. Dupre acéia, au făcut mănăstirea în hramul Vozneseniei, în Deceani, lîngă apa anume Bistriţa, întru caré au făcut cu feliuri de meşterşuguri mare şi foarte minunată besérică de marmură, pînă în 16 ani lucrînd la dînsa

---

1 6772]6702 L, La anii ot Adam 6685 B, 6672 R Paleolog L, Paliolog, înpăratul grecesc cel pravoslavnic B 2 de la frînci] din mîna frîncilor B frîncii *om.* B, italii R 3—4 au scos ... jertvenic]fiindcă au fost luat frîncii de la greci Ţarigradul şi-l ţinuse pînă la şasezeci şi doi de ani, l-au scos de la dînşii, pentru că au fost făcut frîncii pre greci de frică de pomenica la sfîntul jertvenic pre papa de la Roma M Şi de frica frîncilor]Atuncea, întru acéia vréme, cînd biruia veneţiianii Ţarigradul, pentru frica frîncilor B frîncilor]italilor R al Romei R 4 Au dat atuncea L 4—5 grecii ...scumpe]grecii veneţiianilor trupul prepodobne Paraschivii în loc de dajde, înpreună şi cu alte odoară B 5 Paraschevii]adecă a preacuvioasei Paraschevii M Vineri *om.*, R 6 Anii 6679 B Milotin RM, Milostin B 7 în Sfetagora]în Sfîntagora L, ce iaste în Sfîntul Munte M, din Sfîntagora B, la Sfîntul Munte R au]apoi au M multe *om.* B făcînd *om.* MB lavre]mănăstiri B toate mănăstirile acestea le-au închinat la sfînta lavră M 8 Filindarul M, a Helindariului R *după* Filindariului *ad.* ce să zice Lavra lui Sfetii Sava B Acest Milutin]Atuncea craiul Milostin B Milotin LM al doilea]al 2-lea B Ştefan L 9 -i]lui MR după mutare sau răpăosare B 9—10 le-au dus moaştele sfinţii sale M 10 adus B Siluoam L, Silioam M, Siluam B 11 să *om.* LM 12 6800]Leat ot Adam 6800 B, *om.* R alalte]alte M, célelalte R de]den LB 12—13 blagocestiia]bunacredinţă R pravoslavnicească]pravoslavnicilor i proci B, a pravoslaviei R 9 Stefan Mielat B Munteneşti]Româneşti R 15 *după* Făgăraşului *ad.* în Ţara Oltului B 16 Leat 6825 B Milotin LM, Milostin B craiul] crai, stăpînitoriul B 16—17 carele ... Simeon]al 15 craiu după svîntul Simiion B 17 al treilea Uroş *om.* B zic]spun une istorii B Milotin LM, Milostin B 19 maştehii B care LR l-au]au R năpăstuit LM, năpăstuit din B 20 viaţa lui B care B slavă şi cinste B dăruit adecă M 21 mijlocul]mijlocirea BR marelui şi B făcătoriul L, făcătoriu MR sfîntul] a sfîntu B 21—22 Şi aşa]Apoi B 22 crăiei LR Dupre]Şi apoi după M, Iară după B 23 mănăstirea]o sfîntă mănăstire B în Deceani, hramul Vozneseniei (Înălţării R) LR, mănăstirea în Deceani şi au pus hramul beséricii Înălţarea lui Hristos M 23—24 apa Bistriţii LB 24 anume *om.* R întru]pre R maşteşuguri L care mănăstire au făcut-o cu tot feliul M, pre care multe féliuri de meşteşuguri B, cu meşteşuguri de multe feliuri R 24—25 mari şi minunate B besérecă ... pînă]şi au făcut besérеca tot de piiatră de marmure albă şi porfir şi în multe féliuri de chipuri pînă B, de marmură beserica făcută şi au lucrat la dînsa pînă în şasesprezéce ani, unde M 16]17 L 25 dînsa]zidirea ei B lui]sale R, *om.* L

unde și sfintele lui moaște întregi să odihnescu, dupre traiul vieții lui, carele înpărătéște și îngeréște și l-au petrecut.

Și zic și aceasta, cum că Neagoe Băsărab voevod, dupre această besérică de la Deceani să fie luat izvod și așa au făcut mănăstirea de la Argeș, în Țara Muntenească.

6832. Un cap mare al schithilor au eșit de la răsărit cu tătari, cu bulgari și cu alte multe neamuri, vrînd ca să cuprinză stăpînirea slovénilor Illiricului. Iar craiul Stefan Uroș, rămășița marelui samoderjeț Nemanea, dupre ce i-au bătut și gonindu-i tare, schithul acela cu ai lui dinpreună s-au botezat și i-au pus numele Mihail, carele dupre acéia au fost și craiul bulgarilor.

Aici aducem aminte și de un războiu cu multe bunătăți a sfîntului Stefan de la Deceani

6836. Mihail, craiul bulgarilor, cuprinzînd multe locuri dupe înprejur, s-au sculat să cuprinză și stăpînirea sîrbilor, adecă a sfîntului craiu Ștefan, numit de la Deceani. Sfîntul Stefan au trimis pentru pacé la craiul bulgarilor, zicîndu-i așa: „că ci te nevoești spre perirea neamului bulgăresc și sîrbesc? Îndestulează-te cu al tău, nu fii înprotiva lui Dumnezeu, nici pohti céia ce // sfinția sa altora au dăruit. Dă ești putérnic, înar- f. 60
mează-te înprotiva varvarilor, iar nu înprotiva oamenilor lui Dumnezeu, cărora eu le sînt păstoriu; cu bunătatea aceluia socotéște cît sînge creștinesc va să să vérse și multe mănăstiri vor să rămîe fără de fiii ctitori și de toate de acéstea va cére seama de la tine. Drept acéia, dar, lasă-te

---

1 sînt sfintele moaște ale lui întregi și acolo să odihnéște, după B întregi *om.* R dupre]adecă după M lui]sale L carele *om.* B **3** și]așa B **3—4** zic și aceasta]să spune pentru aceasta sfîntă mănăstire B că și B voevod Basarab L voevod]voevodul Țării Muntenești, că B **4** besérică de la Deceani *om.* R și așa au]de au M, și întru acesta chip să fie B așa *om.* R **5** sfînta mănăstire de la Curtea de Argeș B Muntenească] Românească R **6—7** 6832 ... bulgarilor *om.* L 6832] Leat 6836 B schifilor M de la] despre B cu_1] înpreună cu B tătarii și MR multe neamuri] limbi B **7** stăpînirea] biruința stăpînirii B **8** Stefan Uroș, craiul sîrbilor B **8** samoderjeț] stăpînitoriu însuși R Neman B **9** și i-au gonit foarte tare, schiful acela fiindu bătut M **9—10** gonindu-i ... Mihail] și i-au biruit pre schithul acela înpreună cu toți ostașii săi, cu toți s-au botezat și i-au pus numele din botezu Mihail B, s-au botezat cu toți ai lui dinpreună M **10** i-au] i s-au M care M dupre acéia] la războiul acela M, mai pre urmă R **11** volgarilor R **12** Aicea LBR războiu cu mare izbîndă B bunătăți *om.* L a] al LR **14** 6836] 6837 M, *om.* L Mihail] Mateiaș L volgarilor R dupe înprejur] de prin prejur LM, de prin țări B **15** adecă ocina și patria B **16** numit] ce iaste numit M, *om.* B de la Deceani numit R Deci sfîntul M **16—17** Stefan auzind aceasta M zicînd M volgarilor R **18** Îndestulează-te] Nu te poți îndestula tu M și nu M fii] te pune B înpotriva L, înprotivitoriu M **19** pofti M céia] la L dăruit] dat L o au dăruit altora M céia ce ... dăruit] ale altora, ci ține ce țe-au dat ție B **19** Dă] Dară de M armează-te M înpotriva L înprotiva altora, adecă a M iar de ești viteaz bun, într-armează-te B **20** înpotriva L Dumnezeu] Hristos LMR oamenilor lui Dumnezeu] robilor lui Iisus Hristos B **21** cu] căci că cu M, că R cu bunătatea aceluia] nebună fapta acéia L cu bunătatea] cu bun ajutoriul B cît]că cît L, că mult B **22** fiii *om.* BR *după* fiii *ad.* adecă fără de ctitori M den ctitorii săi L **23** și de ... cére] și pentru acéia, pentru toate, va să să céie seamă de la tine dreptul judecătoriu Iisus Hristos B cére Dumnezeu seamă și L va cére de la tine Dumnezeu ca să-i dai seamă pentru toate M va să ceară R Drept acéia, dar] Numai așa îți zic M dar *om.* B *după* lasă-te *ad.* de un lucru fără de ispravă B

și te întoarce la ale tale, pentru că cine pohtéște ale altuia, pe-ncet ale sale pierde". Auzind Mihail acéstea, au răcnit ca un sălbatec, zicînd că: „de nu va veni dimineață și nebiruitei puterii noastre de nu să va închina, voiŭ trimite de-l vor aduce legat la picioarele noastre și, muncindu-l, morții îl voiu da". Ștefan auzind aceasta, cu fericită nădéjde suspinînd sfinția sa, dintru adîncul inimii au zis: „Dumnezeu iaste ajutoriul mieu, nu mă tem de rău, ce să-mi facă omul?" (Psalm 117, stih 6). Și îndată ș-au rădicat oștile și le-au dat pre seama fiiu-său, iar sfinția sa au întrat în cort și s-au rugat lui Dumnezeu cu lacrămi. Și dimineața, ieșind din cort, obrazul sfinției sale de rugăciune s-au proslăvit și i-au zis pre nume fiiu-său: „du-te, fiiule, și Dumnezeu va trimite îngerul sfinției sale înaintea voastră, că scris iaste: «Dumnezeu stă înpotriva trufașilor făloși, iar smeriților le va da bunătate, cu bunăvoință»" (Pricct, cap. 3, stih 34). Și în vréme ce oștile la războiu s-au lovit, au bătut pre vrăjmași în locul anume Velbujd și prinzînd pre craiul bulgarilor, l-au ucis. Céia ce altora au fost gătit, el au petrecut! Și așa, bulgarii fiind cumpliți de rușine și mulți dintru dînșii perind, au făcut pre Alixandru craiu, iar f. 60v. Stefan, // întorcîndu-se înnapoi, au mers la mănăstirea lui și s-au bucurat de podoaba frumuseții ei. Și în locul corturilor unde s-au fost rugat sfinția sa la războiu au făcut și altă mănăstire și case multe de treaba traiului săracilor, rînduind și ispravnici pre la dînsele, ca să aibă neîncetat grijne bolnavii și toți lipsiții. Așijderea și sfîntul Stefan, schimbîndu-și portul,

---

1 pentru *om.* R cine] cel ce poftéște M **1—2** pe-ncet] pricep M pri-ncet pierde ale sale R piiarde ale sale și cine suge prea mult, mai pre urmă scoate sînge B **2** Mihail] Mateiaș craiu L Deci auzind Mihail M, Iară Mihail auzind B acéstea *om.* L răgnit B leu sălbatec B că]ah că B zicînd așa căci M **3** nebiruitorii L de *om.* M și nebiruitei ... închina] să se închine puterii méle cei nebiruite B și de nu se va închina nebiruitei puterii noastre R **4** vor]voiu LMB **5** morții îl voiu da] îl voiu omorî cu moarte năprasnică și amară B] îl voiu da morții R Stefan] Iară Stefan M, Iară Stefan, craiul slovenilor B acestea B fericită *om.* L **6—7** sfinția sa *om.* M dintru adîncul inimii sfinției sale B **6** Dumnezeu] domnul B iaste ajutoriul mieu] iaste mie ajutoriu și B, el mi-e ajutoriu R **7** tem] voi téme B de rău *om.* B ce să-mi facă] ce-mi va face mie BR *textul din paranteze om.* LMBR **8** rădicat] rînduitu L, orînduit R ș-au rădicat ... pre seama] au poruncit de s-au gătit toți ostașii de războiu și au dat oastea pre seama B fiiului M **9—10** și s-au rugat lui Dumnezeu cu lacrămi. Și dimineața, eșind din cort *om.* L Și dimineața] Iară a'doao zi de dimineață B **10** obrazul] fața R au fost (era R) proslăvit de rugăciune MR i să proslăvisă obrazul sfinției sale din rugăciune ca oarecînd a lui Moisi proroc și au zis B s-au proslăvit *om.* L i-au] au LR **11** fiiului MB său grăind acéstea B du-te] mergi R fiule Alexandre B pre îngerul său M sfinției sale] său BR **12** voastră] noastră M că scris iaste] precum iaste scris că B stă]să stea L trufașilor] celor M **12—13** înpotriva ... făloși] înprotiva lăudăroșilor și simeților B Dumnezeu ... bunăvoință] Dumnezeu celor mîndri le stă înprotivă, iar celor smeriți le dă dar de bunăvoință R **13** smeriților le va da bunătate cu bunăvoință] zmeriților si blînzilor le dărniaște dar bun și sporiu în vréme de ajutoriu B voință bună M **13—14** *textul din paranteze om.* LMBR **14** Și] Deci M, Iară B s-au lovit la război MR, să loviră oștile la războiu B **14—15** au bătut ... Velbujd] în locul Velbujdu să înfrînseră vrăjmașii îndărăt și déderă dosul B bătut] biruit R **15** anume]ce să chiamă R bolgarilor B, volgarilor R Céia] Ci L, Pentru că céia M **16** Céia ce ... petrecut] Precum se lăuda el altora, așa au pățit B au fost gătit, el au] au făgăduitu, el singur au M, au fost gătit altora R volgarii R cumpliți] plini R **16—18** Și așa ... Stefan] Întru acesta chip, umplîndu-să bolgarii de rușine și mulți dintru dînșii perind întru acel războiu, cîți mai rămăsése s-au întors înnapoi. Atuncea sîrbii, denpreună cu tot sfatul, au rădicat pre Alixandru craiu, iară tată-său Stefan B **17** dintru dînșii] dintr-înșii LM **19** fost *om.* B **19—20** sfinția sa la războiu] sfinția sa lui Dumnezeu la acel războiu B **20** mănăstire] sfîntă besérică B de treaba]pentru hrana B traiului *om.* B **21** săracilor și a străinilor B rînduind și epitropi B rînduind]rînduiți L și *om.* L neîncetată grijă L grijă de M și de M **21—22** să aibă ... lipsiții] ca să poarte grijă neîncetat pentru bolnavi și neputincioși și pentru toți mișeii, să nu le lipsească nimic de céle ce le vor trebui B grijă neîncetat de dînsele să caute R **22** porturile M

în chip de slugă adéséori mergea la săraci, înpărțindu-le bani, sărutîndu-le și trupurile lor céle ce cu multe boale era pătimitoare; lăcrămînd, multe cuvinte mîngăitoare le zicea și-i lăuda cu acest cuvînt, zicînd că pentru patima vremii din ceastă lume să vor învrednici înpărăției cei fără de sfîrșit. Dupre acéia, sfîntul Stefan, după slavosloviia de dimineață, puțin au adormit în pat. Atunci i s-au arătat sfîntul, marele Necolae a treia oară și i-au zis: „gătéște-te de acum, Stefane, la mérgerea către domnul, că curînd îți iaste a mérge". Și deșteptîndu-se sfîntul Stefan din somnu și cu lacrămi au lăudat pre Dumnezeu, așijderea și pre vestitoriul sfîntul Nicolae, dînd multă milă și înpărțind pre la săraci, din ceastă lume s-au dus dupre povățuitoriul sfîntul Nicolae la Dumnezeu.

6838. Carol, craiul unguresc, pre cînd de la nașterea lui Hristos au fost 1330, cu oastea cea cu cruci a papei de la Roma au mers în Țara Muntenească înprotiva domnului Băsărab voevod și au fost luat Severinul fără de nici o pricină. Și pentru că nici o treabă nu avea cu dînsul, să-i calce țara, Dumnezeu au fost întru ajutor lui Basarab voevod și au bătut pre craiul Carol.

Întru acea / vréme, au șăzut tătarii în Ardeal doi ani, după acéia f. 61
i-au scos din țară afară.

6848. Mulțimea lăcustelor au fost în Țara Ungurească în trei ani, care lăcuste multă pagubă au făcut.

6849. Dușan Stefan, al doilea fiiu al craiului Stefan de la Deceani, s-au făcut craiu în putérea lui și după crăire s-au înălțat ca să fie înpărat sîrbilor și grecilor și altor laturi dupe înprejur. Acesta zic să fie ucis

---

1 adéseori]de multe ori L mergea adéseori R pre la L mergea ... bani]mergea la bolnițile săracilor și le înpărțea bani B înpărțindu-le]de (și MR) le înpărțea LMR **2** pătimitoare] cuprinse și B și (încă M) lăcrămînd MR *după* lăcrămînd *ad.* pentru chinurile și durerile lor B **3** le zicea ... zicînd că]pentru chinurile și durerile lor multe cuvinte mîngîietoare îi fericea zicînd: așa să științi, fraților, că B și-i lăuda zicînd acest cuvînt M **4** patimile MB vremii de acum B dintru aceasta MRB *după* lume *ad.* avînd răbdare și nădejde întru Dumnezeu B să vor]vă veți B **4—5** înpărăției ... sfîrșit]bunătăților celor vécinice, întru înpărăția ceriurilor cea fără de sfîrșit B **5** Dupre acéia]Deci M, Iară după B, Apoi R *după* Stefan *ad.* cînd au fost într-o zi, dimineața, la sfîrșitul utreniei B de *om.* L, cea de M **5—6** puțin ... în pat]mergînd la palatu și culcîndu-se puțin, au adormit M, au adormit puținel într-un pat B **6** atunci]și îndată B marele]făcătoriul de minuni B Atuncea marele arhiereu Necolae în vis și au fost atuncea a treia oară arătare. Apoi au zis lui Stefan M **6—7** a treia oară]al treilea L *de om.* B Stefane *om.* M **7** la mérgerea către domnul] spre călătoria cea către Dumnezeu B **8** Și]Și apoi M Iară sfîntul Stefan deșteptindu-să B **9** au început a lăcrăma lăudînd M și cu]cu multe B și *om.* R așijderea *om.* B bunul vestitoriul pre B **10** dînd]înpărțind B milă]milostenie B și înpărțind *om.* B pre *om.* R dintru această R **10—11** din ceastă ... Dumnezeu]Și apoi, netrecînd multă vréme, au răposatu și s-au dus dintru această lume dinpreună cu povățuitoriul său, sfîntul, marele arhiereu Nicolae întru înpărățiia lui Dumnezeu M, și așa s-au dus după povățuitoriul său, dupre sfîntul Nicolae, către Dumnezeu B **11** povățuitoriul său R **12** Anii 6838 M cînd]cîndu era anii M unguresc s-au sculat B **12—13** pre cînd ... 1330 *om.* B au fost de la nașterea lui Hristos R **13** 1330]1338 R s-au sculat cu oastea M cea]cu caré M, și B *după* cruci *ad.* prin steaguri ai B și au B **14** Muntenească]Românească R înpotriva LM **15** de *om.* R Și pentru că]Căci că M **18** nu avea]n-au avut B **16** calce]prade B au fost]stînd M ajutoriul M **17** și *om.* M Carol, craiul ungurilor B Deci întru M acéia B doi]2 B, în doi M după]și după M, apoi după B **20** Și mulțimea M de lăcuste B *după* Ungurească *ad.* și au zăbovit B în *om.* R trei]3 B ani de zile B **21** pagubă]multe pagube B *după* făcut *ad.* și mari lipse întru toate rodurile pămîntului B **22** 6849]6839 M al *om.* L **23** craiu]lui R după]din LMBR crăiie LR înălțat]ridicat B ca *om.* L **24** laturi]limbi B, neamuri R de penprejur L, de prinprejur MB, duprinprejur Rzic unii B.

pre un înpărat grecesc și pre tată-său puindu-l la închisoare în cetatea anume Zveceani; dupre acéia i-au stins și viiața cu otravă. Și s-au nevoit la Prizrin să facă mănăstire și mai frumoasă decît tată-său, care făcuse la Deceani.

6850. Laiotă, craiul unguresc, (dupre cum scrie și istoricul Bonfinie), au chemat pre craiul bosnénilor întru ajutoriu, a căruia și fata au luat craiul Laiotă de i-au fost fămée de căsătorie, pentru că Stefan, craiul bosnénilor, au fost mare, putérnic și au avut foarte multă și mare țară, care pînă la Machedonia să întindea. Și cu dînsul bătînd și scoțînd pre tătarii din țările creștinești, au scos și pre ovréi, lăsînd bună pildă și altor creștini, carii, de pot fi cu creștinii, să nu trăiască cu păgînii și cu ovréii, de care lucru și Dumnezeu prin rostul apostolesc ne conteneéște (Ioan, cap. 1, stih 10—11).

Întru acea vréme, rumânii din Maramoreș au descălecat în Moldova, pentru că o pustiise tătarii și nimenea nu cuteza să șază într-însa, pînă ce au descălecat moroșanii rumânii.

f. 61v. 6855. Uroș al patrulea, fiiu al lui Dușan Stefan ce // lui ce trimisése pre tată-său, sfîntul Stefan, la închisoare, în cetatea anume Zveceani, pre cînd sfîntul au fost cuprins întru rugăciune către Dumnezeu, la mănăstirea lui, dupre acéia, fiiu-său Dușan au trimis la tată-său de l-au și sugrumat. Și așa, pre tată-său făcîndu-l mucenic sfînt, iar pre sine s-au făcut otrăvitoriu de tată. Pentru acéia și viiața lui de la Dumnezeu au fost scurtată și pre fiiu-său Uroș al patrulea, dintru urgiia lui Dumnezeu, încă fără de rămășiță l-au ucis craiul Vîlcașin și Ugleș despot.

Și întru zilele lor,agarénii au început a le călca țara și tot locul de multe prăzi au început a să pustii și între norodul stăpînirii lor au început a să face vărsare de sînge, tăindu-se ei-și dintre sine, pentru ca și cu

---

1 pre înpăratul într-o B cetate B 2 anume *om.* R dupre acéia]și după acéia M, pre urmă R cu otravă] cu o buruiană amară B 3 Prezricin M, Prezrin R să facă o mănăstire la Prezrin B de cum făcuse tată-său M, decît céia ce au făcut tată-său B, decît care făcuse tată-său R 5 Leat 6850 B Laiotă] Leaot B parantezele *om.* LB istoricul Butfenii B 6 au]i-au LMBR 7 Leaot craiul B de căsătorie *om.* B 8 bosnénilor]Boznii B putérnic și viteaz bun B și]care M au avut]au fost avîndu L foarte *om.* B mare$_2$ *om.* B 9 care] și scos M care să întindea pînă la Machedoniia R Și cu]Și apoi M, Deci, înpreună cu B bătîndu-i și scoțîndu-i L, cu dînsul, dînd războiu asupra tătarilor, i-au bătut și i-au scos M, bătînd pre tătari și scoțîndu-i din B 10 creștine M au]și încă au M au scos *om* L evrei MR lăsînd pildă de bună învățătură B 11 de] nu B carii de pot fi cu creștinii *om.* L carii ... ... nu trăiască]ca să poată fi, adecă să trăiască creștin cu creștin, iară nu să trăiască M evrei M și cu ovréii *om.* B 12 ne]nu L și Dumnezeu. . . ne conteneéște[și domnul nostru Iisus Hristos, prin sfinții apostoli ne opréște B Al doilea Ioan M 12—13 *textul din paranteze om.* R Ioan ... 11]La Ioan (cap. 13, stih 10), să nu ne asămănăm păgînilor, în calea păgînilor și în cetatea samarinenilor B 13 cap.]glas L 14 Deci întru M romanii B Maramoroșu L, Maramureș MB, Maramuroș R 15 pentru *om.* R nime B 16 maramoroșanii L, mureșani, adecă rumâni M, maramuroșanii români R, ei B 17 Dușan]Dușii B 18 pre]adecă pre M sfîntul *om.* B anume *om.* BR Zveceani]Zvancii B 19 în vremea cînd au fost sfîntul cuprinsu M au fost cuprins sfîntul B 20 dupre acéia]apoi R au trimis fiiul său Dușa B și *om.* B 21 s-au făcut tată-său mucenic M iar *om.* R Întru acest chip s-au făcut sfîntu mucenic, iar el s-au făcut ucigaș de tată B 22—23 (i R) s-au scurtat MR, au fost de la Dumnezeu scurtată B 23 al patrulea]al 4-lea R dintru]din R lui Dumnezeu]dumnezeiască B de *om.* L 24 fără de rămășiță]fără zabavă M dispotul L 25 întru]în LBR, apoi în M agarénii]turcii R 25—26 agarénii ... a să pustii] au încetat agarénii a le prăda țara lor și a călca toate plaiurile munților, de începuse a să pustii B locul ... au început]ținutul acela au început a să prăda M 26 multele R 9 stăpînici R 27 face gîlcevire mare B vărsări LMBR ei-și dintre sine]ei dintru sine L, ei singuri dintru sine M, ei dintre ei B, ei dintre sine-și R pentru *om.* R ca și cu *om.* B să] (ca B) să se BR

această să plinească acea judecată dumnezeiască, caré așa zice că preavécinicul Dumnezeu va cerca păcatul părinților în fii, pînă la a treia și a patra seminție (Eșirea, cap. 20, stih 5).

6860. Ioan Catacuzino, înpărat pravoslavnic, fiind înpăratu grecilor, în vremile acestui înpărat creștin, Otman întîiu, înpăratul turcilor, în Assia Anadolul și alte multe țări despre răsărit luînd, pre urmă au luat și Brusa și acolo Otman au murit. Dupre acéia turcii au trecut marea la Calipol în Evropa și așa s-au lățit prin multe locuri păgînătatea turcească

Aicea să semnează de istovul crailor sîrbești

6879. Vîlcașin, craiul sîrbilor fiind, și frate-său, Ugleș, despot, acest Ugleș despot fiind om vrédnic, au îndemnat pre fra // te-său Vîlcașin f. 62
craiul și pre înpăratul grecilor, pre Ioan Paleolog, ca să trimită oștile grecești cu dînșii. Și adunîndu-se la un loc cu grecii, s-au făcut sumă mare de ostași și s-au dus la Machedoniia, ca să scoață pre turcii cei fără de Dumnezeu. Ci, dar, mîniei lui Dumnezeu neputînd nimenea a-i sta înpotrivă, și pentru această nu-i scoaseră, ci ei au fost bătuți și acolo le-au picat oasele. Și dupre acéia, s-au răsfirat ismailténii prin toată țara creștinească, ca și cum pasările să răsfiră prin văzduh. Și pre toți creștinii cu sabiia îi junghiia, pre unii îi ducea la robie, iar pre alții cu moarte groaznică în foc îi ardea. Iar carii au fost mai rămas de foamete au perit, pentru că întru acea vréme au fost foamete mare prin toată țara și prin toate laturile; foamete ca acéia au fost, care doar di-nceputul lumii nu

---

1 înplinească M acea]cea L, *om.* R judecata cea M care așa zise]că zice M **1—3** care așa ... stih 5)]precum e scris întru dumnezeiasca Scriptură (Ishod, cap. 20, stih 5): eu sînt Dumnezeu rîvnitoriu, care cert păcatele părinților întru fii pînă la al 3 și al 4 neam B **2** păcatele MR la *om.* L **3** seminție]sămînță M, spiță R Eșirea]Ishod L, la Eșire M *textul din paranteze om.* R cap.]glas L **4** Cantacuzino LB, Cantacuzino MR fiind *om.* M pravoslavnicul înpărat al grecilor B **5** în vremile]în zilele RB (lui sultan Amurat Osman B) Osman R Otoman întîi, întîiul înpărat al L, Osman, întîiul înpărat MR înpăratul turcilor *om.* B **6** Anadolul]și în Anadol MB, Anadonul R și în M multe *om.* B multe cetăți și R țări și cetăți LMB **6—7** luînd]luînd multe și mai M, au ajuns și pînă la Bruza și acolo au murit sultan Osman al turcilor B mai pre R **7** au murit și Osman M Otman]acel Osman R au trecut turcii BR **8** pre la R Calapol B, Calipoli R prin]pre B **20** turcească]turcilor B **9** Aicea să semnează *om.* R să semnează de]însemnează M, însemnăm pentru B **10** Vîlcașa B fiind]știind B despot]fiind M **11** despot *om.* B **11** Vîlcașa B **12** Paleologul, înpăratul grecesc B să *om.*L **13** adunîndu-se]aducîndu-să B *după* loc *ad.* cu dînșii, adecă B **14** ostași]oaste B ca *om.* R turcii]agarénii B **15** *după* Dumnezeu$_1$ *ad.* de acolo B Ci (*om.* R) dar mîniei lui Dumnezeu *om.* L mîniei]mîna B neputîndu-le L a-i]a le L, a B sta nimenea înprotivă M înprotivă BR **15—16** *după* înpotrivă *ad.* cine va putea suferi B și$_1$ *om.* BR, ci mai vîrtos M **16** nu-i scoaseră]nu-i putură (putu M) scoate MB ci încă au fost ei M acolea R **17** picat]rămas B oasele]trupurile L oasele în pustie R și *om.* BR răsfirat]rășchirat B, răsipit R **17—18** creștinească]grecească B **18** și cum *om* BR pasările cum M să răsfiră]să rășchiră L, *om.* BR **19** sabiile înjunghia MR cu sabia ... pre unii îi]îi giunghiia cu ascuțișul sabii și pre unii îi fereca în obezi și le punea lăcătuși de fier prin mîini și-i lega cu lanțuri de fier de grumazi și-i Bla]în B iar *om.* R **19—20** și în foc îi ardea și cu moarte groaznică îi omorea B **20** mai *om.* L au mai fost rămas R de foame au fost perit L **21** pentru *om.* R **20—21** mai rămas ... întru]scăpat prin codrii și prin munți au murit de foame, pentru că pre B mare foamete M prin$_1$]în R țara acéia B **22** doar *om.* R, doară nici L **22—23** care dintru începutul lumii nu va fi fost foamete ca acéea M

va fi fost, nici pre urmă nu va mai putea fi, numai singur Hristos să fie milostiv. Căci că și care de foame nu perise, pre aceia dintru urgiia lui Dumnezeu noaptea și zioa îi mînca lupii. Oh, vai, cît de jalnică au fost acea privire! Pentru acéia, și dintru rodiié și din dobitoc rămăsése toată țara pustie, nu mai era voevod, nici povățuitoriu, nici nastavnic întru oameni, nici mîntuitoriu, nici răscumpărătoriu. Și era toți plini de frica agarénilor și inimile céle bărbate a vrédnicilor oameni să făcuse mai slabe decît a muerilor, pentru că întru acea vréme și neamurile despoților sîrbești mi se pare că pînă la 7 neamuri își vor fi luat săvîrșitul. f. 62v. Cu // adevăr zic că atunci fericiia cei vii pre cei morți, ce murise mai dennainte. Atuncea au căzut și Udriiul în mîna turcilor.

Dupre acéia, s-au milostivit Dumnezeu spre suspinurile și lacrămile lor și au înălțat între sîrbi pre marele și blagocestivul cneaz Lazar. Acesta ș-au arătat bărbățiia și Țara Sîrbească o au mîngăiat.

6880. Înnălțat-au slovénii și sîrbii Illiricului pre cneaz Lazar să fie despot și fu mare samoderjeț.

6881. Cneaz Lazar s-au dus la Ierusalim și la Sfetagora.

6885. Cneaz Lazar, marele samoderjeț însurîndu-se, au luat fămée din féliul marelui samoderjeț Nemanea Homilat, anume Milița. Acest cneaz Lazar au avut 2 fii, pre Stefan și pre Vîlcul, și 5 féte. Fiiul cel dintîiu, Stefan, au fost marele despot Albanii, Bosnii, Mysiilor și Ungurimii. Fiiul al doilea, Vîlcul, s-au petrecut fără de rămășiță, pentru că nu s-au însurat. Fata cea dintîiu o au dat cneazului Vîlcului Brancovici, gheneralisimului, voevodul Illiricului și Mysiilor. A doao o au dat cneazului

---

p. 57, r 22— p. 58—6 laturile ... răscumpărătoriu] laturile, precum spun istoricii, că din începutul lumii n-au mai fost foamete ca acéia, să se ferească milostivul Dumnezeu să nu mai fie. Că atuncea și erai puțin de n-au murit de foamete mare ce era. Întru acéia vréme fu urgie mare de la Dumnezeu asupra norodului său și să pornisă fiarăle céle sălbatece, leii, urșii și lupii și-i mînca de vii noapte și zioa. O, cită jale și ce vedére groaznică și vrédnică de plîngere au fost întru acéle vremi, că atuncea și de oameni și de toată roada și de dobitoace rămăsése țara pustie; că nu era voevod, nici povățuitoriu, nici îndreptătoriu, nici răscumpărătoriu B putea mai fi L putea] va mai R numai singur]ci numai însuși L singur] stăpînul R 2 Căci]Că R de]din L pre aceia *om.* R nu perise de foame, să pornise pre aceia urgiia lui Dumnezeu, că și zioa și noaptea M 3 îi mînca lupii zioa și noaptea R vai *om.* LM cît]ce R 4 privire au fost R Pentru acéia]Așijdere și M dintru]din MR din]de R dobitoace L rămase LR 5 toată *om.* L țara pustie de tot R mai *om.* R nici]era nici L 6 plini *om.* L, pliniți M 7 agarénilor]turcilor R bărbătești B a]ale oamenilor (celor M) vrédnici MR a vrédnicilor oameni *om.* B să făcură B 8 a]ale LR pentru *om.* R 9 despoților celor B mi se pare că *om.* B 7] șapte LR 9—10 au fost perit pînă întru al 7 neam de sămînță B săvîrșitul]sfîrșitul LR 10 cu adevăr]cu adevărat MB, că adevărul R că *om.* B 10—11 cei vii fericiia pre cei morți de mai nainte R fericiia cei vii pre cei morți ce murise mai dennainte *om.* B morți *om.* M nainte L 11 și Udriiul au căzut pre mîna B Odriiul LR și Udriiul *om* M 12 Dupre]Și după M, Iară după B suspinile R 13 între]pre B blagocestivul]slăvitul B, binecredinciosul R 14 bărbățiia și vitejia și au mîntuit Țara Sîrbească B 15 Leat ot Adam 6880 B înălțatu-l-au L marele cneaz B ca să LMBR 16 fu]au fost BR mare *om.* M mare și viteaz B samoderjeț]singur stăpînitoriu R 17 Leat 6881 B Cneazul LB Sfetagora]Sfîntul Munte MR 18 Cneazul LB samoderjeț]însuși stăpînitoriu R 19 din neamul și B féliul]neamul R samoderjeț]singur stăpînitoriu R Neman B Milița]Lița B 20 2]doi LBR fii]feciori BR 5]cinci R 20—21 (Deci fiiul M), anume Stefan LM Stefan *om.* B mare LM marele *om.* B Bosnii *om.* L Bosniei și al Mysiilor și al Ungurimei. Iară fiiul M boznénilor B ungurilor B Albanii]Banii R 22 al doilea]al 2 B Vîlcul *om.* M petrecut]dus dintru această lume B de rămășiță]de zăbavă M pentru *om.* R 23 Iar pre fata M fostu dat-o L, au dat-o B cneazului]lui cneaz L, banului B Vîlcului *om.* B 23—24 gheneralicului, voevodului M 24 a Misiilor R A dooa fată M au dat-o LBR

Baoș, voevodului Albanii. A treia o au dat lui Șișman, craiul bulgarilor. A patra o au dat domnului Neagoe, voevodului Țării Muntenești. A cincea o au robit înpăratul turcilor.

6888. Călugărul Sibarie au aflat întîiu meșteșugul pușcilor și a tunuilor.

6895. Murat, înpăratul turcilor, au luat cetatea Nișul, în Țara Sîrbească.

Războiul de la Cosova // f. 63

6897. Murat, înpăratul turcilor, au mers cu mare putére asupra lui Lazar, marelui despot, și în vréme ce au fost să să lovească cu oștile dintru oastea lui Lazar despot, aflîndu-se un viteaz, anume Miloș Cobilici, s-au făcut a fugi din oastea lui despot la turci, iar agarénii păgîni, știindu-i véstea vitejiei lui mai dinnainte vréme și văzîndu-l, le-au părut foarte bine și îndată i-au făcut cale de s-au dus pînă la Murat. Iar viteazul Miloș, deaca au văzut pre înpăratul Murat, s-au repezit la dînsul cu un cuțit și făcîndu-se că va să i să închine lui, cuțitul i l-au înfipt în inimă. Acéia văzînd ceialalți păgîni, l-au înpresurat și așa viteazul, pentru neamul patriei lui, viiața ș-au pus la mijloc. Iar Lazar despot, abătînd asupra vrăjmașilor lui, milostivul Dumnezeu i-au dat izbîndă, pentru că să spăimîntase turcii și de moartea înpăratului lor, văzînd precum i s-au întîmplat stingere.

6898. Cneaz Vîlcul Brancovici au avut 3 fii : unul, Gheorghie, carele au fost și despot Mysiilor sîrbești, al doilea, Gurgur, al treilea, Lazar.

---

1 Baus L voevodul MR Albanii] Banii B treia fată M, a 3 B dat-o LBR Șașman B volgarilor R **2** A patra]A 4 B dat-o LB domnului]lui B Neagoe Basarab B voevodului]voevod al M, domnului B, voevodul R al Țării L Țării Românești R **2—3** A cincea]A 5 B **3** robit-o LMR turcilor]turcesc MB **4** Leat 6888 B Un călugăr B anume Sibarie LMBR meșterșugul LM *după* pușcilor *ad.* și pușcarea treascurilor B a]al LR **6** înpărat al M turcilor]turcesc L Nișul]Timișului B Cu războiul M **9** înpăratul] sultanul B turcilor]turcesc L **10** cneaz Lazar, marele R marelui *om.* B dispot L ce]cînd MB ca să L cu *om.* LMBR **11** dintru]din R dispotul L dintru ... Cobilici]s-au aflat un viteaz, anume Miloș Cobilici, din oastea lui Lazar despot M s-au aflat B și s-au B **12** despot]Lazar despot B, dispot L la turci *om.* B agarénii păgîni]păgînii de agareni B, turcii R știindu-i]auzind de B **13** vestea *om.* R nainte B vréme *om.* R **13—14** foarte le-au părut bine M foarte *om.* R **14** Murat]Murat înpărat M, sultanul Amurat B viteazul *om.* B **15** deaca ... înpăratul]văzînd pre sultanul B un cuțit]o suliță B **16** și *om.* R făcîndu-se]plecîndu-să B că va]ca să B lui *om.*, LMBR cu cuțitul L cuțitul i l-au înfipt]i-au înfipt hengeriul B **17** Acéia ... păgîni]Iară păgînii, văzînd ceea ce făcu, deloc M, Iar păgînii, văzînd această poznă, întîmplare vicleană și înșelătoare B *după* înpresurat *ad.* de toate părțile, ca cînii B viteazul Miloș B **18** lui]sale R ș-au pus viiața (și capul B) BR dispot L **19** vrăjmașilor lui]turcilor B *i*-au dat milostivul Dumnezeu MB *după* izbîndă *ad.* asupra turcilor și izmailtenilor B pentru *om.* R **19—20** turcii să spăimîntase R **20** și *om.* R și văzînd de moartea înpăratului lor M înpăratului] sultanului B precum]cum B, că R i *om.* M tîmplat B **21** stingere și perirea B **22** 6898] Leat ot sotvorenie mira 6898 B Cneazul LMB 3]trei MR unul]cel dintîi L, anume M, 1 B, pre R **23** și *om.* R al doilea]al 2 B, pre R al treilea]al 3 B, și pre R

6901. Războiul de la Nicopoe

Jicmond craiu, vrînd să să bată cu Baiazit, înpăratul turcesc și descălecînd supt Marele Nicopoe, s-au înșălat în fala trufii (caré lui Dumnezeu iaste urîtă). Pentru că, în vréme ce ș-au rînduit oștile ca să să lovească cu turcii, și uitîndu-se la mulțimea oștilor lui, au zis că cît de multă oaste are, nu numai pre turci ar putea bate, ci de s-ar rumpe ceriul, să cază, încă l-ar putea sprijini, ca să-l ție în sulițe. Iar turcii, făcîndu-și stolurile oștilor lor în trei colțuri și o parte numai arătîndu-se întîiu f. 63v. rotită, craiul Jicmond au chemat la sfat pre capetele oștilor și-i // ruga ca să dea loc de războiu ungurilor, să să lovească întîiu. Iar franțozii, fiind veniți întru ajutoriu, mai tare să ruga ca să aibă întîiu ei loc de războiu. Și întru acea neuniciune, văzînd franțozii numai colțul cel dintîiu rotit al turcilor, mai și fără orînduială, abat franțozii în turci. Și așa dăstoinicéște au silit, cît și vrăjmașii dosul încă ș-au dat. Atuncea sosind și altă parte a oștilor turcești rotită, franțozii, dupre obicéiul lor, au descălecat dupre cai și au dat pedestri în turci. Și pre cînd să făcea războiul tare dintru amîndoao părțile, oștile creștinești încă dintru orînduiala lor nu-și luase toate stolurile poruncă de bătae. Văzînd ungurii că caii franțozilor de spaima războiului fug înnapoi, către tabăra craiului, le părea că franțozii sînt istoviți du putérea vrăjmașilor, și ei, dînd dosul, au început a fugi. Și s-au făcut mare vărsare de sînge, unii fiind tăiați și alții, mulți, robiți. Încă și Jicmond cela, carele cu cevași mai nainte rumperea ceriului nimic în seamă nu o băgase, în mîinile vrăjmașilor

---

1 Războinicul de la Nicopoia. Anii 6901 B, Războiul de la Nicopoli. 6901 R Nicopoia M 2 Jicmontu L, Jicmon MBR craiul LM Baiazit înpăratul]Bocritmat sultanul B, Paiazet înpărat R turcesc]al turcilor R 3 Marele *om.* L, marginea B, Marea R Nicopoia M înșălat]amăgit R în]cu R trufiei lui R 4 iaste urîtă lui Dumnezeu L iaste *om.* B, e R pentru *om.* R ce]cînd B orînduit MR ca *om.* BR 5 și *om.* R lui *om.* B că *om.* B 5—6 cîtă oaste are de multă M oaste are]cîtă mulțime am eu B 6 ar]i-ar B rupe B ci și ceriul de s-ar rupe M 7 ca *om.* R 8 lor *om.* L trei părți de R numai *om.* M 8—9 și arătîndu-să o parte rotită B rotită întîiu R deci craiul M 9 Jicmontu L, Jicmon B capetele]căpeteniile B 10 ca să să M întîiu](mai întîi M)ci cu turcii MB franțozii]frîncii B 11 tare] mult B ca *om.* R ci (mai M) întîi MB de]la R 12 Și întru acea neuniciune]Și întru această neunire, avînd gîlceavă unii cu alții B neunire R Și întru...franțozii]Iară franțozul, văzînd acea neunire între dînșii și văzînd colțul cel dintîi al turcilor rotit, numaidecît s-au sculat franțozul, fiind și mai fără de orînduială, și au început a bate franțozii M franțozii văzînd R colțul taberii B rotit]și rătund B, *om.* R 13 rînduială LR așa de L 13—14 mai și ...ș-au dat]îndată abătură în turci, fără de nici o rînduială și atîta de vitejaște au silit franțozii, cît au înfrînt polcurile vrăjmașilor înnapoi și dădură dosul B 14 dăstoinicéște]cu vrednicire M, vrédnicéște R au dat și dosul L, încă ș-au dat dosul MR 14—15 Atuncea ...franțozii]Atuncea au silit și alt stol de tabără a turcilor rotit, iară franțozii B 15 rotită, franțozii]iarăși fiind rotită, iar franțozii văzînd iarăși acea oaste turcească, deloc M 16 în] prin B dat]luat R 16—17 și pre cînd ... oștile]și le déderă război foarte tare și să tăiară dintru amîndoao părțile. Iară oștile B 17 dintru]atuncea dupre M, din B, despre R rînduiala LMBR rînduiala adecă poruncă M 18 stolurile]polcurile R 18—21 nu-și luase ... a fugi]nu-și luasă rînduială de războiu, iar ungurii, căutînd spre oștile ismailtenești, văzură caii franțozilor alergînd spre dînșii, pentru că să spăriiază de sunetele și de trăznetul oștilor, de ungurilor le-au părut cum că franțozii au perit de puterea vrăjmașilor și îndată au început a fugi B 18 Numai văzînd M 20 sînt]s-au R istoviți]bătuți M, prăpădit R 20—21 și ei ... a fugi]apoi, văzînd acéia, s-au speriiat și, dînd dosul, au fugit M 21 mare]multă B adecă unii M 22 și$_1$]iară B mulți]fiind B robiți mulți L Jicmontu L, Jicmon R cela]dulcile L, acela R 22—24 Încă și ... Dunăre]Și pentru cuvîntul care-l grăisă Jicmon craiu mai nainte, rumperea ceriului, căci tot nu-l băgară în samă că ar fi ajunsu în mîinile vrăjmașilor, de ș-ar fi făcut batjocură și răii de dînsul, că atîta nenorocire i-au venit asupră-i, cît de abe au scăpat într-o luntriță mică pre Dunăre B 22 cevași]puțin R 23 nu o băgase în seamă, ar fi ajuns în mîinile vrăjmașilor MR

ar fi ajuns, de n-ar fi scăpat întru o mică luntre pre Dunăre în jos, înfricoșat fiind și de groaza oștilor lui, ca să nu abată într-însul, cînd s-au purtat treaba așa de rău. Craiul au fugit la Țarigrad și de acolo la Rodos, dupre acéia la Țara Dalmățească și la Țara Horvățească; și pînă a intra în țara lui, au făcut zăbavă pînă în 18 luni.

6903. Domnul Mircea, voevod al Țării Muntenești, au bătut pre înpăratul Baiazit la Rovine. Atuncea au perit Marco Cralevici, Costandin și Drăgaș.

6905. Stefan despot, fiiul lui cneaz Lazar, // însurîndu-se, au luat f. 64
fămée de la Galatiia, pre doamna, fata lui Catacuzino înpărat. Întru acea vréme au bătut despotul pre Musiia, înpăratul turcilor, la Pripol. Acest Stefan despot, dupre multe bunătăți ce făcea, avea și obicéiu ca acesta, de umbla noaptea pre ulițile orașului, înpărțind veșminte și galbeni de aur săracilor. Și văzînd pre un sărac că de multe ori îi eșa înainte-i și lua milă de la despotul, și iar mergea de cerea, despotul iar i-au dat și i-au zis așa: „ia, tîlhariule și hrăpitoriule!”. Iar săracul calic i-au răspuns: „nu sînt eu, ci tu ești tîlhariu și hrăpitoriu cu înpărățiia ta de aici, și înpărățiia cea vécinică o furi cu jăfuiri hrăpitoare!”. Aceasta auzind despotul, lăcrămînd s-au întors cu plîns la curtea lui și acelui sărac au trimis să-i dăruiască atîta, cît să-și îndestulească traiul vieții

---

1 luntre mică, apucînd M **2** fiind înfricoșat M și *om.* LM într-însul *om.* B cînd]căci LBR, **2—3** pentru că atîta M de rău ș-au purtat treaba M **3** de *om* B Craiul] și de frică B Craiul ... Țarigrad] Că fugînd el, adecă craiul, au mers la Țarigrad M **4** dupre acéia] și de acolo B, apoi R Dălmăcească M, Dalmații B și *om.* L la]prin B **5** a întra în]au întrat L, ce au sosit la B pînă în *om.* MBR 18]optsprezece M, 12 B **6** Leat 6903 B Mircea vodă, domnul L voevodul MB Muntenești]Românești R *după* Muntenești *ad.* cu rumânii B **7** Baiazit]turcesc B, Paiazet R *după* Rovine *ad.* și atîta i-au znopit de tare pre turci, cît n-au fost mai pomenit nici ei războiu groaznic ca acela; că să vărsasă sîngele ostașilor pre cîmpi pînă deasupra de chișățile cailor. Atuncea au perit Marco Cralovici. Iară un ostaș, anume Costantin, au întrat prin oastea turcească și s-au dus pînă la cortul înpăratului, tot tăind prin turci ca prin brusturi. Și deacă au sosit la cortul inpăratului, sultanul i-au pușcat calul de supt dînsul; atuncea au căzut, dară ar fi ucis și pre înpăratul Boiazid. Și deaca au căzut, l-au călcat cu caii, pînă ce l-au omorît, pentru că s-au fost prins cu picioarele pre supt cal și fiindu-i ochii înpănjănіți și zmoliți de sîngele turcilor, așa l-au înpresurat păgînii de au perit. Iară un Drăgan au scos pre înpăratul din cort și cu fuga au scăpat, că-l lua ca pre un rob. Și acel Drăgan au luat toate ale înpăratului și întorcîndu-se de la război, au perit pre cale B *după* Cralevici *ad.* și M **9** Văleat 6905 B dispotul L **10** Galata R Cantacuzino L, Cantacozino MBR *după* Cantacozino *ad.* inpăratul grecesc B, înpăratul L **11—12** Deci întru M acéle vremi LR **12** înpăratul turcilor] sultanul turcesc B Tripol B, Tripoli R dispotul L și obiceiu avea M acest obicéiu BR **13—14** veșminte... săracilor] pîne și înbrăcăminte și bani de argint și galbini săracilor și văduvilor și la toți lipsiții B înbrăcăminte] haine R și mare] deci B **14** sărac]calic B -i *om.* LBR că eșiia de multe ori M **15** lua]cerea B *după* despotul *ad.* și îi da B de la ... mergea]de la el, adecă de la Stefan despotul, si apoi iarăși să întorcea M iar *om.* R **15—18** despotul... așa] iară despotul iarăși să întorcea și îi da. Și despotul văzînd că cére milă de multe ori la el, el au zis către sărac M și iar mergea ... hrăpitoare] iar el iarăși să întorcea pre de altă parte și cerea ca să-l miluiască și iară îi da. Iară cînd au fost odată, i-au zis· așa faci tu, hrăpitoriul?! Iară calicul i-au răspunsu zicînd: nu sînt eu hrăpitor, domnule, nu, ci tu ești, cu inpărățiia ta de aicea și sărăciia încă o furi de aicea cu răpirea B ia] iată L răpitoriule MR calic *om.* M i-au răspuns zicînd: eu nu sînt precum tu zici M răspuns zicînd R ești acela M răpitoriu R că cu R cea de R și]dară M răpitoare M **19** lăcrămînd] au început a lăcrăma M **19**—p. 62, r 2 lăcrămînd ... lipsa lor] s-au întors la curțile sale lăcrămînd și au trimis de au adus pre săracul acela și i-au dăruit bogăție cîtă i-au trăbuit, să-i fiie în viiața lui. Și de acolo înnainte încă mai mult înpărțiia la săraci și la mișei, ca să-i mîntuiască din lipsăle lor B cu plîns] plîngîndu L **20** au trimis să dăruiască acelui sărac R și acelui ... cerșut] și apoi, mai pre urmă, au trimes săracului aceluia și i-au dăruit cît să-i fie de îndestulare traiului vieții lui, cît să nu mai ceară milă în viiața lui M îndestuléze LR vieții lui R

fără de cerşut. Şi mai pre largu şi cu mai multă milă au început mai bine a griji pre săraci, ca să-i mîntuiască dintru lipsa lor.

6907. Diiul şi Nicopoie au luat turcii, dupre ce au bătut bosnénii pre Mahamut paşa, carele au fost mers să cuprinză ţara Bosnii; şi acel Mahamut încă acolo au perit. Întru acea vréme au ars şi Ravaniţa, mănăstirea lui cneaz Lazar.

6914. Doamna Miliţa a lui cneaz Lazar din ceastă lume s-au petrecut.

6919. Stefan, fiiul lui cneaz Lazar, fiind despot Mysiilor şi Illiricului mare samoderjeţ, din ceastă lume petrecîndu-se fără de rămăşiţă şi fiind încă cu viiaţă, stăpînirea despoţiei lui o au dat lui Gheorghie despod, nepotu-său de soru-sa.

6928. Gheorghie despot, fiiul Vîlcului Brancovici, socotind că cu f. 64v. turcii nu va putea lupta // singur, s-au unit cu creştinii. Şi pentru mai mare întărire a credincioasei dragostii, lui Jicmond, craiului ungurese şi înpăratului romanilor, i-au dăruit Beligradul cel sîrbesc. Şi pre cînd amîndoi s-au înpreunat (după cum scrie istoricul Bonfinie), la anul de la naşterea lui Hristos 1420, Jicmond craiu, încă socotindu-i bună vrednicie, au dăruit lui Gheorghie despod în Ţara Ungurească acéste cetăţi : 1. Slancamenul; 2. Beceiul; 3. Chelpe; 4. Vilagoşvarul; 5. Tocaiul; 6. Muncaciul; 7. Talia; 8. Regheţul; iară oraşă acéstea : 1. Sacmariul; 2. Beserminul; 3. Dăbriţinul; 4. Tur; 5. Varşan şi alte multe olate, iar în Buda curţi mari, ca acélea întru carele însuşi craiul încă ar fi putut şădea.

6936. Gheorghie despot, însurîndu-se, au luat fămée pre doamna Irina, sora înpăratului Paleolog şi au avut cu dînsa 3 fii : Grigorie, Stefan, Lazar şi féte 2. Lazar în locul tătîne-său au fost despot sîrbilor, iar pre o fată-şi o au dat lui Ulric, grofului nemţesc de la Ţilia.

6938. Turcii au luat Solonul în duminecca florilor şi s-au făcut multă vărsare de sînge.

---

1 pre largu şi] pre urmă M Şi mai pre largu *om.* R **1—2** mai bine *om.* LR **2** pre] de R ca] adecă ca M dintru] din R **3** Necopoia BR au] o au M, le-au B **4** Mahmut L, Mahmet B, Mahamud R fost *om.* L cuprinză] ia B **5** Mahmut L, Mahmet B Şi apoi întru M **5—6** şi Ravaniţa, mănăstirea lui cneaz Lazar o au arsu L mănăstirea Ravaniţa a M **7** din ceastă] dintru această M Doamna ... petrecut] Doamna Miliţa s-au petrecut dintru această lume, pre care o au ţinut-o cneazul Lazar L s-au petrecut dintr-această lume B petrecut] mutat R **8** despot] despot al L, domn B şi *om.* B **9** marele LMB samoderjeţ] singur stăpînitoriu R din ceastă] dintru această LMBR rămăşiţă] feciori B şi *om.* BR încă fiind B **9—11** petrecîndu-se ... soru-sa] petrecîndu-se şi încă fiind fără zăbavă viaţa morţii lui, au dat stăpînirea despoţiei lui lui Gheorghie, feciorul surorii lui M **10** ş-au dat stăpiniia şi despoţii lui B dat-o L dispotul L **11** din soru-sa nepot lui L -său de *om.* B -sa *om.* BR **12—13** 6928] 6920 L dispotul LB Vîlcului] lui B socotindu-să că nu să va putea lupta singur cu turcii B lupta] să să lupte R **14** a credincioasei] cei credincioasă B a dragostii ceii credincioase a M Jicmontu L, Jicmon MBR craiul MB **15** înpărat R Belgradul sîrbesc BR **16** s-au înpreunat amîndoi B *parantezele om.* BR istornicul Butufenii B **17** 1420] 1820 M Jicmontu L, Jicmon B bună *om* R vredniciia lui B **17—18** vrednicie ... despod] vredniciia lui Gheorghie despot i-au dăruit M dispotul L 1] cea dintîi M **19** 2] a dooa M Beciul MR 3] a treia M 4] a patra M Vlaigoşvarul L, Vilagoşvaroş B, Vislagoşvarul R 5] a cincea M 6] a şasea M 7] a şaptea M Talia] Malia B **20** 8] a opta M oraşele sînt B 1] cel dintîi M, întîiu R Sicmariul B 2] al doilea MR Bersecmirul M, Berseminul B **21** 3] al treilea MR Duberţinul L, Dobriţinul B 4] al patrulea MR Turul M, Turgul B, Tiru R 5] al cincilea MR olate şi sate B Buda i-au dăruit B **22** mari, minunate B încă *om.* LB **23** 6936] 6937 B dispotul LB fomeie B **24** 3] trei LMR fii] feciori R *după* fii *ad.* cel dintîi LM *după* Grigorie *ad.* al doilea LM *după* Stefan *ad.* al treilea LM **25** féte 2] doao féte LR, şi i-au născut şi 2 fete B Deci Lazar M au fost despot sîrbilor în locul tătîne-său MR -şi *om.* MR despot mare B **26** dat-o L Ulric L, Iliric M, Ilin B Ţiţiliia B **27** s-au] au L foarte multă B

Războiul de la Varna

6948. Craiul Vădislav și cu Iancul vodă, după porunca papei, stricînd legătura păcii, caré făcuse cu turcii, pentru că papa trimisése la craiul Vădislav pre un cardinal, anume Iulian, carele zicea că nu i s-au căzut să facă pace cu turcii fără de știrea papei. Așadar, fiind îndemnat, craiul s-au dus cu oștile lui la Varna și, rînduindu-și oștile de bătae, s-au lovit cu turcii. Oastea crești//nească întîiu au făcut pre f. 65 păgîni de ș-au dat dosul. Și au început turcii a fugi și pre mulți i-au așternut la pămînt tăiați. Iar Murat înpărat, cu mare groază fiind spereat, din războiu au eșit afară. Și dupre multe suspinuri ce-au făcut, dintru ostașii lui cinevași i-au adus un steag întru carele au fost icoana lui Hristos și deasupra steagului pusă și cartea craiului cea de legătura păcii ce cu dînșii avea. Zic să-l fie văzut strigînd așa: „răstignitule, răstignitule, vezi norodul tău cel necredincios, carele dă mine nu iaste zădărît, nici pricină i s-au dat înpotriva jurămîntului, ș-au călcat credința păcii caré cu mine au făcut''. Și cu acéste cuvinte, întorcîndu-și păgînul oastea înnapoi și abătînd în tabăra craiului, așa i-au bătut turcii la Varna, cît și craiul dinpreună cu cardinalul acolo au perit. Și dupre ce i-au tăiat capul craiului, l-au înfipt întru o suliță și așa l-au arătat noroadelor. Iar Iancul vodă, scăpînd de la războiu, umbla rătăcit prin Țara Muntenească. Domnul Dragul, voevodul Țării Muntenești, apucîndu-l, l-au pus la închisoare, pentru că multă pacoste făcea Iancul pravoslavnicilor. Și iar nefăcîndu-i nici un rău, ci cu mare cinste dăruindu-l, l-au slobozit.

---

2 Vlădislav M, Vladislav BR după]din MR, prin B **4** la craiul Vădislav *om.* B Vlădislav M, Vladislav R gardinal M carele îi R **5** de *om.* LB Așadar]Deci, într-acesta chip B **6** rinduindu-și]rădicîndu-și R oștile]oastea B de bătae *om* B **7** turcii]păgînii MB Deci întîi au făcut oastea creștinească pre turci M **7—9** Oastea ... tăiați]Și mai întîiu au biruit oastea creștinească pre păgîni și, dînd turcii dosul, au plecat a fugi și pre mulți au așternut la pămînt, omorîndu-i cu gură de sabie B **8** păgîni]turci LR ș-au]au L Și au]Apoi au și M turcii]păginii LM, *om.* R **9** tăiați la pămînt R Murat înpărat]Amuratu înpăratul L, sultanul Murat B mare *om.* L **10** din] de M au eșit din războiu B multe lacrămi și B dintre M **11** *după* lui *ad.* deci înpăratului Murat M cinevași]oarecine MR, oarecare B *după* steag *ad.* din oastea cea creștinească B care M *după* fost *ad.* zugrăvită sfînta B lui]a domnului nostru Iisus B **12—14** steagului .. norodul]steagului era pecétea craiului și scrisoarea aceia pentru legătura păcii care făcusă cu dînșii. Deci unii istornici spun că ar fi auzit pre înpăratul turcesc zicînd așa, oh, răstignitule Iisuse, răstignitule, vezi ce face norodul B **12** pusă *om.* M craiului Vlădislav M **12—13** cea de ... avea]care au fost făcut mai denainte legătura de pace cu înpăratul Murat, era deasupra M **13** zic ... așa]Ci cei ce era cu înpăratul Murat zic așa cum să-l fie văzut și să-l fie auzit strigînd întru acest chip (adecă înpăratul Murat cătră icoana lui Hristos M **14—15** carele nu iaste intărîtat de mine R **15** pricină nu M înprotiva B ș-au]ce au L, și ș-au MB **16** care au fost făcut cu mine (u văsii mnea B), au făcut cu mine R Și cu]Deci M cuvinte zicînd M întorcînd B **16—17** întorcîndu-și ..innapoi]îndată ș-au întors oastea înnapoi păgînul M **17** abătînd] bătîndu B tabăra] oastea B turcii pre creștini M **18** înpreună BR cardinalul]cardinalii lui L, gardinalul M cardinalul ... perit]cardinarul au perit și acolo s-au prăpădit B au perit acolo M Și]Iară B i-au]au LMR **19** craiului Vădislav B înfipt]pus B noroadelor]la noroadile lor L **20** rătăcind R Muntenească]Rumânească B, Românească R **21** Apoi domnul M Și apucîndu-l domnul Dragoș, voevod al Țării Muntenești B voevod al LR Țării Muntenești *om.* M apucînd pre Iancul vodă M Muntenești]Românești R apucîndu-l]prinzîndu-l R la]în M **22** pentru că]căci R Iancul vodă M pravoslavnicilor]creștinilor M Și iar]Ci apoi iarăși M, Apoi R **22—23** iar nefăcîndu-i]nu i-au făcut B **23** *după* rău *ad.* Dragul vodă lui Iancului vodă M ci *om.* L ci cu ... slobozit] l-au slobozit și cu mare cinste l-a dăruit M, l-au slobozit cu mare cinste dăruindu-l, l-au slobozit cu pace B, dăruindu-l cu mare cinste R

6949. În Evropa au început a spînzura pre furi, pentru că mai denainte vréme cu alte cazne obicinuise a pedepsi pre furi.

6953. Pre domnul Iancul, voevodul Țării Ardealului (dupre ce au ucis turcii pre craiul Vădislav la Varna) toată Țara Ungurească l-au ales în cîmpul anume Racoș ca să fie gubernator a toată crăirii ungurești,
f. 65v. pînă ar créște // coconul Vădislav, fiiul lui Abert craiu.

Acest Iancul voevod de féliul lui era din Țara Muntenească, născut din fămée greacă; numele tătîne-său au fost But. Și pentru că mult bine și mare omenie făcuse tată-său lui Jicmond crai, au adus pre tatăl Iancului vodă în Ardeal și i-au dăruit cetatea Hinedoara, ca să o aibă cu vécinică stăpînire, dupre care cetate pre fiiul lui au numit unguri ca să i să zică Huniadi Ianoș, carele cu dăstoinica vitejiia lui s-au învrednicit a fi și voevod Ardealului.

Iancul vodă, dupre ce i s-au dat gubernatoriia, războiul dintîiu au făcut în Țara Muntenească, înpotriva domnului Dragul voevod, pre care prinzîndu-l înpreună cu fiiu-său cel mai mare, le-au tăiat capetele, iar fiiu-său celui mai mic i-au scos ochii amîndoi; și așa au pus alt domn în țară.

Dupre acéia, întorcîndu-se înnapoi la Buda și de iznoavă gătindu-se ca să să bată cu Murat înpărat, să răscumpere războiul care îl pierduse la Varna cu craiul Vădislav și fiind gata cu oastea lui, au pogorît și au trecut Dunărea la Severin, de unde s-au lăudat că dupre ce va bate pre Murat înpărat și să va întoarce înnapoi, capul lui Gheorghie despot încă îl va tăia, căci îl sfătuia despotul să îngăduiască pînă la plinirea vremii de pace și pentru că fiind și iarna aproape, să nu se înpresoare

---

1 *după* 6949 *ad.* Mai întîiu B pre furi]furii M. hoți prin furci B pentru *om.* R pentru că] iară B 2 innainte B, nainte R obicinuise] obicinuite L, avea obicéiul M pedepsiia L cu alte ... furi]ave obicéiul de-i pedepsea pă furi și pre tîlhari cu alte cazne și cu chinuri B, avea obicéiu cu alte cazne a-i pedepsi R a pedepsi pre furi]de pedepsiia furii M pre furi *om.* R 3 voevodul] voevod al L, *om.* B 3—4 *parantezele om.* MB 4 craiul *om.* B Vladislav R 5 anume *om.* L l-au ales ... ungurești] s-au adunat în cîmpul Racoșului și l-au ales ca să fie gobernator a toată crăirea ungurească B 4—6 l-au ales ... craiu] fiind într-un cîmp, anume Racoș, au ales pre acest Iancul voevod ca să fie gubernator a toată Țara Ungurească, l-au ales pînă va créște coconul Vădislav, fiiul lui Albert craiul M crăiia ungurească LR 6 ar] va LB, a R coconul] cel mic R Veliiaslav B, Vladislav R fiiul] feciorul R Albert LR, Bertet B 7 Iancul voevod acesta L Deci acest M voevod]vodă B de féliul lui era] era dumnealui B Muntenească]Rumânească M, Românească R născut *om.* R 8 fomee B și numele M numele ... But]pre tată-so l-o chemat Buta B că]căci R 9 Jicmontu L, Jicmon MBR crai]craiul Jicmontu L, craiul, apoi Jicmon craiul M, craiul Jicmon BR 10 lui Iancul BR vodă]voevod R 11 stăpînire]pomenire M să o ție cu stăpînire vecinică B dupre]despre B au numit pre fiiul lui ungurii M au numit ungurii pre fiiul său să-i R au]l-au L 12 să *om.* LB Hunedi L, Honeadi M, Honedi B, Huleadi R Ianoșu L dăstoinica]vredniciia M, vrednică BR vitejiei M 13 fi domnu și B Ardealului]Tranzilvaniei R 14 vodă]voevod MR i s-au dat gubernatoriia]s-au învrednicit a fi gubernator B în războiul dintîi ce L, 14—15 au făcut războiul cel dintîi M 15 Muntenească] Românească R înprotiva MBR Dragul]Dragului M, Dragoș B voevod]vodă M 16 carele MB dinpreună LMB -său *om.* M 17 fiiului M amîndoi ochii R așa *om.* R 19 Dupre]Iară după B înnapoi *om.* M iznov B 20 ca *om.* R Amurad B înpăratul L carele MR războiul care îl pierduse]moartea voinicilor care perisă B, 20—21 războiul carele făcuse și pierduse pre craiul Vădislav la Varna. Deci M 21 fiind gata cu oastea]gătindu-să cu toate oștile B Vladislav R au_1]s-au B 21—23 și au trecut *om* B 22 la Severin]pri la Turnul Săverinului B lăudat]luoat B 23 înpăratul L Murat înpărat] sultanul Amurat B dispotul L, despotul B 24 va tăia și capul lui Gheorghie despot R îl va tăia]să-l taie B căci]pentru că M îl sfătuia despotul să]Gheorghie despot îl sfătuia ca să M îl sfătuisă B ca să B să îngăduiască]să aștépte R înplinirea LBR 25 pînă ... aproape]pînă la vrémea ce să va umplea, adecă pacea caré au făcut și încă și iarna era (fiind L) aproape LMR să nu se]ca nu cumva să să M

cu fără de prilej, ca să nu umble ca și la Varna. Ci dar, zăticnitoriul făloșilor lăudăroși, Dumnezeu, nu l-au lăsat să-și plinească lauda înpotriva lui despot și așa au fost bătut Iancul de turci pentru lauda trufiei lui.

6954. Domnul Iancul voevod Țării Ardealului și gubernatoriul crăirii unguręști, trecînd printre sîrbi și vrînd să să bată cu turcii în Țara Sîrbească, pentru superbiia semeții lui, pre Gheorghie, despotul sîrbilor, la oaste cu dînsul a fi // întru bună tocmeală nu l-au pohtit (f. 66) ca într-alte dăți. Deci și atotputérnicul Dumnezeu atîta de mare trufie a Iancului văzînd, așa l-au bătut, prin mijlocul turcilor, cît rămîind și Iancul vodă pedestru și schimbîndu-și portul, s-au înbrăcat întru un bobou ciobănesc și așa d-abiia au scăpat cu viiață. Aceasta o adeverează și cozmograful Munster.

Între Gheorghie despot și între Iancul vodă au mai fost și această vrajbă, căci că mai dennainte vréme, bătînd amîndoi pre turci și luînd Țara Sîrbească înnapoi de la turci (fiindu-le tocmeala uniciunii așa, ca pururea să stea întru ajutoriul unul altuia înprotiva vrăjmașilor), Iancul vodă cîte locuri și cetăți cuprinsése de la vrăjmași lui Gheorghie despot înnapoi nu le-au dat, ci multe le-au oprit pe seama lui și altele le-au înpărțit priiatenilor lui, aruncîndu-i și aceastā pricină, zicînd că despotul iaste necredincios, pentru că nici de ascultarea besèricii Romei nu să ține, nici de urmarea legii lui Mehmet nu să ține; precum de aceasta scrie și hronograful Naucler. Pentru acéia și despotul, pre cînd Iancul fugea bătut de turci, l-au apucat și la închisoare l-au pus. Nici nu l-au slobozit pînă nu ș-au cuprins toate locurile și cetățile țării lui înnapoi și pînă nu i-au întors toată paguba cîtă îi făcuse Iancul. Așa scrie Enea Silvie de fugirea Iancului vodă.

---

1 cu *om.* LR, prin țări străine B de *om.* B pîrlej L, vréme R ca să nu]și să M umble și el M ca și Vădislav M Ci dar]Iară B **1—2** *zăticnitoriul*]potignitorilor B făloșilor trufași și M **2** lăudăroși]și lăudăroșilor L, *om* B, lăuduroși R *după* lăudăroși *ad.* iată că M înplinească B înprotiva R **3** Gheorghie despot MB și așa]ci acolo B Iancul vodă bătut de turci L, Iancul voevod, adecă gubernatorul, bătut de turci M, bătut Iancul vodă și ucis de păgînii ismailténi B bătut]biruit R **4** 6954] Leat 6954 B al Țării L **5** crăiei LR ,țării B printre sîrbi]prin Țara Ungurească B deci trecînd el M să$_1$]ca să L **6** în Țara Sîrbească *om.* B superbiia semeții]îndrăzneala trufiei R semeții]simenției M dar pre M pe dispot, pre Gheorghie al sîrbilor L **7—8** la oaste ... într-alte dăți]nu l-au poftit ca într-alte dăți să meargă cu dînsul la oaste întru tocmeală bună M, întru bună tocmeala lor ce avea, nu l-au pohtit să meargă la oaste înpreună cu dînsul, ca de altă dată B, nu l-au priimit ca într-alte rînduri a fi cu dînsul întru bună tocmeală R **8** Deci și atotputérnicul]Apoi și atotpreaputernicul M, Iară putérnicul văzînd atîta trufie și atuncea a lui Iancul vodă B trufie]semeție R **9** Iancului vodă LR așa]atîta BR au rămas B **10** Iancul *om.* B vodă *om.* LMBR **10—11** s-au înbrăcat într-un bobou *om.* L într-un bubou ciobănesc s-au înbrăcat R și *om* L așa]întru acest chip B abia R **11—12** Aceasta ... Munster]Precum adevérește Cozma graful B **13** dispotul L această]altă R **14** că *om.* BR innainte B pre *om.* M **15** tocmeala]socoteala L uniciunii]unirii R **15—16** uniciunii ... altuia] cea de unire, adecă să aibă pururea a sta ajutor unul la altul M *parantezele om.* B **16** înprotiva]înpotriva L, asupra B **17** Iară Iancul M, Deci Iancul B cîte]cîteva L **18** nu le-au dat înnapoi lui Gheorghie despot BR și înnapoi nu le didése L multe *om.* B altele]pre unele B *după* altele *ad* le-au oprit de M **19** înpărțit]cinstit B și zicînd BR **20** despotul]Gheorghie despotul M **21** nici de urmarea legii lui Mehmet nu să ține *om.* L Mahomet B ține iară B **22** hronograful]cozmograful R Neucler M, Naolecler B despotul]Gheorghie despot M pre *om.* MB Iancul vodă L **23** bătut *om.* L fugea Iancul (voevod M), fiind bătut MB apucat] prins B (și M) l-au pus la închisoare LMBR Nici]Și nu MBR nu]ce B **24** țării *om.* B **25** i-au]i s-au L, ș-au R Iancul vodă LMB *după* Iancul vodă *ad.*Apoi l-au scos din pușcărie B Eneas L **26** Silvei B lui Iancul B

6960. Om, anume Faustie, au aflat întîiu, cu mare înțelepciunea lui, tipografiia, în Moguntie, în Țara Nemțească.

6961. Turcii au luat Țarigradul de la creștini în luna lui mai, în 29 de zile. Iar de ș-ar fi scos lăcuitorii orașului avuțiia din pămînt la treaba binelui de obște, acea mare primejdie nu s-ar fi întîmplat.

66v.f. 6964. // Iancul vodă, bolnăvindu-se în Beligradul sîrbesc, dintru această lume s-au petrecut în Zemlin, pre cînd au fost de la nașterea lui Hristos 1456, și l-au dus de l-au îngropat în Belgradul Ardealului.

6966. Huniadi Laslo și cu frate-său Mateiaș, pentru căci au fost ucis pre Ulric, groful de la Țilia și gubernatoriul țării Austrii, adecă acești doi fii ai Iancului vodă pentru fapta lor au fost închiși la Buda. Lui Laslo, după 3 zile, i-au tăiat capul, pre cînd era de 24 de ani, iar pre Mateiaș l-au dus în Beciu. Dupre acéia l-au răscumpărat ungurii de la Poghibrag, gubernatoriul Țării Ceșăști cu 50 000 dă galbeni roșii și l-au făcut craiu ungurese.

6969. Lazar despot, fiiul lui Gheorghie despot, întru acea vréme stăpînind, alt fiiu în urmă nu i-au rămas, fără numai o fată, caré o au dat-o dupre craiul bosnénilor, de i-au fost fămée. Și dupre moartea socru-său, lui Lazar despot, au cuprins craiul Stefan, cu prilejul făméei lui, și despoțiia sîrbilor. Și au avut cu fata lui Lazar despot un fiiu, anume Ioan despot.

6970. Înpăratul turcilor au mers în Țara Muntenească să bată pre Vlad voevod și nimic n-au putut isprăvi.

6972. Nepoților lui Gheorghie despot, carii au fost din fiiu-său Stefan, anume Gheorghie și Ioan, pre aceia Mateiaș, craiul ungurese, i-au lăsat ca să-și poată ține întru stăpînirea lor Sremul cu Țara Slovenească. Și dupre puțină vréme, Gheorghie s-au lăsat de slava lumii aceștiia

---

1 Leat 6960 B, *om.* R Un *om.* MB Fautie M, Fatvitie B mai întîi B lui *om.* R **2** tipografiia]meșteșugul tipografii B Mogotiia B în]de BR **3** Leat 6961 B creștini]greci BR în]la L mai]martie L **4** în *om.* LR *după* zile *ad.* marți dimineața B **5** primejdie mare B **6** în Beligradul sîrbesc *om.* M Belgradul BR s-au petrecut dintru această lume B **7** Zemlin] zilile L, pămînt MR, om. B pre cînd au fost]la anii B **7—8** pre cînd au fost de la nașterea lui Hristos 1456 *om.* R **8** dus]adus B și cînd s-au bolnăvit au fost în Beligradul sîrbesc. Dară deaca au murit, l-au dus M *după* Ardealului *ad.* ca să fie părtași, înpreună cu papa, vécinicii munci a iadului R Beligradul L **9** Huniadi] Hunedi L, Deci Huniadi M, Henedi B Laslu B pentru *om.* R pentru căci *om.* M căci] că LB **10** Ulric LM, Liric B Țiliia]Țiriia L, Sițiliia B și gubernatoriul]carele au fost gubernator B Austrii] Țițilii, s-au înstrăinat de la locul lor B adecă] apoi M, deci B **11** fii]feciori R lui Iancul B pentru fapta lor] pentru uciderea aceasta ce au făcut, adecă pentru faptele lor M au fost închiși]i-au închis B la]în LR Lui Laslo] Și lui Huniadi M, Deci lui Laslu B **12** 3]trei MBR capul]nasul R pre cînd era]fiind voinic B **13** în]la R Dupre acéia]Apoi R Pobrag M, Pobracii B, Poghibran R **14** Ceșăști]Leșăști L 50 000]cincizeci de mii MB dă *om.* L roșii]de aur LMR, *om.* B **15** unguresc]ungurilor R **16** dispotul L **16—17** stăpînind întru acéia vréme B **17** nu i-au rămas în urmă LM în urmă *om.* R fiiu moștenitor B **18** au dat-o dupre]au luat-o LMR, au fost luat-o B fămée]soție R Și] Deci B **19** lui *om.* MB dispotul L prilejul] mijlocul R **20** dispotul L fiiu]fecior R **22** Muntenească]Românească R ca să M **23** Vladul voevodul L, Vlad vodă M, Vladul voevod R *după* isprăvi *ad.* ci de-abea au scăpat și el cu viiață. Încă de nu s-ar fi tras pre brînci să se ascunză în lunca Dunării, ar fi perit. Că să află scris în Istoriile războaelor Țării Rumânești precum au fost fugind sultanul pedestru, cînd l-au încungiurat rumânii de toate părțile și i-au prădat toate corturile și l-au fost pușcat într-o mînă Și pre cum spun unii, că dintru acéia să fie murit B **24** 6972]6971 B dispotul L fiiul MBR **25** aceștea LMBR unguresc]al ungurilor R **26** lăsat în voe B **27** Și ... vréme]De vréme ce B s-au lăsat Gheorghie M slava]mărirea B aceștii lumi B

și fără de știrea maicii lui, Angheliia, și a frăține-său, Ioan despot, au priimit sfîntul, îngerescul chip al traiului singurătății în orașul Cupinic, numindu-se călugăréște // Maxim, în besérica sfîntului apostol și evanghelist Luca, unde s-au odihnit și trupul tătîne-său, pre carele l-au fost orbit Murat, înpăratul turcesc. f. 67

6973. În țara Bosnii cetatea anume Iaița și alte cetăți s-au usebit de la turci. Și întru același anu au mers înpăratul turcesc să bată cetatea Iaița și nimic n-au putut isprăvi.

Cnéjiia Ioannopolilui

6975. Ioan despot, luînd pildă de la moșu-său, Gheorghie despot, carele au fost făcut cetatea Smederova, el încă din Vilagoșvar au făcut cetatea Ineului și pre acea cetate o au numit dupre numele său și dupre numele locului. Care loc au fost cît cuprinde Țara Sîrbească și pre dencoace de Dunăre și să hotărăște cu munții Țării Muntenești și cu munții Ardealului și preste Tisa, pînă la apa Dravei, în preajma munților Țării Leșăști. Acel șăs și tins loc, pre unde sînt sîrbii dă pre lîngă Dunăre, despre Timișoara, și mai din vremile bătrîne s-au chemat slovenéște Ioannopol, și pentru acéle pricini au pus despotul și cetății Ineului nume să-i zică Ioannopol; iar dupre graiul unguresc, în vremile de acum, îi zic Ineu. Și dupre ce au cuprins ungurii acel loc, au întărit cetatea Timișoarăi și, istovindu-se despoțiia sîrbilor, ungurii au făcut acel loc să fie bănie. Și șezînd în Timișoara cneaz Pavel Brancovici, vărul lui Ioan despot, datu-i-s-au stăpînirea acelui loc, căruia pre acéle vremi îi zicea cneaz Pavel, banul Timișoarăi și tuturor sîrbilor dupre lîngă Dunăre, despre Timișoara, pre apele anume Moroș și Tisa.

---

1 de *om.* L Anghilina B și au M **2** sfîntul și B chip] obrazu L **2—3** al traiului ... Maxim] și viiața sihăstrii B **3** apostol *om.* B evanghelistului MB **4** i s-au L să odihnéște B *după* tătîne-său *ad.* lui Stefan (despot B) MBR **5** Murat, înpăratul turcesc]sultan Amuratul turcilor B turcesc]turcilor L **6** cetatea]cetatea aceasta L, (iaste M) o cetate MB **7** Și apoi M **8** și nimic]și nici o izbîndă n-au avut, nici B n-au isprăvit L **9** Cnejiia Ioannopolilui]Cneziia Ioannopolilui LR, Chinejiia lui Ioan, nepotul lui Ioan despot M, *om.* B **10** despotul B deci luind M despotul Gheorghie, moșul său B dispotul L care L **11** fost *om.* M Smeredova L, Zmenderava B, Smiderova R **11—12** care el încă au făcut cetate din Vilagojvar, a Inăului M, după ce au dres cetatea Vilagoșvar, cetatea ce să chiiamă Ineul B **11** Viligoșvar R **12** pre *om.* MB dupre$_1$]pre LB său]moșu-său B **12—13** dupre numele] a B **13** locului aceluia M Carele M care loc au fost]care să trage pre acea cetate, precum l-au fost stăpînind atuncea Ioan despot B fost atîta de mare M și$_1$ *om.* LMBR **14** Muntenești]Rumânești B, Românești R țării Ardealului MBR **15** Dravei]ce să chiiamă Praova B în prajma]înprejurul B **16** Și acel B șăs și] adecă M șăs și tins *om.* B loc tinsu R loc *om.* M pre unde sînt sîrbii *om.* B dă *om.* L **17** *după* Timișoara *ad.* acel loc M din]în B bătrîne](céle B) de demult BR Ioannopolis, M, Ioanograd R **18** Ineul B ca să-i M să-i zică *om.* L, de-i zicea B **19** Ioannopoliu L, Ioannopoli M, Ioanopolis, adecă românéște cetatea lui Ioan R iar ... Ineu] iară de pre vorba rumânească de acum îi zic Ineul unguresc B *după* zic *ad.* în vremile de acum R **20** Și dupre ... întărit]Deci ungurii au cuprins acel loc și au întărit B Timișoara B **21** despoțiia] stăpîniia R deci ungurii M să fie]să să chiiame B bănie-și M **22** și în Timișoara șădea M **22—23** Și ... datu-i-s-au]Iar cneazul Pavel Brancovici, vărul lui Ioan despotul, i s-au dat B cneazul L dispotul L **23** și i s-au dat M **24** și al R și despre R **25** pre] și LMBR Moroș]Miroșul L, Mureșul MR, Murășul B

67v. 6976. Mateiaş craiu, fiiul Ian//cului vodă, au mers cu Ioan despot asupra némților, înprotiva înpăratului Frederic, și au luat în Stiriia, în Austriia şi în Carintiia multe cetăți, unele pînă în pămînt le-au fărîmat, iar pre altele le-au făcut de s-au închinat, precum Unhelul nemţesc şi Beciul, care mai denainte vréme niciodată stricăciune de tun nu simțise.

Mateiaș craiul, fiindu om glumitoriu, aicea aduc aminte de o glumă a lui

Mateiaşu craiul într-o vréme au eșit cu domnii la cîmpu în primblare şi văzîndu pre un om că mérge la Buda, s-au dus numai singur la dînsul şi i-au zis :

— Frate, unde mergi? Omul i-au răspunsu :

— La Buda. Şi iară i-au mai zis :

— Unde duci gîsca? La această întrebare i-au răspunsu omul :

f. 51v. — Arhimandritul de la Sejxard s-au însurat // și au luat pre curviia mîni-ta şi iată acolo duc gîsca. Măcară că omul nu ducea gîscă, fără numai cît căruntise. Aceasta auzindu craiul, iară i-au mai zis :

— Ciini bătrîni ca tine la noi cu holda îi seamănă. Omul i-au răspunsu la aceasta :

— Şi la noi simănase, ci mai mulți n-au răsărit, fără numai tată-tău, cîinile cel bătrîn. Craiul auzindu și aceasta, cu maie bucurie s-au dus la

---

1 fiiul]feciorul R lui Iancul B dispotul L **2** înpotriva L Frideric LMBR **2—3** în$_{1,2,3}$ *om.* B în$_2$]și în L Storiia R Aztriia M, Astriia B **3** și alte cetăți multe B unele]dară uncle cctăți M, unule B sfărîmat MBR **4** iar pre *om.* BR de li LMB i s-au R Unhelul] Heliul L, Uihelul R precum Unhelul nemțesc *om.* B **5** și Beciul]Atuncea au luat şi Beciul B carele M înnainte de B, nainte R niciodată ... simțise]ne-au dat o stricăciune de tun, ci nu simțise M de tun nu simțise]de tunuri nu pățisă ca atuncea B *Anecdota, fiind omisă de manuscriul de bază, a fost redată după ms. L* **6** Mateiaș ... craiul]Matiiaș crai, fiiul lui Iancul vodă, fiind om glumețu și făcîndu-și vorbă în glumă cu un moșneag bătrin, întru acestaș chip că B glumcț R aducem M **7** și de MR **8** întru acea vréme M au]a M toți domnii lui B la]într-un M, în R la cîmpu *om.* B în]la MR **9** om bătrîn B că mérge]mergînd B numai]Matiiaș craiu B el singur M **10** și i-au zis]au zis Mateiaş craiul către dînsul M, de l-au întrebat zicînd B **11** Frate, unde mergi ?]Unde mergi, moșule ? B Omul i-au răspunsu]Moșul au răspuns zicînd B **12** Merg la M *după* Buda *ad.* voiu să merg. — Dară că ce și pentru ce ? B Și iară i-au mai zis]Iarăși au zis Mateiaş craiu M, Matiiaș crai au zis B, i-au mai zis iarăși R **13** Dară unde M Unde duci gîsca ?] Dară gîsca unde o duci ? B Deci la M i-au]au M La ... omul]Moșul au răspuns zicînd B **14** Arhimandritul ... însurat]O duc la arhimandritul de la Seţarden, pentru că s-au însurat M Sexard R **14—15** Arhimandritul ... gîsca]O duc poclon de cinste la nunta arhimandritului de la Sicsar, pentru că am auzit că să însoară și vra să ia pre curviia mine-ta B **15** iată că M omul acela M **15—16** ducea ... căruntise]nu avea gînscă, ci îi era barba albă B nici o gîscă M fără *om.* M căruntise](era cărunt R) la barbă M **16** Aceasta ... zis]Deci craiul, auzind aceasta, iară l-au mai întrebat M, Și iarăși au mai întrebat Matiiaş crai pre acel om zicînd B **17** Ciini bătrîni]Moșule, cîine bătrîn B la noi ... seamănă] am mai văzut și pre la noi, samănă ca holda B **17—18** Omul ... aceasta]Iară moșneagul au răspuns zicînd B i-au](încă M) au MR **18** și la M **19** Dară și M simănase]au sămănat B ci mai *om.* B dară n-au B fără *om.* B simănase ... răsărit]încă am semănat mai mulți, ci n-au răsărit M **20** Craiul]Iară Craiul M, Iară Matiiaş crai B şi *om.* B s-au dus la domnii lui cu mare bucurie B

domni și le-au spus precum au umblat cu acel om săracu. Și după primblare s-au întors înnapoi la Buda și craiul nu s-au putut odihni pînă nu au aflat în tîrg pre acel om sărac, cu carile vorbise pre cale. Și puindu-și mîna pre sapa iapei pre care ședea omul, i-au zis așa:

— Frate, cum dai cotul aceștii coftirii pestrițe? Omul // îndată f. 52 ce au auzitu întrebarea, numaidecît s-au întorsu înnapoi și cu o mînă rădicînd coada iapei, au răspunsu craiului:

— Frate, intră în prăvălie și mă voiu tocmi cu tine. Auzindu craiul și acesta răspunsu, au dus pre om în cetate și i-au dăruit volnicie (= adecă némișug =), încă l-au și mai dăruit. Glume ca acéstea multe are Mateiașu, acum mai multe nu scriu.

6977. Ioan despot, stăpînind Sremul și Țara Slovenească, dupre ce cu Mateiaș craiu în cîteva războae au fost izbînditoriu, din ceastă lume s-au petrecut. Iar frate-său Maxim, adecă dupre nume mirenesc Gheorghie, fiind și mitropolit întru acéle părți de locuri și neputînd trăi în Srem fără de frate-său, Ioan despot, pentru că craiul au fost dat Sremul rudeniei lui, ca să-l ție și să-l stăpînească, așadar mitropolitul Maxim au mers cu mumă-sa, Angheliia, în Țara Muntenească, la stăpînitoriul țării, anume Radul voevodul cel Bun, unde au dus cu sine și doao sicrie, cu trupurile tătîne-său, Stefan, și al frăține-său, Ioan despot.

---

1 le-au spus]deloc le spuse M spus]povestit B precum]cum MBR au]s-au R umblat ... sărac]întîlnt cu un om R acel om]un M om săracu]călătoriu B **1—2** Și ... înnapoi]Și deaca s-au întors de la premblare B primblare]acea călătorie R **1—3** Și după ... pre cale]Apoi craiul, deaca s-au întors înnapoi la Buda, nu s-au putut odihni acasă, ci deloc s-au sculat și s-au dus în tîrg și au umblat pînă au găsit pre acel om sărac, cu carele vorbise mai denainte cu el pre cale M **2** putut odihni craiul BR **2—3** pînă nu ... sărac]ci îndată au mers în tîrg și au umblat cu deadinsul, cercînd prin tîrg, pînă ce au dat de acel om bătrîn B **3** puindu-și craiul M **4** sapa]șalele B carele B omul]moșneagul B i-au]au M i-au zis așa]așa-i zise B zis craiul M **5** Frate unchiașule B coftuni M aceștii cofterii pestrițe]de materie vărgată B Iară omul MB **5—11** îndată ce ... nu scriu]îndată au răspuns la această întrebăciune și întorcîndu-să cu fața îndărăpt, au rădicat coada iapii cu mîna și au zis: Intră dumneata în boltă și mă voi tocmi cu dumneata. Iară craiul, auzind acest cuvînt și răspuns ciudat, i-au părut foarte bine și l-au dus în cetate și i-au făcut cinste mare și l-au dăruit cu cinste mare și nemișug de boerie și mulți bani i-au dat și l-au trimis la casa lui cu mare pompă și cu pace. Încă și alte mascarale și bazne au fost făcînd Matiiaș craiu, care nu le mai putem scrie B **6** această întrebare M numaidecît]deloc M **7** au rădicat M. **8** Întră, frate MR **9** au dus ... cetate]deloc au luat pre omul acela și l-au dus în cetate M vécinică volnicie MR **10** némeș R apoi încă M l-au mai și MR dăruit cu alte daruri M Multe glume M Mateiaș craiu M **11** de care acum R mult R acum ... scriu]ci mai pre scurt numai aceasta o am scris, dar célelalte nu le-am scris, pentru mulțimea scrisoarii, că iaste destul atîta M **12** 6977]Anii 6977. Pristăvirea lui Ioan despot B dispotul L stăpînind]după ce au luat B dupre ce]împreună B **13** în cîteva]în cite M, și la multe B fost *om.* B **13—14** izbînditoriu ... petrecut] izbîndit și cu despoțiia sa multe cetăți și orașe și sate au stăpînit și s-au petrecut dintru această lume cătră domnul B dintru această M **14** fratele LB adecă *om.* R nume] (numele M) cel LM, numărul B să zice Gheorghie B *după* Gheorghie *ad.* și după călugărie, mai pre urmă l-au învrednicit de au ajuns și arhiereu M **15** fiind]au fost M și]și apoi M, *om.* B acéleași B a trăi R **16** de *om.* R fratele B dispotul L, despotul B pentru că craiul]pentru că murise Ioan și fiind el viu M pentru *om.* R că] căci B craiul *om.* B lui]lor R **17** să-l ție *om.* MB -$l_{1,2}$ *om.* L așadar]iară B așadar ... Maxim]Maxim mitropolitul. Apoi el, văzînd aceia, că nu poate trăi, deloc s-au sculat și M **17—18** mumă-sa]maică-sa MR **17—19** au mers ... au dus]împreună cu maică-sa Anghilina s-au dus la domnul Radul voevod cel Bun și cel Milostiv în Țara Muntenească și de acolo au adus B **18** Muntenească]Românească R **19** doao]2 L voevod R trupul M, trupuri al R **20** lui Stefan M și al]altul cu trupul lui Ioan M

Războiul de la Jebăt

6978. Cneaz Pavel Brancovici, banul Ioannopoliului, de la Timișoara au mers întru ajutoriul lui Batorie Iștvan, prințepsului Ardealului, pre cînd cu turcii în bătaia războiului era la cîmpul Jăbătului, din sus de orașul Oroștiie. Și turcii pînă întru atîta îl înpresurase, tăindu-i oastea, cît și prințepsul Batorie zăcea rănit la pămînt, pentre trupurile céle tăiate. (Acolo și pînă în zioa de astăzi să véde un turn, făcut de zidituri de piiatră, ca să fie semn unde căzuse prințepsul). Întru acea vréme, sosind și f. 68 cneazul // Pavel cu oastea lui de la Timișoara și pre dindărăt abătînd în turci fără de véste, pre cînd turcii socotea că s-au isprăvit treaba izbîndii lor, așa i-au tăiat cneazul, cît 30 000 de turci au picat tăiați jos, iar creștini numai 8000 au picat. Și dupre ce s-au isprăvit bătaia războiului, cneazul Brancovici pentre trupurile céle tăiate căutînd pre prințepsul Batorii, striga zicînd: „înnălțate prințepse, eu sînt Pavel, soțul vitejiilor măriei tale! Dă ești viu, răspunde-mi, să te și mai ajutoresc cu ce ași putea, că izbînda de la Dumnezeu iaste dată noao". Iar prințepsul auzind acéste cuvinte, fiind înpresurat de sîngele ranelor și zăcînd la pămînt între trupurile céle tăiate, d-abiia își putu rădica capul, răspunzînd că iaste viu. Atuncea, văzîndu-l cneazul și repezindu-se la dînsul, l-au seulat și l-au spălat și l-au grijit, precum au tribuit. Și de mare bucuriia lui, căci aflase pre prințepsul viu, dupre ce mult loc au

---

1 Jebăt]Jiboni L de la Jebăt]care s-au făcut în cîmpul Jibătului B **2** Cneazul LB Ioannopoli R *după* Timișoara *ad.* încă și el s-au sculat de M **3** Bator LB Ișfan R prințipului L, prințilisului M, prințipul BR de Ardeal L pre *om.* M **4** era cu turcii R cînd ... era la]pre cînd avea bătae de războiu cu turcii în M cu turcii ... era la]s-au fost bătînd cu turcii războiul lui cra în B Jibătului L **5** Orăștia L, Orăștii B îl *om.* L Și turcii pînă întru]Pentru că turcii M Și turcii ... oastea]atîta îl bătură turcii B oastea mai toată M **6** prințipul LBR cît ... Batorie]și el M rănit zăcea L Bator Iștvan B pentre]prin B trupurile voinicilor B **7** Acolo și pînă]Și acolo și M, Precum și B, Unde și R pînă]și L **7—8** *parantezele om.* MBR *după* véde *ad.* turnul movilii, sămnul războiului, unde au căzut prințipul Bator Iștvan B făcut *om.* LR zid LR, ziduri M ca să fie]adecă au făcut M **8** prințipul LR căzuse prințepsul]au căzut prințilisul de zăcea M Deci întru M sosind și]au sosit B și *om.* M **9** pre]prin M dindărăt]dinnapoi MR **9—10** și pre ... véste]și îndată au abătut războiu foarte iute cu ostașii lui cei vitéji în tabăra agarénilor B **10** de *om.* LM socotea turcii BR socotea]așa gîndiia atuncea M s-au]ș-ar fi R treaba]toată treaba M, trebuința R **11** izbîndii lor]războiului lor cu izbîndă L, izbîndirii lor MB, *om.* B *după* lor *ad.* atuncea viind cnezul și abătînd în ei M așa]atîta MB tăiat de vitejéște B cneazul *om.* M cneazul Pavel B **11—13** cît ... cneazul]cît au oborît mai mult decît 40 de mii de păgîni. Iară după ce au fugit, cîți au fost mai rămas de sabie, atuncea cneazul Pavel B 30 000 ... jos]cît au căzut din păgîni treizeci de mii jos M turci]păgîni L picat]căzut R **12** 8000]opt mii M au picat *om.* MR isprăvit]istovit L, așăzat M **13** iară cneazul M Brancovici umbla B pentre]prin B tăiate]rănite B prințipul LBR **13—14** printre . . . Batorii]căutînd pre prințilisul prin trupurile céle tăiate M **14** Bator Iștvan B striga zicînd] și-l striga cu plîngere zicîndu-i B prințepse]prințipe LR, înpărate B înnălțate ... eu]înalță-te în sus, prințipe, ca să te văz, că M Pavel *om.* B **15** vitejiei L, vitéjilor R răspunde-mi] spune-mi mie ca B să te și]ca să M și *om.* B ajutorez M **16** cu ceva B așì]voiu L noao iaste dată LMBR **17** prințipul LB, prințipenu M acéste cuvinte *om.* M, aceasta B fiind ... între]fiind la pămînt prin M înpresurat ... tăiate *om.* B și *om.* L **18** céle *om.* LR d-abiia ... rădica]abea s-au ridicat B ș-au putut M capul de la pămînt L **19** Atuncea, văzîndu-l]Acéstea văzînd L Atuncea ... repezindu-se]Deci cneazul Pavel Brancovici îndată au alergat B **20** dînsul]el R l-au₁]de l-au B sculat de la pămînt B spălat de sînge B **21** cea mare M lui *om.* BR pre *om.* R căci aflase]că au aflat B prințipul LBR, prințipen M dupre ce ... tăindu-i]iarăși s-au întors după turci și gonindu-i mult loc și tăindu-i, i-au lăsat, și apoi M

gonit pre turci tăindu-i, întorcîndu-se înnapoi și ajungînd seara, n-au putut sosi unde au fost tăbărît prințepsul, ci au rămas de noapte între trupurile céle tăiate. Și făcîndu-se mare veselie, multe mése au întins peste trupurile céle moarte, neavînd alt loc deusebi. Și așa, după multă veseliia lui, înpreună și cu toți vitéjii lui, dupre ce s-au încălzit și de veseliia vinului, sărind toți, cu multe feliuri de hore juca, preste toată noaptea veselindu-se. Și între jocurile lor au fost silit și cneazul să-și arate jocul lui. El, dar, sărind la joc, au luat pre un trup de turc în dinți fără de nici un ajutoriu al mîinilor lui, pre altul supt o supțioară și pre altul supt altă supțioară și așa, cu acéle trei trupuri // juca în horă, f. 68v. înprejurul prințepsului Batorii Iștvan. Care lucru, văzînd ceialalți ostași, de părérea bună mai mult să mira de vîrtutea și de jocul cneazului, decît ar rîde; și mai mare mirare au fost cum s-au făcut cneazul al doilea Hercules, precum de aceasta nu numai leatopisețele slovenești, ci și Bonfinie mărturiséște.

6980. Domnul Radul, voevodul cel Bun al Țărîi Muntenești, s-au prestăvit dintru această lume.

Întru același anu, înpăratul turcesc au trimis putérea lui ca să bată pre domnul Ștefan, voevodul cel Bun al țărîi Moldovei, iar domnul Ștefan voevod i-au tăiat toată oastea, numai cîți robise, aceia au rămas vii.

6982. Hadîm pașa au mers să robească Țara Muntenească și acolo au perit cu toată oastea lui.

---

1 tăindu-i *om.* B înnapoi la conac B neajungînd L **1—2** ajungînd ... prințepsul]ca să meargă unde au tăbărît prințipen, n-au putut ajunge seara la locul acela *M*, n-au putut sosi pînă în seară la armadiia lor B **2** prințipul LR de *om.* R de noapte între]noaptea printre M **3** tăiate]rănite și moarte, unde era și prințipul Bator Iștvan B veselie mare B **3—4** Și făcîndu-se ... moarte *om.* R tinsu L peste]printre B moarte]tăiate L alt *om.* B Și așa]Iară cneazul Pavel Brancovici B și$_2$ *om.* B lui *om.* M dupre]și după M **5—6** dupre ce ... toți]au început a juca în alăute și cu multe féliuri de hore, toată noaptea veselindu-se și jucînd B **6** și sărind M hore au început M a juca R preste *om.* R **7** veselindu-se]foarte s-au veselit M Și]Dar M între toate R jocurile]danțurile B cneazul Pavel Brancovici B să-și]ca să L, ca să-și M **8** arate și el M jocul și veseliia B *după* lui *ad.* ca un previteaz ce era B El, dar]Dar el M, Deci întru acesta chip B la joc]in horă la mijloc B pre *om.* LR nici un *om.* R **9** fără ... mîinilor lui]fără de nici un ajutoriu, nici cu mîinile lui au apucat, numai așa cu dinții si M lui]sale L altul l-au luat M susuoară B și]iară B **9—10** pre altul ... altă supțioară]și unul la o subsioară, altul la alta R altul]al treilea (turc M) LM altă subțioară]ceaialaltă susioară B **10** juca în horă]au fost jucînd B prințipului LMBR Ișfan R **11** care lucru]deci această vitejie B **12** și de părére bună]foarte s-au bucurat și le părea bine la toți, iară B încă mai M **12—13** vîrtutea ... rîde]vitejia cneazului Pavel Brancovici și de jocul vitejiei lui B ar]a R și$_2$]și încă B **13** mirare]minune B, *om.* L cum]precum B s-au]au B al doilea anume B Hercule R **14** nu *om.* B leatopisețe scrie, adecă la cei slovenești M, leatopisețul slovenesc arată mai pre larg B ci *om.* B leatopisețele]scrisorile anilor R Bonfinie (Porfinie B) încă (adeverează B) LMB **16** voevodul cel]vodă cel mai M cel Bun *om.* L Bun și Milostiv B Muntenești]Rumânești B, Românești R **17** prestăvit]răposat LM, răpăosat și s-au dus cătră domnul B prestăvit ... lume]s-au mutat întru domnul R lume nevolnică B **18** Deci întru M același]acest BR au trimis înpăratul B oștilor lui B ca *om.* R domnul *om.* B voevodul] vodă M Bun și Milostiv B **19—20** Ștefan voevodul, domnul Țării Moldovei, înpreună cu alți pravoslavnici creștini B voevod *om.* M oastea înpăratului M **20** numai ... vii]numai ce au rămas vii aceia ce îi robise R aceia]atîta M rămas]scăpat B **21** Hadîm ... Cetatea Albă]Turcii călcînd mai pre urmă o parte de țară a Moldovei au luat doao cetăți ale lui Ștefan vodă, anume una Chiliia și alta Cetatea Albă (. dară au fost anii 6991 cînd au luat turcii acéste doao cetăți de la Ștefan vodă), dară la anii care sînt scriși mai sus, adecă la 6982, după ce au tăiat Ștefan vodă putérea înpăratului turcesc, care o trimisése, apoi au mers Hadîm pașa în Țara Muntenească să robească și acolo au perit cu toată oastea lui M 6982]6892 R Hadîr R Muntenească]Românească R ca să L **22** lui *om.* B

6991. Turcii, călcînd țara Moldovei, au luat cetățile lui Ștefan vodă, Chiliia și Cetatea Albă.

7004. Domnul Vladul, voevodul Țării Muntenești, s-au petrecut dintru această lume.

7011. Ioan despot, strănepotul lui Gheorghie despot, fiiul lui Stefan, craiului bosnicesc, după ce au stăpînit pînă în 22 de ani, din ceastă lume s-au petrecut. Și la al doilea anu, turcii cuprinzîndu-i țara, pren tot locul au adunat inicéri, adecă au făcut devișărmea.

7017. Dupre Ivan, marele cneaz slovénilor Țării Moschicești, au început a stăpîni fiiu-său, Vasilie Ivanovici, carele au fost născut din mumă greacă, anume Sofia, fata Tomei Paleolog, a prea sininatului despot de la Morea, adecă a samoderjețului țării Peloponisului. Și cu mare putére
f. 69 lărgindu-și biruința, // de la craiul litfénilor au luat partea despre miazănoapte și cetatea Smolensca, care cetate au fost supt stăpînirea Litfii pînă întru 100 de ani. Și cu multe războae au luat și înpărățiia tătărască, anume Cazanul. Și așa, marele cneaz Vasilie prin multe locuri au lățit stăpînirea moschicească.

Dupre acéia, Vasilie Ivanovici, văzîndu-se putérnic și norocit, au început a să numi mare samoderjeț și înpărat și au tocmit titulușul înpărăției moschicești, cu carele începînd de atuncea pînă acum cu acel nume și tituluș fericit trăesc înpărații moscalilor, cu care nume de la Riuric, carele au fost în 6370 întîiu samoderjeț, alții nu s-au numit.

În zilele acestui cneaz, marele Vasilie Ivanovici, s-au petrecut dintru această lume Ștefan voevodul de la Volozsca, carele întru războaele lui au stins 150 000 de turci, iar tătari mulțime multă, fără de număr au istovit și pre Mateiaș, craiul ungurilor, încă l-au scos dintru marginile țării rușilor.

7022. Amîndoao țările rumânești au început a da haraci lui Silim, înpăratul turcesc.

---

1 vodă voevodul B voevod R **3** 7004]Dară la anii 7004 M Vladul]Vlad vodă B Muntenești] Românești R **3—4** dintru această lume s-au petrecut R lume înșălătoare B **5** Anii de la Adam 7011 B dispotul L **6** bosnicesc]de țara Boznii, cesariul B, vosnénilor R pînă *om.* LMBR în *om.* B *om.* LB, doaozeci și doi M din]dintru R la *om.* L **6—8** din ceastă ... devișărmea]s-au dus dintru această lume. Atuncea iară s-au sculat agarénii a doaoară și au cuprins Țara Rumânească preste tot locul și au adunat mulțime de oști, numindu-i ianicéri și ceauși și panduri și au făcut diușirme B **7** -i *om.* MR **8** deverșimea L, davișirmea M, dervișii R **9** Anii ot Adam 7017 B Ivan]Ioan B cneaz al B **10** Ioanovici B fost *om.* M **11** greacă de féliu B fata Tomii]fată fiind lui Toma B Tomei]lui Toma L Paleologul R preasininatului]precnianului B despotului B **12** Amoreea B adecă *om.* R a samoderjețului]singur stăpînitoriul R țării]țar L **13** biruința]stăpînirea biruinții lui B litfénilor]lipovénilor B partea]părțile céle B **14** *după* miazănoapte *ad.* ce să chiiamă Smolensca, anume Smolescao B **15** întru]la R 100]o sută MR, 190 B și *om.* L și Crîmul B **16** anume Cazanul]iară unii îi zic Caianul sau Bugeagul B Și așa marele cneaz]Întru acesta chip, cneazul B prin]pre B lățit]lărgit B **18** Dupre acéia]Apoi R, Iară dupre acéia, marele cneaz B **19** au început *om.* L mare]vechi B samorderjeț]singur stăpînitoriu R **20** care L atuncea încă și B **21** fericit *om.* B cu care]care L, cu carele B de la Riuric]să trage de viteazul întru războae Riuric B **22** în 6370]la leatul 6370 L, în șase mii trei sute șaptezeci de ani M, la anii de la Adam 6370 B, la anii 6370 R întîiu ... numit]și aceasta s-au numit samoderjeț al țărilor Moscovii B samoderjeț]singur stăpînitoriu R nu s-au *om.* M **23** mare cneaz M marele *om.* MBR Ivanovici *om.* B dintru]din L Volozsca]Molosca B **25** 150 000]o sută și cincizeci de mii M, 52 de mii B mulțime ... istovit]iară tătari fără de număr de mulți. Acesta B multă *om.* L de *om.* L **26** craiul ungurilor]crai B dintru] din B marginea B **27** rușilor]rusești B **28** țările rumânești]țările, Țara Rumânească și Țara Moldovii B românești R Silim]Silman B, Selim R înpăratului B

7029. Bălgradul sîrbescu, dupre ce l-au luat turcii, și marele al doilea Băsărab voevod s-au răpoosat dintru această lume.

7037. Suliiman, înpăratul turcilor, au mers să bată Beciul și s-au întors rușinat, fără de nici o ispravă.

7049. Suliiman, dupre moartea craiului Ianoș, au luat Buda și Belgradul cel ungurese, în carele iaste obicinuit a fi scaunul crailor unguresti, iar fiiului craiului au dat Ardealul. Și de atuncea au rămas Ardealul supt ascultarea păgînilor. Și pentru acel fiiu crăesc, căci au stăpînit Ardealul, rumânii au obicinuit a zice // voevozilor Ardealului crai. f. 69v.

Întru acea vréme cu pietre au ucis turcii pre un hoge imam al lor, carele în Țarigrad propoveduia pre Hristos și dentru alcuranul lor adevăra cum că Mehemet iaste hiclean și înșălător, căruia i-au arsu turcii trupul în foc și cenușa trupului au aruncat-o în vînt.

7050. Suliman au luat Ostrogonul și alte multe cetăți și orașă dupe înprejur au stricat.

7061. Turcii au luat Timișoara, Lipova, Șolmoșul, Beceaul, Becicherecul, Nadlacul, Solnocul și alte cetăți și orașă.

7062. Turcii au luat cetatea Ghiula și alte cetăți dupe înprejur.

7075. Suliiman, înpăratul turcilor, mergînd supt cetatea Sighetului și multe zile bătîndu-o, după ce au stăpînit înpărățiia turcească pînă în 47 de ani, au murit supt cetate. Și mergînd solii creștinești la dînsul, vrînd ca să dovedească și de moartea lui, (pentru că Suliiman era mare vestit pre acéle vremi), iar turcii cu vicleșugul lor și mort l-au înbrăcat și l-au tocmit ca cum ar șădea înpodobit înpărătéște în cortul lui. Și așa au înpreunat solii cu dînsul, fiind și mort, iar preste noapte s-au sculat și au fugit turcii de supt cetate.

7110. Domnul Mihaiu, voevodul Țărîi Muntenești, dupre ce au bătut multe războae turcești și de alte neamuri, au bătut și pre Batorie Andraș, prințepsul Ardealului, la Sibiiu, și i-au luat țara, întru caré au făcut și pravoslavnica sfînta mănăstire Mitropoliia. Cu vitejie vrédnică otcîrmuind, au lățit putérea neamului rumânesc și cu fericire stăpînind

---

1 Beligradul LM și *om*. LMR dupre ce au luat turcii Belgradul sirbesc, atunce al doilea marele B **2** răpoosat ... lume]dintru această lume s-au mutat R **3** turcilor]ismailtenesc B **4** fără de nici o ispravă *om*. B de *om*. LR **5** Suliman, sultanul turcesc B lui Ianoș craiul LB **6** Beligradul LM cel *om*. BR în carele]unde B iaste]era L obicinuit a fi]iaste B **6—7** scaunile L craiului unguresc B fiiului]fiilor L, feciorului R **7—8** iar ... păgînilor]iară un ficior al lui au dat Belgradul și tot Ardealul supt biruința păgînilor B Ardealul$_2$ *om*. L păgînilor]turcilor R fiiu]fecior R **9** au]s-au R au obicinuit a zice]au zis B voevodului L **10** Deci întru M au ucis turcii pre un hoge cu pietri, anume imam B imam]imat L **11** în Țarigrad *om*. B alcuranul lor]și din toate ale lor le B **12** cum *om*. L Mehmet LMBR hiclean]ficlean L, viclean M un mincinos B căruia]și B **13** cenușa]praful LMR cenușa ... vînt]și i-au aruncat cenușa în vînt B au]l-au L **14** Suseiman înpăratul turcesc L cetăți]țări L orașă cu sate B de prinprejur (au stricat, B) LB duprinprejur R **16** 7061]7051 M Șonnușul B Beciul MBR **16—17** Belchericul L, Bechicheretul B Solnocul]Solunul B **18** dupeînprejur]dupeînprejurul ei L, prin prejur B, duprinprejur R **19** La anii de la Adam 7075 B turcilor]turcesc B mergînd cu oaste mare B **20** și bătînd-o în multe zile B **21** 47]patruzeci și șapte M **22—23** *parantezele om*. MB pentru *om*. R **23** vestit] viteaz și B vicleșugul]ficleșugurile L, meșteșugul B încă l-au înbrăcat cu podoabe scumpe B **24—26** ca cum ... turcii]în scaun înpărătesc, în scaunul lui. Și așa au intrat solii la dînsul, iară preste noapte s-au sculat turcii și au fugit B lui *om*. L au]s-au LR și *om*. R **26** au fugit de suptu cetate turcii L turcii *om*. R **27** Muntenești]Românești R **28** au$_2$]și au M neamuri]limbi păgîne B pre *om*. M **29** Andriiașu L prințipul LMB R țara și stăpînirea B mănăstire sfînta R **29—31** întru ... rumânesc]Atuncea au făcut și sfînta Mitropolie cea pravoslavnică, cu vrednicie ocîrmuind légea neamului creștinesc B **31** rumânesc]omenesc M

măriia sa cîte trei țări, adecă Ardealul, Moldova și Țara Muntenească, pre urmă, după cîțiva ani, au perit la Turda.

7129. Osman, înpăratul turcilor, au mers să bată pre léși și cu multă pagubă a lui s-au întors înnapoi de la Hotin bătut și mergînd la Țarigrad, f. 70 stingîndu-i viiața, l-au sugrumat. //

7186. Domnului Șărban Cantacuzino, marele logofăt, i s-au dat și voevoziia Țării Muntenești.

Întru acea vréme și sfinției sa, fericitul părintele arhiepiscopul Theodosie, cu dreaptă cale a doa ora au ajuns la stăpînirea scaunului Mitropoliei Țării Muntenești.

Călătoriia măriei sale doamnii la sfîntul Ierusalim

7189. Măriia sa, doamna Elena, dulce maică a prealuminatului măriei sale domnului Io Șărban Catacuzino, dupre ce au ajuns la învrednicite bătrînéțele măriei sale, luînd cu sine pre al patrulea fiiu și pre a treia fată a măriei sale, pre jupan Mihaiu Catacuzino și pre jupîneasa Stanca Catacuzino, și așa cu fericire s-au dus la cercetarea sfintelor locuri, închinîndu-se acolo sfîntului și de viiață priimitoriului mormînt al mîntuitoriului nostru Iisus Hristos și altor locuri sfinte în Ierusalim, dăruind pre sfintele locuri cu multe și scumpe daruri. Și iarăși cu fericire întorcîndu-se înnapoi, au mers între iubiții patrii măriei sale.

Întru acea vréme părintele arhiepiscopul Sava Brancovici, stăpînind mitropoliia țării Ardealului pînă în 24 de ani, și multă vréme luptîndu-se

---

1 cîte]acéste R tréle țările LB adecă *om.* L 2 pre urmă]și în urmă L, iară B au perit la Turda]au căzut în războiu la Turda și acolo au murit vitejéște B 3 La anu 7129 B înpăratul]sultanul B turcilor]turcescu L 4 a lui *om.* M înnapoi *om.* L 4 de la Hotin bătut]bătut de la hotar M și cu ... bătut]și s-au pierdut toată oastea acolo B bătut]biruit R 5 stingîndu-i ... sugrumat]l-au zugrumat turcii, căci ș-au purtat treaba așa vitejéște B 6 Domnul MB Cantacuzino B, Cantacozino R logofăt]spătariului și pe urmă canțelariului cu iliția L, spătar și pre urmă canțelariu, cu elecțiia M, spătariu, cu excelenție B, spathariu și pre urmă canțelar, cu ecțelenția R 7 Muntenești]Rumânești L, Românești R 8 Deci întru M acéle vremi L sfinția sa, fericitul părintele *om.* R fericitul]cinstitul B, *om.* L părintele nostru și fericitul B arhiepiscopul mitropolitul chir R direaptă L cale]judecată B a doa ora]al doilea rînd R 9 la *om.* B 10 Mitropoliei *om.* MB Muntenești]Românești R 11 Călătoriia ... Ierusalim] Aicea am scris călătoriia mării sale doamnei Elenei la sfîntul mormînt, adecă la Ierusalim M sfîntul *om.* LR 11—12 doamnii ... 7189]domnului Șerban la Ierusalim, la anii de la Adam 7189 B 12 Măriia sa *om.* R dulce *om.* R prealuminatului (măriei sale R) *om* BR domnul (domnului MB) nostru LMB Io *om.* MBR Cantacuzino LB, Cantacozino MR 13 dupre ce]deci deaca M învrednicite]vredniciia B, *om.* R 14 bătrînéțelor B *după* sale *ad* au pus gînd ca să meargă la sfîntul mormînt și viindu-i vrémea acéia, ca să călătorească la acel loc sfînt, s-au gătit M luînd]și au luat M al patrulea]al 4 R al treilea L a]ale R 14—16 patrulea ... fericire]alții 4 fii, Mihai Cantacuzino și pre jupanița Stanca, cu fericită petrécere B 15 măriei *om.* R Cantacuzino L, Cantacozino MR jupîneasa *om.* R 16 Cantacuzino LM, Cantacuzini R *după* așa *ad.* cu ajutorul lui Dumnezeu și M fericire]preafericire au plecat și M cercetarea sfintelor locuri]Ierusalim R locuri din Ierusalim și 17 B închinîndu-se acolo]și acolo ajungînd, cu fericită sănătate s-au închinat M acolo preafericitului L acolo sfîntului și *om.* B și de viiață priimitoriului]fericitului M, preafericitului B, *om.* LR 18 în Ierusalim]în Ieruslam M, *om.* B duprinprejur R dăruind acolo M pre la R 18—19 dăruind ... daruri]au dăruit pre la toate sfintele besérici multe daruri scumpe B 19 și cu L cu *om.* R scumpe]sfinte M, mare R iar R fericire și cu norocire L 20 între iubiții patrii]întru fericită patriida B măriei *om.* R 21 Întru]Și întru L, Deci întru M părintele *om.* R stăpîniia B 22 24]doaozeci și patru M

cu ereticii pentru sfînta pravoslavie a bisericii răsăritului, pre urmă, la bătrîneţe ajungînd, supuindu-se răbdării, dupre urmarea altor străduitori şi pentru că n-au vrut să să pléce după eresurile lor, s-au învrednicit a priimi nu numai sudalme şi bănuiale, ci încă închisori şi munci de la ereticii acei ţări. Care munci pentru adevărată credinţă, cu bună nădéjde spăseniei fiind, arhiepiscopul foarte // bucuros le aştepta întru toată f. 70v. viiaţa lui. Şi aşa, cu boala muncilor, dîndu-şi sufletul în mîinile lui Dumnezeu, dintru această lume s-au petrecut la strămoşii, părinţii sfinţiei sale.

Iar ereticii, după năprasnică rîvnirea lor, precum sta îndemnaţi asupra răsipirii biséricii răsăritului şi beséricii apusului şi prăşchiind cu sugrumare stingea şi viiaţa obrazelor celor vrédnici, cum pre céle bisericeşti, aşa şi pre céle de lume, adecă mireneşti, (de care lucru, de ar fi cu viiaţă întru această lume, prepozitul unguresc de la Leles, Mihail Casoni şi cu Lazar Iştvan, mai pre largu ar şti mărturisi), ci dar sfatul cel necuprins al dumnezeirii, nici întru această lume n-au lăsat acea mare, îndemnată răcnire ereticească înprotiva pravoslaviei cîtuşi de cît neînfrînată, ci dupre obicinuita-i milosîrdie, precum în vremile mai dennainte ori pre cînd s-ar fi apucat ereticii de stricăciunea pravoslaviei noastre, dă toate orile din ceriu li s-au dat grijă ca să stea au de viiaţa capetelor lor, au dă surpăciunea stăpînirii ţărîi lor, precum acea arătare dumnezeiască şi în

---

1 pravoslavie] pravoslavnică credinţă B răsăritului]a anatolichi R pre]şi (M) mai pre MB *după urmă ad.* l-au bătut némţii B 2 ajungînd la bătrînéţe l-au supus M la bătrînéţe ajungînd *om.* B dupre ... străduitori]mai pre urma altor străduiri B urmarea]urma M străduitori]pătimitori R 3 eresuri B după eresurile lor]eresurilor celor ce aducea lui M lor *om.* B 4 sudalme si bănuiale]înjurături şi ocări B bănuiri M încă şi BR munci au răbdat B 5 la *om.* L acei]aceiaşi LR 3 acei ţări]ţării B ţări au luat R 5—8 munci ... sfinţiei sale]ca şi mucenicii pentru pravoslavnica credinţă, prin buna credinţă a nădejdii şi a dragostii, fiind arhiereu în vîrsta bătrînéţelor, cu mari chinuri şi cu dureri muncindu-să, şi-au dat sufletul în mîna lui Dumnezeu B 6 spăseniei]a mîntuirii M, de mîntuire R arhiepiscopul]arhiereul LM le]a M întru]în R 7 muncilor aşteptîndu-şi M în mîinile]la R 8 petrecut]mutat R la strămoşii, părinţii sfinţiei sale *om.* L sfinţiei sale]săi R 9 năprasnică]năsîlnică B, năprasnă R rîvnirea]rănirea LBR precum]cum R 10 asupra ... biséricii]după răsipirea sfintei beséricii B răsipirii *om.* R besericii$_2$ *om.* B înprăşchiind LM, înprăştiind R 10—12 prăşchiind... mireneşti]şi urgisind cu sugrumare pedépselor, în multe chipuri, prin multe obraze de cinste, pre céle bisericeşti şi mireneşti B 11 vrédnici]vrédnice L, de cinste R 12 de$_1$]din L de lume, adecă *om.* R 12—14 *parantezele om.* MB cu viiaţă]trăind B întru această]în ceastă L întru această lume, prepozitul unguresc *om.* B Leles]Aleres R 13 Cosoni R cu *om.* M Iştfan LM, Işfan R 14 şti ... sfatul]ar spune de sfîntul B sfatul]sfîntul L 15—16 nici ... ci]carii n-au suferit acea înprotivire a dumnezeeştii besérici de către eretici asupra pravoslavnicilor B întru această] în ceasta L îndemnată]îndrăznire şi R 16 a ereticilor R înpotriva L 17 obicinuita-i]obicnirea M milosîrdie]milostivire R şi în B 17—18 mai dennainte]céle de demult B că ori M ori pre cînd s-ar fi]de multe ori s-au B 18—20 dă toate ... ţărîi lor]de atîtea ori au avut surpăciune din ceriu asupra stăpînirii ţărilor M 19 dat]trimis R lor *om.* L surpăciunea]surparea R 20 — r. 9 p. 76 de stricăciunea . . . Dumnezeu]să strice aşezămîntul credinţii cei drepte, iară preamilostivul Dumnezeu cel putérnic întru toate, prin multe chipuri, cu dreaptă judecată o au surpat, pre mulţi tirani cumpliţi dupre scaune care stăpîniia multe ţări şi noroade. Aşijderea şi céle 7 săboară sfinte a toată lumea încă au avut pre mulţi eretici înprotivă luptători, precum mai adevărat dumnezeeştile scrisori, că unora li s-au stins pomenirea cu sunet, altora li s-au zgîrcit mîinile şi picioarele, alţii s-au stricat gîrboviţi şi-i purta alţii pre braţe, unora li s-au schimosit gura şi au amuţit, alţii într-alt chip s-au primejduit. Iară noi, pravoslavnicilor creştini, nu în vîrtutea braţălor, nici în mulţimea ostaşilor sau în tăriia armelor ne lăudăm, ci întru numele domnului Dumnezeului nostru ne vom mări, întru una sfîntă, sobornicească şi apostolicească besérică a răsăritului, fie, doamne, mila ta spre noi, cum am nădăjduit întru tine B 20 stăpînirii *om.* L ţărîi *om.* R ţării lor]ţărilor L

zioa de astăzi o vedem, că unora li s-au stins viiaţa, dupre zisa psalomnicului (Psalm 101), mai nainte decît a ajunge la înjumătăţirea traiului zilelor lor, altora, fiind încă şi vii, zgîrcindu-li-se mîinile şi picioarele, s-au ghimuit şi aşa îi poartă alţii pren braţele lor, alţii într-alt chip să primejduiesc cu nestîmpărată mişcarea lor. Noi, dar, pravoslavnicii creştini, nici în putérea braţelor, nici în vîrtutea mulţimelor sau întru ascuţirea ştiinţelor filosofeşti ca alţii, nu ne nădăjduim, fără cît numai lăsăm bisérica noastră, a răsăritului, cu // noi cu toţi dinpreună, supt paza scutirii
f. 71 marelui şi preavécinicului Dumnezeu.

7190. Theodor Alexievici, înpăratul moscalilor, fiind otrăvit de doftorul lui, au răpoosat, iar ajungînd la primăvară, în postul cel mare, dreptatea atotputérnicului Dumnezeu nevrînd a răbda sorbitorilor sîngelui nevinovat, ca să nu-şi aibă plata lor şi întru această lume, iscodind şi dovedind, s-au aflat dă cine şi cu a căror îndemnări s-au făcut acea mare întîmplare, şi făcîndu-se mare răscoală, pre toţi îndemnătorii şi vînzătorii de stăpîn, cu doftorul carele îl rînduise la acea treabă hicleană şi drăcească, zdrumicîndu-i în sabii, tot bucăţi i-au făcut.

· Acea mare înpărăţie foarte tare fiind turburată, să mira dă ce să va apuca, văzînd că şi fără de cap au rămas şi pentru că doi cu doi nu să credea, nici să mai ştiia carele iaste vinovat şi carele iaste drept. Oh, ce mare mîniia lui Dumnezeu pogorîse pre acel norod de oameni pentru moartea creştinului înpărat. Aceasta văzînd ceata besericească şi cu păstoriul lor, sfinţiia sa patriiarhul Moscului, au căzut la rugă cătră atotputérnicul şi milostivul Dumnezeu, ca doar s-ar milostivi să le dea linişte, să să potolească cu pace acea mare răscoală. Şi aşa înpăratul mai avînd doi fraţi, unii pre unul, alţii pre altul vrea să rădice, ca să le fie înpărat. Dupre acéia, cu mare nevoe d-abiia aşezîndu-se, cu toţii

---

1—2 psalomnicului]lui David R (Psalm 101) *om.* LMR **2** traiului *om.* R lor *om* R **3** altora, încă-şi fiindu vii M încă fiind vii R vii]fii L zgîrcindu-se M, li s-au zgîrcit R si s-au R inghemuit M braţele]ţările L, braţe R lor *om* R **6** mulţilor L sau]nici R] **7** nu *om.* R cît *om.* R **8** noi *om* L scutirii]scumpirii M **11** dohtorul B lui]său L au s-au L au răpoosat]s-au pristăvit B ajungînd la]cînd au fost B **12** nevrînd]neputînd M răbda]îngădui R de sînge R n-au mai răbdat sorbitoriul de sînge B **13** ca să nu-şi aibă plata lor şi întru această lume *om* B a nu-şi avea R -şi *om.* L căci iscodind B şi întru această lume, iscodind şi dovedind *om.* L **14** dă *om.* B cu *om.* M îndemnare LBR s-au făcut *om.* M **15** mare întîmplare]moarte năprasnică B răscoală]zurba B îndemnătorii]înprotivitorii B **16** înpreună cu dohtorul B care R **16—20** carele ... drept] acela, i-au tăiat şi i-au zdrumicat cu săbiile, că să făcusă foarte mare turburare şi zarvă la înpărăţiie mare ca acéia, cît să mira toţi de ce să vor mai prinde, văzînd că rămăsése fără de cap şi doi cu doi nu să mai încredea carele e vinovat şi carele e drept B îl rînduise]s-au fost orînduit M ficleană L, vicleană MR **17** sabie M **18** Pentru că acea M ce]cine R de *om.* L **19** au rămas şi fără de căpetenie R care R dirept L mare *om.* B **21** mînie şi urgie pogorîse de la Dumnezeu B să pogorîse R Dumnezeu ce să M norod al lui Dumenezeu M **22** creştinului şi pravoslavnicului B înpărat Alexevici B **23** şi cu ... Moscului]adecă sfîntul patriarh moschicesc, înpreună cu toţi arhiereii şi clricii B lor *om* L sfinţiia sa *om* R rugă]rugăciune B atotputérnicul şi milostivu]atotmilosîrdnicul L, *om.* B atotmilostivul M, atotînduratul R **24** ca ... milostivi]ca să să milostivească B dea]trimiţă B linişte şi pace şi B $să_1$ *om.* B cu pace *om.* B **25** mare răscoală]gîlceavă dintru norod mare B Şi ... avînd]Deci avînd înpăratul B mai *om.* M **26** unii vrea R vrea să]poftiia să-i B vrea să rădice ca să le fie înpărat *om.* R **27** Dupre acéia]Iară mai pre urmă B, Apoi R

au înnălțat la scaun pre amîndoi țarevicii ca să fie înpărați, și așa, amîndoi, Ioan și Petru Alexievici, au ținut înpărățiia. // f. 71v.

7191. Leopold, înpăratul romanilor, avînd cu turcii multă vréme pace, iar turcii, precum le iaste obicéiul, a lăcomi la toate, rîvnit-au ca să înghită dupre Țarigrad și Beciul, și cu dînsul, și toată înpărățiia Romii. Purces-au, dar, cu mare gătire și cu toată puterea înpărăției turcului, cu hanul tătărăsc înpreună și cu toată putérea lui, Cara Mustafa, vezirul cel mare. Și ducîndu-se supt Beciu, l-au ocolit, Țara Nemțească încă o au prădat și o au robit, fiind aproape de a luaré și Beciul. Numai dintru singură voia lui Dumnezeu, cu ajutoriul craiului leșăsc și cu ajutoriul altor domni ai înpărăției, așa i-au bătut de supt Beciu, cît lăsîndu-și turcii toată avuțiia, toate corturile și toate gătirile carele acolo dusése, cîți acolo n-au perit, d-abiia au scăpat. Și vezirul Cara Mustafa încă au scăpat d-abiia cu viiață pînă la Beligradul sîrbesc, și acolo, trimețînd înpăratul turcesc, i-au belit capul și umplîndu-i pielea capului cu bunbac, o au adus la înpărăție.

Scurtă scrisoare cum vezirul cel mare, Cara Mustafa, dintru rînduiala înpăratului turcesc la anul de la Hristos 1683 dechemvrie în 5 dni, în Beligradul sîrbesc s-au sugrumat

Săvai că marele sultanul pre vezirul cel mare bucuros l-ar fi cruțat, ci pentru că prea multe jalbe și bănueli mersése asupra lui nu numai ulimalile de la Poartă, carii turbarea lui o urîse, ci încă mai vîrtos de la inicéri, carii pre dînsul l-au pricinuit, zicînd că pri vina lui în neamul turcesc peire mare ca acéia s-au întîmplat. Și pre cînd au auzit că creștinii

---

2 au ținut]țîn L *după* înpărățiia *ad.* cărora milostivul Dumnezeu adăugîndu-le stăpînirea cu fericită norocire să-i păzească întru mulți ani L **3—4** pace cu turcii în mulți ani B **4** turcii]ismailténii B precum]cum L a lăcomi]adecă al lăcomiei (la toate a lăcomi L) luînd pilda iadului, a fi neîndestulați niciodată LM *după* toate *ad.* luînd pilda iadului (urmînd morții și nesățiosului iad B) a fi neîndestulați niciodată BR rîvnit-au]răcnit-au M **5** dupre Țarigrad să înghiță și Beciul B și Beciul ca și Țarigradul R și cu *om.* LMBR dînsul *om.* MBR Romii]romanilor R **6** Și au purces B purces-au dar]deci au plecat M dar *om* B și cu ... turcului]și cu multe mii dă oști dintru toate laturile înpărățiii turcești B puterea *om.* R turcului]turcești L, lui R **7** hanul tătărăsc]hanul cel viteaz al tuturor oștilor tătărăști B și *om.* B lui]și cu B Cara *om.* B Mustafa cel Viteaz B vezirul cel viteaz și B marele vezir R **8** Și așa L Beciu]Viena R au ocolit Țara Nemțească prădîndu și robindu L *după* ocolit *ad.* de toate părțile și B încă și Țara Nemțească M **9** de a luaré]de a lua M, să ia B și *om.* M *după* Beciul *ad.* cu tot norodul ce lăcuia într-însul și alți megiiași, carii năzuisă acolo de frica agarénilor B dintru]după L **10** voia]mila LMBR și cu ajutoriul *om.* B **11** ai înpărăției]înpărățiia L, din ținutul înpărățiii Italii B așa]dară atîta B **11—12** ș-au lăsat B turcii]păgînii LMB toate corturile, toate gătirile și toată avuțiia care L, toate corturile și toată avuțiia care adusése acolo M, toate corturile, toate gătirile și toată avuțiia care dusése acolo R **12—16** toată avuțiia ... la înpărăție]corturile toate și toată avuțiia cîtă prădasă din țară, că și vizirul Mustafa abea au scăpat bătut și rănit și nu s-au putut opri pînă la Belgradul sîrbesc. Și acolo trimițînd înpăratul putérea oștilor lui l-au prins și l-au belit viu și l-au umplut de bumbac și așa l-au dus la înpăratul B **13** n-au perit acolo ei MR au scăpat]scăpînd M d-abiia *om.* M încă au scăpat d-abiia *om.* LR **14** viiață au mers M Belgradul R **15** i-au belit capul]tăindu-i capul i l-au jupuit R și *om.* L capului *om.* L dus-o L *după* înpărăție *ad.* care norocire (norocirii R) atotputérnicul Dumnezeu (Dumnezeu atotputérnecul R) pururea (și de acuma înainte MR) să o dea creștinilor LMR *povestirea uciderii marelui vizir om.* MBR; *variantele sînt după ms. L* **18** 1688 *om.* în *om.* dni]zile **20** cel mare *om.* **21** bănuiale

f. 72 au luat Ostrogonul, rînduri de stoluri // au mers la săraiul înpărătesc cerşind capul marelui veziriu şi în puțin au fost de n-au făcut atuncea norodul din Țarigrad gulgulea, atîta cît şi sultanul în mare perire ar fi fost, de n-ar fi răspuns cum că va ucide pre Cara Mustafa.

Deci, pentru acea treabă, au trimis pri inicer aga la Beligradul sîrbesc, ca să stingă viiața acelui om tiran. Aga, ştiind la ce stă înțelepciunea marelui veziru, l-au făcut ca să crează cum că el iaste trimis ca să să sfătuiască cu dînsul şi cu alți paşi de oştirea viitoare, caré era să să facă. Pre carele vezirul cel mare îndată cu mare cinste l-au priimit. Dupre acéia, adunîndu-se la un loc dregătorii oştilor, au şăzut vezirul cel mare, aşijderea şi capetele oştilor, fieştecare la locul lui. Aceasta fiind, inicear-aga îndată s-au dus la dînsul, vrînd ca întîiu pecétea înpăratului dupre grumazii vezirului să o ia, că pînă atuncea nimenea de dînsul nu să poate atinge; cu atîta mai vîrtos nu să putea ucide pînă întru stăpînirea lui au fost pecétea. El, dar, cîtva s-au apărat, ci fermanul înpăratului pînă întru atîta l-au spereat, cît pecétea înpăratului cu plecăciune o au dat. Dupre acéia i-au arătat şi alt ferman, întru carele înpăratul i-au fost cerînd capul. Lîngă acéstea, găitanul de mătase încă i-au tins şi o pungă de fringhie roşie, întru caré au tribuit să ducă capul lui la sultanul. Aga au întrebat : de la dînsul va să mai zică ceva? Iar el nimic alt n-au zis, fără numai ce au zis o rugăciune scurtă. Şi aşa găitanul cel de mătase însuşi el şi l-au pus în grumazi şi s-au lăsat la cei doi hadîmi, carii la acea f. 72 v. treabă era rînduiți; carii cu găitanul cel de mătase // pre dînsul l-au sugrumat. Dupre acéia i-au tăiat capul şi i-au belit pielea şi o au umplut cu bunbac. Şi aşa, trupul lui peste zidul Beligradului sîrbesc l-au lepădat, iar capul lui l-au dus la sultanul în cea pungă de fringhie.

7194. Vestita cetatea Budăi, după ce o stăpînise turcii pînă întru 145 de ani, cu ajutoriul milostivului Dumnezeu, cel cu putére fără de sfîrşit, s-au luat de la mîna lor la avgust în 23 de zile. Şi aşa, cum cei ce într-însa au fost, ori carii de armă nu s-au apucat, toți au căzut în

---

3 gurgulea ar fi]au 5 Deci *om.* 6 sîrbesc *om.* 7 cum ca cum *om.* 13 dupre ... să o ia]să o ia, dupre acéia şi grumazii veziriului 14 putea 16 înpăratului]sultanului 17 dat-o 21 rugăciune *om.* 22 la el 27—29 7194. Vestita ... zile]7194. Milosîrdnicul Dumnezeu, cel cu putére făr de sfîrşit, armă prea înălțată milostivului domnului nostru şi a unirii domnilor creştini fericindu, în luna lui avgustu, 23 de zile, cu năvăliri de trei părți foarte tare s-au bătut vestită cetatea Budii (care cu fericită pomenire craii noştri de multe ori în zadar au bătut), după ce au stăpînit turcii întru 145 de ani, la mîna înpărăției sale o au dat-o L 7194. Milostivul Dumnezeu, cel ce iaste cu putére fără sfîrşit, arma cea prea înălțată a milostivului domnului nostru şi a uniciunii domnilor noştri celor creştineşti fericind, în luna lui avgust, în 23 de zile, cu năvălirile céle de trei părți foarte tare s-au făcut vestită cetatea Budii, care cu fericită pomenire craii noştri de multe ori o au bătut, după ce o stăpînisă turcii pînă întru o sută şi patruzeci şi cinci de ani, la mîna înălțării sale o au dat M 27—2 p. 79 7194. Vestita ... în véci]Anii 7194. Milostivul nostru Dumnezeu cel putérnic şi fără de sfîrşit, au mai preaînălțat pre milostivul domnul nostru şi al tuturor domnilor creştineşti, cu fericită norocire, în luna lui avgust, în 23 de zile, cuprinzînd şi cetatea Budii cea vestită, întru caré cu bună norocire au stăpînit-o pururea pomeniții crai nostri cei creştineşti, după ce o stăpîni să turcii pînă întru 145 de ani, aşa au dat-o milostivul nostru Dumnezeu la mîna mării sale, precum au fost plină de toată avuțiia şi înpodobită, că unii nici armele nu ş-au luat, ci aşa au căzut în robie, înpreună cu toate prăzile oraşului, céle fără de număr. Pentru care biruință şi răscumpărare, să fie lăudat şi proslăvit numele lui Dumnezeu, pururea în véci B 27—29 7194. Vestita ... zile]7194. Milostivul Dumnezeu, cel ce are putére făr de sfîrşit, întru acest an, în luna lui avgust, în 23 de zile, cu năvălirile céle de trei părți ce au făcut foarte tari uniții domni creştineşti, cetatea Budei, caré crai noştri de multe ori în zadar o au bătut, după ce o stăpînise turcii întru 145 de ani, la mîinile stăpînitorilor creştineşti o au dat R şi mare *om.* LMR cei *om.* M 30 dară oaricarii M apucat de arme R şi toți M

robie, înpreună cu fără de număr avuţiia oraşului, pentru care înnălţat numele sfinţiei sale să fie lăudat în véci.

Tot întru acelaşi anu creştinii din mîinile agarénilor au scos în Ţara Horvăţească aceste locuri şi cetăţi, anume: Cechinar, Tigreert, Iolon, Claviţa din Jos şi din Sus, Oracov, Corrad, scaun piscupesc; iar în Ţara Ungurească: Colocea, scaun mitropolitesc, Simontorna, Peci, scaun piscupesc, Ceanad, scaun piscupesc, Seghedinul, lîngă carele, cu ajutoriul marelui Dumnezeu, mică sumă de creştini lovindu-se cu agarénii, multe mii dintr-înşii tăind, pre ceialalţi i-au făcut de ş-au dat dosul cu fuga, şi cu mari dobînzi s-au întors înnapoi. După acéstea încă şi Siclos, Darda, Capuşvarul încă le-au dobîndit.

Domnul Dumnezeu şi de acum înnainte pre creştini să-i blagoslovească şi să-i norocească, dîndu-le multe izbînzi una dupre alaltă asupra păgînilor, întru slava sfinţiei sale, amin.

Aici iubitului cetitor să scrie cea mare pocaanie ce au rînduit şi au ţinut turcii într-o 1686 de ani

Dupre ce neamul turcescŭ au descălecat supt oraşul Beciului, de creştinii foarte tare au fost zmăcinaţi şi fărîmaţi, şi cum pre apă, aşa şi pre uscat au fost biruiţi. Multe oraşe mari şi tării dintru dinţii lor au fost scoase.

Aceasta înţelegînd înpăratul turcescu, foarte tare s-au tîmpit. Vrînd, dar, ca să potolească mîniia marelui Dumnezeu şi a prooroculuiMehmet şi biciul lui cel tare de acum înnainte să-l ocolească, rînduit-au întru începutul anului 1686, în luna dintîiu, în vinerea cea dintîiu, ca tot omul toată zioa să postească şi pînă n-ar putea vedea stélele, pînă atunce nimé să nu cutéze nici a mînca, nici a bea. Muftiul şi slugile lui întru acéle zile, înbrăcaţi în saci, înfăşuraţi cu legături, cu obrazele lor aşternuţi la pămînt şi cu barbele cocoloşite, pre uliţe umblînd, sus, în jos.

---

1 fără de număr]nenumărată R înnălţat ... lăudat]lăudat să fie numele mîntuitoriului Dumnezeu R **3** mîinile agarénilor]dinţii păgînilor (turcilor R) LMR **3—4** mîinile ... Horvăţească]Ţara Frînccască şi Ţara Horvăţească din gura păgînilor şi B în]din R acéste locuri şi cetăţi în Ţara Horvăţească M cetăţi şi oraşe B **4** Treglevici B, Tigre L, Tigrier R **5** Iolon] Ernolon L, Olonul B Claviţa de Sus şi cea de Jos B din$_1$]de L, cea de M din$_2$]acea de L, céle de M Oracov, Corrad]Braşov, judeţul şi B Corrad]Coralad R episcopesc LB **6** Colocea]Cocea L, Colovţea B de Mitropolie B Simontorna]Simontornapţi L. Simondorna B Peci]Pjj B **7** episcopesc LMBR care M lîngă *om.* B **8** marelui]lui LBR mică sumă]oaste mică L agarénii]păgînii LM, turcii R **9** dintr-înşii]de turci M tăind]au tăiat B pre]iară B pre ceialalţi]dară cîţi au fost mai rămas M i-au făcut de ş- *om.* B **10** mari dobînzi] mare izbîndă B înnapoi]îndărăpt B acéstea]acéia B încă *om.* M şi Siclos]şi Siclon L, a mai cuprins Sicheotul B **11** Capuşvaruş B **12** *după* Dumnezeu *ad.* sfîntă înălţarea sa LM *după* innainte *ad.* pre milostivul, coronatul (încoronatul M) şi prea înălţatul craiul nostru, înpreună cu alalţi (ceialalţi M) LM pre *om* LM **12—14** Domnul ... amin]Dumnezeu cel sfînt au blagoslovit pre milostivul, încoronatul craiul nostru, înpreună cu ai săi creştini şi de acum înainte încă să-i dăruiască milostivul Dumnezeu viaţă norocită cu multe izbînde asupra păgînilor, amin B *om.* R **13** -i]-l M dîndu-le]să-i dea LM alaltă]alta L **14** întru ... amin]ca supt stăpînirea sa (înălţimii sale M) să putem trăi întru (o M uniciune (şi L), cu pace, amin LM *povestirea pocaaniei turcilor om.* MBR; *variantele sînt numai după ms* L **15** Aicea scriu **16** într-o 1686 de ani]la văleatul 1686 6 mari *om.* **25** să povestească toată zioa putea *om.* **26** să nu poată să cutéze

Dupre acéia, în meceturile lor, cu amară plînsuri și cu glas mare să strige: *allah, allah, illeha Muhamed rasul allah!* Iară lachibeaoa coșciugul proorocului celui mare puindu-l afară, pă un scaun de argint, l-au afumat. Lîngă acesta au mai pus și alte 25 de coșciuge, întru carele sînt oasele capetelor celor mari, vezirilor, vitéjilor și la războae rămași spahiilor. Acéste dară tot pentru acéia le făcea, ca proorocul cel mare această peire f. 73v. mare să o privească cu durérea inimii și mîniia // marelui Dumnezeu să o potolească.

Aceasta au poruncit ca în toate vinerile să se facă. Și pre cînd aceleași coșciuguri s-ar pune în cîmp lat, atunci lăcuitorii acei țări și veniții striini de 7 ori să le ocolescă, să plîngă, să strige și să zbiară la zioa cea de pre urmă a postului. S-au rînduit pînă la 20 de miluri de pămînt eșirea afară cu mare userdie, întru acesta chip făcînd

1. Să scoață un sinsiiac sau tron mare, încărcat cu oase de morți, cu sabii frînte, cu pușci legate, cu arcuii fărîmate, cu săgeți și cu tulbe i proci. 600 de turci cu desculțate picioare, înbrăcați în saci și înfășurați cu legături, la cap fără de învălituri;

2. 3000 stropiți cu sînge de musulman și presărați cu cenușă, cu mare vaete, cu zbierături și cu strigări să meargă și să-și bată trupuile;

3. 6000 de oameni goli, dezbrăcați deasupra, spatele și piepturile cu ascuțiți mărăcini să-și bată pînă într-atîta, cît să le curgă sîngele pre pămînt;

4. 30 de spahii, fără de cealmale, cu barbele sburlite sau terfelite, coșciugul marelui prooroc între stolurile céle orînduite pre umerile lor să-l ducă. Lîngă acéia, 300 de pași cu sabii goale. Și de ar îndrăzni cineva cu obraz înnalt a să uita la coșciug, pre acela numaidecît să-l tae și să-l arunce cîinilor.

5. La toată mila de pămînt un rob creștin și un ovréiu să tae, atîta cît în sîngele lor să moară;

f. 74 6. 30 de pași cu înbrăcăminte proaste, cealmaoa lor // să fie numai odată înfășurată, de pînză neagră (care întîiu să le fie întinsă în sînge de catîr și de ovréiu), și așa purtîndu-le să meargă; fieștecăruia cîte o mînă să fie legată și în locul sabiei, o coadă de cămilă lungă pînă în pămînt să poarte.

7. Pre aceia să urméze 7 mii de inicéri fără de arme, toegéle trăgînd dupre sine și strigînd: *allah peri mufat aii!*

8. Dupre acéia vezirul să meargă pre un catîr șchiop, carele să poarte pre cap o cealma vînătă și stropită cu sînge și în mînă să ducă o trestie cu care să-și bată capul lui, strigînd: *osfat milei zuffai!*

9. Dupre aceasta să ducă o ladă lungă, plină de aspri, carii să-i arunce și într-o parte și într-alta, iar sărăcimea să nu îndrăznească a-i lua pînă nu s-ar isprăvi acea trécere, că cine ar îndrăzni a lua, pedeapsa-i va fi țapa. La săvîrșit să meargă stolurile norodului, prin mijlocul acela 100 de turci derviși sau adecă sihastri, carii obrazele lor, mîinile lor și piepturile lor cu cuțite să și le tae, ca sîngele lor să poată uda pămîntul.

---

4 care **6** tot pentru]toate pre acéia vréme **7** marelui]cea mare a lui **10** acéle în]într-un **11** să plîngă]plîngînd **19** să meargă *om.* **21** *după* bată *ad.* trupurile sale **23** sburlite] pîrlite **26** cinevași obrazul înnălțat **30** 30]3000 **32** -le]se **32—33** să fie cîte o mînă legată **33** lungă *om.* **42** luaré a]a-i **43** acela] acelora

La toată mila de pămînt să blésteme pe creştini, strigînd întru nălţime: *allah buffaii, allah merrei vistrinaii!*

Cu fantazii ca acéstea au gîndit neamul turcescu să potolească mîniia lui Dumnezeu şi să ceară de acum înnainte mai bun noroc armelor sale înprotiva creştinilor. Ce acelora nici un folos nu le-au luat, că acel an dentru 1686 tocma aşa au fost de perire lor, ca şi cel mai dintîiu //, f. 74v. pentru că bunul Dumnezeu cu adevăr au ajutat pe creştini şi de acum înnainte încă-i va ajuta.

Ţările şi unele oraşă mari, care supt ce zodii stau, aici pre scurt să scriu

Supt aréte, Ţara Nemţească, Ţara Leşască.
Supt taur, Ţara Turcească, Helveţia.
Supt geameni, Eghipetul, Armeniia, Vitemberga.
Supt rac, Şcoţia, Prusiia, Holandiia, Veneţiia.
Supt leu, Ţara Ceşască, Ţara Frîncească.
Supt vîrgură, Ţara Grecească, Ţara Horvăţească.
Supt cumpănă, Beciul, Francofortina, Spira i proci.
Supt scorpie, Noverghiia, Bavariia de Sus, Apadva.
Supt săgetătoriu, Hispaniia, Ţara Ungurească, Ardealul.
Supt ţapu, Bulgariia, Masoviia, Saxoniia.
Supt vărsător, Daniia, Moscul, Rumâneasca, Tătărasca.
Supt peşti, Portugaliia, Normandiia i proci.// f. 75v.

Tîlcuirea chipului peceţilor şi sémnelor den prognostic

Cocoşul cel mare: franţozul.
Coada de păun: Brandeburgul, Prusiia.
Leu: Şveţiia, Holandiia.
Grinzele: Saxoniia, Daniia, Ţara Ungurească, Lotaringhiia, Groninga i proci.
Leu albu: Ţara Ceşască, Austriia, Hachiia.
Leu încoronat: Daniia, Şveţiia, Hachiia, Prusiia.
Cununa de dafin: înpăratul romanilor.
Crinul: Franţozul, Angliia, Scotlandie, Lotringa.
Vărgura: Vitemberga.
Cunună de rută: Saxoniia, Savoia.
Răsunătoare cu strune: Angliia, Irlandiia.
Găină neagră: Saxonia, Veimar, Coburgŭ.
Buciumul péştelui: Sveţiia.
Cale albă: Sveţia, Ţara Leşască.
Frunză de urzică: Dania, Holzaţiia.
Vîlturul: de obşte numai înpărăţiia.
Leu negru: Brandeburgul, Saxoniia, Flandriia.
Cunună vérde: Saxonia.
Lebădă: Daniia, Holzaţiia.

---

3 fandazii 4 mai *om.* 5 înpotriva acelora]den acélea nu le-au]n-au acel]în acela 6 tocma *om.* 7 cu adevăratu

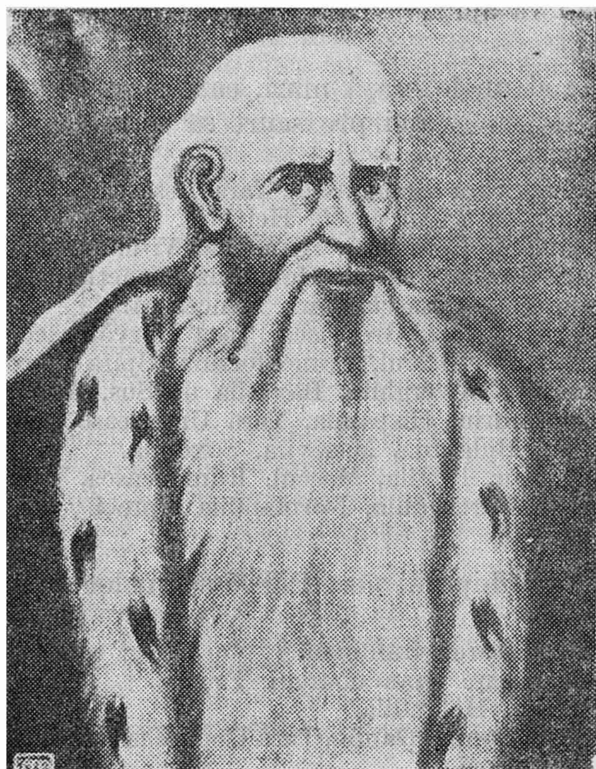

Fig. 1. Gheorghe Brancovici. Portret contemporan executat de pictorul Schielhobell. Muzeul din Cheb (După Jovan Radonić).

Fig. 2. Gheorghe Brancovici. Alt portret, cu data morții: 11 decembrie 1711 (După Jovan Radonič).

INDICE

Ș

T

Ț

U

CUPRINS

Redactor : GEORGETA POP
Tehnoredactor : DOINA NORD

Bun de tipar : 30.VII.1987. Format 16/70 × 100.
Coli de tipar : 6.
C.Z. pentru biblioteci mari : 9(497.12)«...17»(0031)
C.Z. pentru biblioteci mici : 9(497.12)

c. 53. I. P. Informația
Str. Brezoianu 23—25
București

Lei 10